

**Medicus consultans, sive de edictis imperatoriis, rebusque ad praesentes
in Belgio quaestiones pertinentibus, colloquia familiaria inter
Theophrastum medicum & Valentinum theolgum, Belgas.**

Contributors

Francis A. Countway Library of Medicine

Publication/Creation

Alethopoli : Typis Hylarii Sincerii, in Platea Recta sub signo candoris, Anno
1786.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/f229zgpa>

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by the Francis A. Countway Library of Medicine, through the Medical Heritage Library. The original may be consulted at the Francis A. Countway Library of Medicine, Harvard Medical School. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

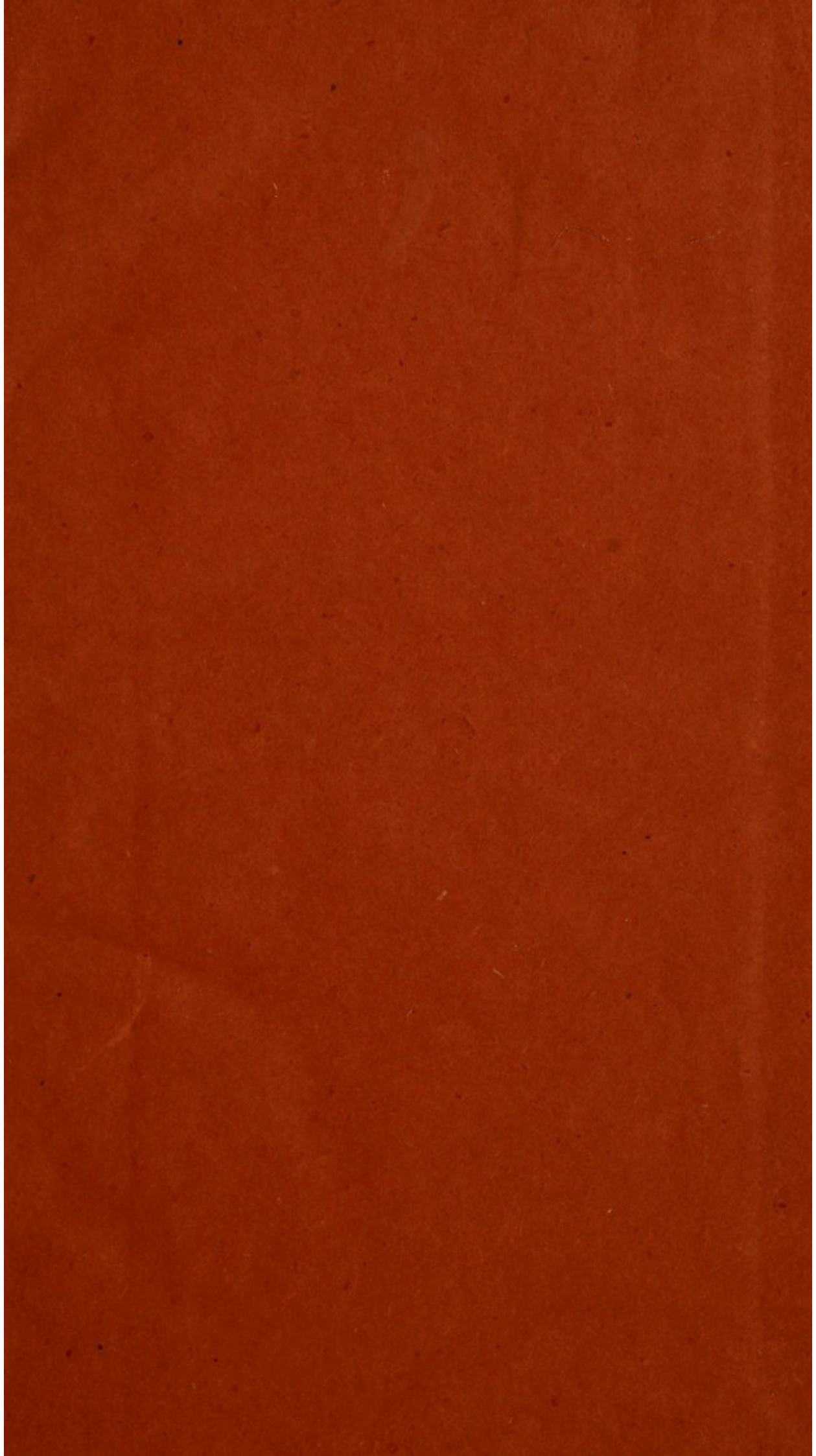
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

6 A 39

MEDICUS CONSULTANS,

S I V E

DE EDICTIS IMPERATORIIS, RE-

BUSQUE AD PRÆSENTES

IN BELGIO QUÆSTIONES

PERTINENTIBUS

COLLOQUIA FAMILIARIA,

I N T E R

*THEOPHRASTUM Medicum
& VALENTINUM Theologum,
Belgas.*

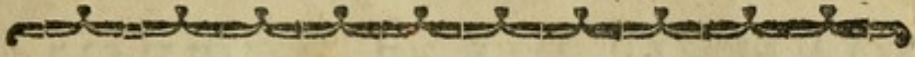
Utile, quod non vis, do tibi consilium.
Martial. Epigr. Lib. 5.

A L E T H O P O L I,

Typis HYLARII SINCERI, in Platea Recta
sub Signo *Candoris*, anno 1786.

Cum Approbatione Publica.

9671

TYPOGRAPHI MONITUM

A D

LECTOREM.

QUæ nunc edo in publicum Colloquia, talia mihi visa sunt, judicataque à Viris doctis, ut non sinè fructu legi à Theologis, hominibusque literatis, valeant, Quod ut facere illi possint tantò commodiùs, nihil antiquius habui, mox atque exemplar eorum manu scriptum nactus sum, quàm typis meis illa subjicere. Condonabit verò benignus Lector, si in limatissimo cæteroqui scripto menda quædam typographica offendat interdum: absente siquidem, atque etiam incognito Auctore, mihi-met-ipsi de editionis correctione fuit laborandum. Cæterùm nihil adjeci, dempsive, de Operis bonitate probè securus. Vadem me quoque præbeo, daturum in publicum, si in manus meas veniant, placeantque hæc quæ nunc offero, Colloquia etiam reliqua, quæ mihi necdum visa versantur in paucorum quorundam manibus.

Tu meis curis utere, & quo spiritu Colloquia hæc conscripta sunt, atque publicantur, lege.

AD MAJOREM DEI GLORIAM.

JOANNIS PII ad PETRUM
Curiosum
Epistola.

Nuper, quum te invisi, Optime mi Petre! multus nobis sermo fuit de Imperatoriis Edictis, deque rebus ad utramque Rempublicam, Ecclesiasticam & Politicam, pertinentibus. Nunc quoniam in manus fortè meas venit super iisdem rebus eruditorum quorundam hominum, scriptis exaratum Colloquium, mei esse muneris duxi tecum illud communicare. Quanquàm enim non ignoro, vix aliquid librorum prodire in publicum, cujus ad te notitia non illicò perveniat; nescio tamen, an de præsentì hac lucubratiuncula, cujus ad te partem nunc mitto, vel fando aliquid acceperis: hucusque enim calamo dumtaxat descripta per manus aliquorum vagata est; digna interim visa mihi, quam & tu legeres. Habet autem hoc inprimis singulare, quòd præter vigorem styli, facilitatemque, vix aliquid rerum omittat earum, de quibus nunc concertatio est, statuitque, aut staturus dicitur, Princeps. Nulli Scriptor, quiscunque ille fuit, addictus parti, neque Cleri, neque Principis, neque populi, de omnibus philosophatur prudenter & Christianè, ex certissimis regulis; non duciùs

impetu non zelo religionis actus nimio, non gratiâ allectus, non metu cujusquam retentus. Sermo interlocutorum liber est quidem, sed modestus & gravis, qualem nimirum de tanti momenti rebus esse condecet; multâ utrimque moderatione, immò pietate, atque ergà Principem reverentiâ, conditus. Nescio, an hucusque prodierit in lucem liber, qui in tam parvâ sui mole, tam copiosa, tam varia pertractaret argumenta, methodoque tam obvia ac facili, jucunda quoque, ac permovente, allicienteque lectorem. Mox atque legere inceperis, non desinis nisi finieris; adeò ducit de argumento in argumentum, resque aliæ pendent ex aliis, ut penè se ad alia progredi non advertat vel diligentissimus quisque. Colloquia sunt inter Virum Medicum, literis probè excultum, & Theologum Presbyterum, hominem doctissimum, pientissimumque, habita familiariter, chartæque mandata deinceps fideliter, in quibus illi differunt de Religiosa Tolerantia; de Impedimentis Matrimonii; de Confraternitatibus; de Capellis; de Stationibus Religiosorum Mendicantium, de Processionibus; de Universitate Lovaniensi; de Suppressione Monasteriorum; de Jurisdictione Ecclesiastica; de Cæmeteriis; de usu Imaginum sacrarum; de multitudine Sacerdotum atque Altarium; de publicandis in Ecclesiis à Clero Edictis Principis; de Exemptionibus; de Censuris; de Pontificiarum Bullarum in Belgio usu ac pu-

*blicatione; de Tabernis; de ratione Studiorum, imprimis Theologici; ac delectu Librorum; de Plato, Maranto, Veldio; de Nelisio & Officio Episcoporum; de Bulla Cœnæ & Unigenitus; de Jejuniis ac Dispensationibus; de regimine Monasteriorum, Abbatibusque Commendatariis seu Œconomis; de Officiis Divinis & Musica; de Epistolis Episcoporum Pastoralibus; de aurea & argentea Templorum supellectile; de Peregrinationibus religiosis; de Immunitatibus Cleri; deque aliis denique rebus variis atque utilissimis: quarum alii quidem multi bonam partem jam inde pertractarunt in Opusculis, quorum indies magna editur farrago: sed Gallico ferè omnes sermone, quem nostrorum hominum multi non admodum cal-
 lent; tum & partium studio adeò manifesto, ut bonus quisque lector extemplo animadvertat, à præjudicatis opinionibus plerosque eorum fuisse animatos, instigatosque, ut calamus arriperent, sive contra Principem furioso impetu, sive contra Ecclesiam sacrilego ausu; utrobique certè parum sincerè, modestè, piè ac religiosè. Collocutores hi nostri agunt longè moderatiùs, servatâ ergà utramque potestatem reverentiâ. Animorum invicem sensa dubiaque, aperiunt confidenter & candidè, mutuâque se doctrinâ ac lumine juvant pulcherrimè. Non dissimulant, si quid à potestate una, sive altera, est peccatum; & sicubi in quæstionem offendant non adeò facilè solubilem, excutunt ac versant illam tamdiu, donec*

dissolverint, seu remedium saltem attulerint probabile Quod si tam implexam illam esse comperiant, ut vires suas omnino videatur superare, ultrò ab iudicio ferendo abstinere, suorumque luminum agnoscentes brevitatem, excutiant quidem eam adhuc, & explorant omni modo, quærentes qualemcunque exitum; sed dum deficere se sentiunt denique, eam relinquunt in medio, tractandam aliàs, sive ab aliis. Sed nec in illis quidem sermocinantur inutiliter: rei enim faciem, qualis est, detractò fuco, repræsentant, contemplanturque; & si maculas nævosque inveniunt, quibus mederi ex integro non valeant, modos exquirunt saltem, quibus vitio sua minuatur granditas, dolorique lenimentum qualequale afferri possit. Modò, mē Petre! scriptionis hujus partem dumtaxat ad te mitto, missurus alteram quoque, ubi integram acceperim atque evolverim. Quin autumo, tertiam etiam subsequituram [sic enim audii] quanquàm de hac adhucdum nihil vidi. Tu literarium munusculum æqui bonique consule & cum amicis, si vis, tuis, meis scilicet quoque, communica: modò ne abalienes. Unicum enim exemplar ejus ad me venit, illudque manuscriptum dumtaxat, quod adedò curabis, ut post ejus apud te usum ad me redeat, legendum iterum: nisi, quod futurum facile prævideo, intereà temporis typis publicam in lucem prodeat; quando non foret opus, in tumultuario charac-

*sere scripti Voluminis pervolutione oculos, ut scis
aliunde multum debiles, atterere.*

*Vale, &, si quid novi habes ad præsentes
quæstiones attinens, ad me, ut ego quoque facio,
perscribe.*

*Ex PORTU FRANCO, Calend. April.
1786.*

JOANNES PIUS, Polygra-
phus Amicorum tuorum
Sincerissimus.

DE REBUS AD PRÆSENTES
QUÆSTIONES PERTINENTIBUS.

COLLOQUIUM PRIMUM

*Inter Theophrastum Medicum
& Valentinum Theologum.*

Medicus. **U**T quid tristem adeò & cogitabundum te video? Ubi faciei illa tua consueta serenitas? Sanè quùm advenientem te prospectarem cominùs, nunquam credidissem habere obviam notissimum mihi amicissimumque Valentinum. Adeò incedebas obvolutus pallio, gressu dubio & inæquali, diducto pileo, pendente capite, oculis abjectis, madidis, atque ad lachrymas maturis. Certè nusquam antea talem te vidisse memini: sed blandum semper, hilarem, comem; habitu, gravi quidem illo atque ad disciplinæ, quam profiteris, rationem attemperato, sed tamen ornatè decenterque composito; modestè quoque jocosum ac facetum. Nunc quasi ipse non ampliùs esses, atque ab alearum ludo fortunam amisisses totam, sive ab Trophonii antro egrederere, rugis aratam geris frontem, nil nisi mœstitiam, squalorem, torvitatem præferens. Et ubi gentium, quæso, sive locorum, te continuisti tamdiu? Jam enim

menes plurimi sunt, ex quo invisibilis veluti factus es, aut mihi saltem nullibi conspectus.

Theologus. Quasi ridendum continuò sit, ac in mediis foris, compitisque, vagari totos dies Clericum deceat.

Med. Dic, quæso, si me amas, quid tibi doleat: quod infortunium, quive malus genius, pristinâ omni gratiâ ablatâ, hunc tibi horrorem, morositatemque, injecerit. *Æsculapii* alumnus quoniam sum, atque in herbaria ejus officina probè versatus ac familiaris, non deerit fortassis quò tibi medear, animique & corporis præteritum robur atque vigorem faciam recuperare.

Theol. Næ! tu bonus Medicus es, qui non corporibus tantùm, sed & animis medelam polliceare. Scilicet nunquam non tua gens amplissimam salutem spondet laborantibus, etiamsi spes ejus nulla amplius supersit, atque altero jam pede tumulum contingant; ut adeò nostris hisce diebus, quibus nulla ineptia, stultitiaque, se non prodit, alii quidem è vestris eléctrico succussu; alii (*) solo manuum, nescio quâ re imbutarum, contactu (quod *Magnetismum animale* vocant) sanare credulos ægros attentent; non nemo (*) etiam decrepitos senes liberare à canis ac senectute se posse dictitet, facereque, ut post attri-

(*) Mesmer.

(†) Cagliostro.

ram plurima tussi, vitalem animam, senioque ipso suo jam penè congelatam, repuerascant. Tu quidem, fateor, quam profiteris, artem sat bene calles, exerceſque diu; fallor tamen, an malo meo, seu potiùs publico, afferre medicationem valeas.

Med. Sic tu consuetos fales in medio etiam mœrore non dimittis! Atqui tamen nôsti, & benè nôsti, me stultorum id genus hominum illusionibus fidem nullo tempore adhibuisse, atque à superstitione qualibet, seu deceptione, eâque præsertim, quâ novi hi Pomponatii Helvetiique utuntur, esse, fuisseque semper per-quàm alienum. Ego meam operam laborantibus fideliter integrèque addicere soleo juxtà quod artis regulæ ferunt, sed amicos inprimis curare sollicitiùs satago, atque eorum malis, quomodocunque possum, afferre levamen: habet enim hoc amicitia singulare, ut mutuos dolores, casusque, seu secundos, seu adversos, communes inter amicos faciat, atque eorum quisque suum esse censeat, quod alteri acciderit. Jam ergò, quoniam non rectè tecum agi video, edissere palàm, quidnam illud sit, quò tibi viscera torquentur; est vel in ipsa malorum, quæ patimur, narratione positum, nescio quid, solaminis: atque ego quoque si non auxilium, consilium tamen fortassis aliquod, aut certè solatium, dare potero.

Theol. Mirum, quomodò Medici secreta quælibet explorandi artem callent!

Med. An fortè temporum, quæ vivimus te urit calamitas? scio enim novarum rerum te maximum osorem, consuetudinumque contrà antiquarum vindicem religiosissimum. Et sunt alii multi, quibus à tot politicis, Ecclesiasticisque, innovationibus, quot in dies conspiciamus, cor penè adurit præ indignatione ac dolore. Si meam conjectationem proferre licet, dicam, tecum quoque aliquid hujusmodi agi.

Theol. Optimè conjectâsti, mi Theophraste! manu licèt ad venam minimè admota. Nam ex quo crebræ illæ, ingentesque, investæ sunt rerum mutationes, extincta monasteria, pulsæ ex alveareis suis sanctimoniales, profanata templa, data Acatholicis errores suos tenendi, profitendique, maxima libertas, concisa Lovaniensis Academiae privilegia, eadem ipsa minimè concors ac divisa in partes, enimverò ex illo tempore non cessavi altum ingemiscere, ac deplorare quotidie calamitatem non tam meam, quàm patriæ universæ.

Med. Bonus quisque civis plus doloris capit è malis, quæ Rempublicam, quàm quæ seipsum afficiant: nam quæ patitur privatus quisquam, neque magna plerumque sunt, neque durabilia; at quæ in communitatem ipsam ingruunt, contingunt singulos, & sæpè nonnisi post tempus valde diuturnum, plurimamque editam stragem, finem accipiunt, morborum illorum malignorum, Epidemicorumque, instar, quorum pertinacissimam vim dum Medicorum

nulla industria valet frangere, grassantur aliquandiu liberrimè, donec tandem lues multâ cæde veluti satur sponte cessat propriâ.

Theol. Verùm nescio, an mala nostra finem habitura sint unquam, aut valeant reparari. Duraturam post se plagam relinquent. Ac tolerabilis aliquousque jactura esset, si modò religionem ipsam non contingerent. Nunc verò quando hæc ipsa arroditur, atque adduci videtur in discrimen, nec spes est, futurum ut brevi res nostræ convertantur in melius, inconsolabilis effectus sum, mecumque adeò est Clerus universus. Atque hæc sunt, mi Theophraste, quæ animum meum discruciant, solitamque illi abstulêre amœnitatem: habes enim optimè perspectum, quàm mihi omni tempore & patriæ privilegia, & acceptæ à majoribus consuetudines, & bonarum artium vigor, & Universitatis Lovaniensis gloria, ac super omnia Cleri dignitas, Religiosorum Ordinum tutela, ac sanctissimæ religionis decus, fuerint cordi. Nec dubito, quin tu quoque, quem constat, non ab artis solum, quam profiteris, peritiâ, sed à morum quoque integritate, virtutumque omnium studio; tum verò inprimis ab eximia, teneraque in Deum religione ac pietate plurimùm commendari, in communi luctu partem sumas non modicam.

Med. Non placent quidem singula, quæ fiunt, statuunturque à Principe: sed tamen in animum inducere neutiquam valeo, eam illi mentem esse,

utî Religioni, quam à parentibus hausit, quamque unam esse veram ac sanctam novit, quomodocunque noceat. Nam centies vidimus, aut legimus certè, atque narrari audivimus, quàm in adeundis templis nostris, divinisque officiis, sit sedulus; quàm curet, ut omnia ibi decenter fiant atque integrè, omni levitate abusioneque rescissa; quàm animadverti velit graviter in illos, qui immodestè se ac petulanter illic gesserint. Et cur Beneficiorum Ecclesiasticorum pluralitatem, Episcopatum præsertim, severè adeò in suis ditionibus prohibuit, nisi ut Pastores animarum tantò diligentius suis quisque gregibus invigilent, curentque adeò, non quæ sui sint compendii atque utilitatis, sed quæ religionis, & salutis ovium sibi creditarum, hoc est, quæ sui sunt officii, gravissimæque obligationis? Deinde Rom. Pontifex, Caput videlicet Ecclesiæ visibile atque omnium Fidelium Pater, quando non ita pridem seu Viennæ Austriæ ab Augusto Principe exceptus est, seu eundem Romæ excepit ipse, nonne præclaram ejus pietatem, *singularem in Deum devotionem*, præstantiam ingenii, in rebus agendis studium atque industriam, publicè collaudavit? An non ei Eucharisticum Panem suis ipse manibus edendum porrexit? Ergò ut dicam paucis, nulla ego ratione persuadere mihi possum, Principem hunc, talem ac tantum, tam probum, tam integrum, tam ergà Ecclesiæ Præsules benè affectum, & à communi Fidelium Parente tam magni habitum, immò exosculatum aliquando in mutui amoris communionisque testimonium, hanc mente cogita-

nionem fovere, ut Ecclesiæ, Religioni, Clero ; Reipublicæ, nocere reipsâ velit. Reor potius, & reverà ita est, procul dubio, id unum illum habere sibi propositum, ut decus Ecclesiæ atque augmentum, Cleri honorem, omnium denique salutem ac felicitatem, procuret, promoveatque pro viribus.

Theol. Atqui tamen dicebas statim, pleraque eorum, quæ innovata, decretaque à Principe sunt, à te nullo modo probari. Vide, quàm loqueris cohærenter !

Med. Hoc unum aïo, me de Supremi Legislatoris fine non dubitare, quin bonus sit : ceterùm constat cum optima voluntate ab hominibus errari sæpissimè, sive in rebus ipsis, sive in ratione earumdem ac modo. Sum quidem, fateor, in Theologicis disciplinis parum ac perquam modicè versatus ; ut adeò de hisce rebus, quæ ad easdem spectant, iudicium ferre non expeditè valeam. Hyppocrates noster atque Galenus de illis nihil tradidère, aut tradere etiam potuère : sed non opus est, reor, esse magnum Theologum, ut quis intelligat, de Principibus, utpote à Deo ad gubernandos populos concessis, semper opinandum, loquendumque, esse bene, nisi manifestis erroribus, injustitiisque se addicant ; quod si faciunt, tunc quoque eorum, quantum potest, excusanda saltem intentio est, cum parentum nemo censendus sit malè velle suis filiis, sintque Principes subditorum suorum patres. Memini autem legisse in sacris quoque Voluminibus, Principibus

non esse maledicendum, obediendumque esse ipsis, licet dyſcolis.

Theol. Neque ego, mi Theophraste, tam malus ſubditus ſum, ut de Principis diligentiffimi recta fide, bonoque animo ullatenus dubitem : non enim ignoro, quantam obſervantiam, pietatemque, civium quiſque debeat Rerumpublicarum ſupremis moderatoribus. Quare & ipſe illorum hominum ſacrilegam temeritatem vehementiſſimè improbo, qui, quoniam legum hiſce diebus latarum nonnullæ plurimùm ipſis diſplicuère, nihil non faciunt, quò Legiſlatoris Auguſti majeſtatem, auctoritatemque in vilipendium adducant, maledictis eum atque convitiis nulla non occasione onerantes; zelum habentes videlicet, ſed qui non ſit ſecundùm ſcientiam. Quâ in re ex Eccleſiaſticis quoque multos peccare video, quorum unus ad tantam proceſſerat dementiam, ut aſſeveraret palàm, ſe non orare ampliùs pro Imperatore velle, nec ejus mentionem facere in Canone Miſſæ; quippe qui Hæreticus eſſet, Tyrannus, homo impius, injuſtus, qui omnia ſuſque deque verteret, religionem haberet contemptui, profanaret ſacra, opprimeret ſubditos, vexaret exteros, ac populorum denique jura & privilegia, avitaſque conſuetudines, utut ab ſe juratas, faceret flocci, conculcaretque pede liberrimo.

Med. Quantus zelator ! Quafi verò orandum pro Principibus minimè ſit, quando errant, ac non

tunc potiùs aliorum precibus vel maximè indigeant. Oportebat hujusmodi Sacerdotes meminisse, quod ad Hebræos scribit Apostolus [Cap. 5. v. 4. & seqq.] idè Pontifices ac Sacerdotes esse constitutos, ut offerant dona & sacrificia Deo pro peccatis : eos ex hominibus assumi & pro hominibus constitui in iis, quæ sunt ad Deum, homines scilicet infirmos, mortales, fragiles, qui possint compati infirmitatibus aliorum, & condolere iis, qui ignorant & errant, quoniam & ipsi circumdati sunt infirmitate. Meminisse quoque oportebat sæculorum Ecclesiæ priorum, quando diras adèd persecutiones ab Imperatoribus patiebantur fideles, nec desistebant idè pro ipsis orare, uti nos docent Justinus Martyr, Tertullianus, Cyprianus, alique illorum temporum Scriptores. Sed vel ex Ecclesiasticorum ordine non defuerunt unquam homines, qui justæ moderationis ignorantes modum, impetu ducerentur potiùs quàm ratione, dumque Religioni servire contendunt, officii interim obliviscantur erga Magistratum. Quin auditus non ita pridem alius est dicere, quoniam datam in *Læto*, ut vocant, *Introitu* fidem violaret Princeps, imperandi illum jure excedisse, faciendamque adèd ab eo secessionem, ac jugum quomodocunque excutiendum; qui & iratus valde erat prætereà, quòd perniciosissimum, ut vocabat, hominem Pontifex Summus atque Episcopi Sacris non interdicerent, atque armis saltem spiritualibus, dum alii materiales enses negligerent exerere, non humiliarent.

Theol. Nesciunt nimirum tales, cujus spiritus sint, neque licere unquam, seu violatæ religionis obtentu, five alia quacunque de causâ adversus legitimum Principem rebellionem facere, quod multis adversus Basnagium, Juræumque, ostendit olim, Galliæ totius lumen ac decus, Ill. Bossuetus. Excommunicationis quoque fulmen minimè vibrandum temerè; necnisi adversus magnos ac manifestos peccatores, eosdemque in suis sceleribus pertinaces: nunquam verò aut ferè nunquam, adversus supremos Principes (*), qui nimirum & contemnere Ecclesiasticas censuras liberè valeant, & vindicare insuper se, ac schisma quoque in Ecclesia, malum scilicet omnium maximum, excitare.

Med. Vide quousque demùm vergeret intemperans quorundam, ardor dicam, an furor? Ego profectò hujusmodi homines minimè fero, & quodocunque me coram talia effutière, officii duxi, eos redarguere, ac volubilem nimis linguam injecto fræno compescere.

Theol. Optimè tu quidem & Christianè. Sed cum his omnibus est fatendum, decreta fuisse & constituta non pauca, quæ non ita decerni fuerat meliùs, quædam etiam, quæ cum antiquis patriæ

(*) Vide S. Augustinum Lib. III, cont. Parm. Cap. 2. Num. 13. 14. &c. novæ edit. Tomo. 9. p. 42. Fleury Diff. III. in Hist. Eccles. Van Espen, Jeunir, &c. de Censuris.

juribus ac privilegiis non admodum videri prima fronte possint convenire.

Med. Hoc est, quod murmuratorum plerique nunquam non habent in ore: sanctissimas patriæ consuetudines atque usus, & quidem à Principe, cum inauguraretur, sacramento defendi promissos, ab eodem nullo discrimine insuper haberi, lædi atque convelli: sacrilegum proinde illum esse, atque impotentissimè injustum; dignumque adeò, cui obtemperare recusent subditi ac totis viribus obsistant; seu alium ejus loco Dominum sibi constituent. Ita expressis verbis poni articulo postremo *Læti Adventus*, intellectumque illum sic esse ab omni ævo, & factum quoque aliquando.

Theol. Non omnia, quæ facta à nostris aliquando sunt, fuere legitima. Neque est singulorum de violatis Patriæ juribus judicare: sed Principis inprimis ipsiusmet, tum & Ordinum gentis atque Primorum: alioquin enim quid tutum foret Principibus Rebusque ipsis publicis, si privato cuique hisce de rebus relinqueretur judicium? Mutare plebs Dominum vellet sæpissimè ac ferè quoties ab illo aliquid statuitur non sibi undequaue acceptum; cum ne Ordinibus quidem ipsis per *Lætum*, ad quem provocant, *Introitum* videatur hoc licere: potestate solum facta, ut si aliquid, quod ei adversetur, statuerit Princeps, non teneatur populus obedire.

Med. Vis dicere; dum patriæ jurium privilegio-
rumque, ad quæ pro viribus tuenda jure-jurando se
devinciunt nostri Principes, infractio manifesta est,
ita ut dubium nullum patiatur, non fore obligatos
cives ea in re illis obtemperare; licet devincti eisdem
permaneant in reliquis, neque ob id excutere Do-
minium ullatenus liceat.

Theol. Sic ego tabulas nostras intelligerem;
tamen si debeo agnoscere, non multa earum Com-
mentaria à me fuisse lecta. Hæc fanè viâ & Principi
sua manet auctoritas, & populo sua privilegia: &
civilibus bellis ansa omnis præcluditur.

Med. Bella civilia malum sunt ipsâ privilegiorum
amissione gravius. Sed frustra horum jam meminimus;
nam ex quo Principibus nostris tam copiosi sunt
exercitus, tam boni promptique ad obediendum
milites, tam firma cum Gallis fœdera, pecuniarum
tam immensa vis: Ordinibus contra nostris nullæ
amplius copię, patriæ munimenta diruta, arces des-
tructæ &c. eorum nullus amplius metus est.

Theol. Ceterum dum sic Principem vindicamus
contra seditiosos cives, dissimulare interim non va-
leo, quod mox quoque dicebam, nonnulla eorum,
quæ statuit, talia esse, quæ non sic statui videatur
futurum fuisse longè utilius. Ut enim salvâ quam
illi debemus reverentiâ, exemplo uno alterove hoc
doceam: quid attinebat A catholicos in provincias,

in quibus vel nulli unquam fuerant, vel multâ pridem curâ ac labore majorum, nec sine turbis ac bellis erant eliminati; quid attinebat, inquam, turbulentos homines exososque Deo, ultrò advocare? An non avertere ab eo consilio supremum Principem debuerant mala tam varia ac multa, quæ præteritis sæculis impatiens fræni, jugique hæresis in florentissimas hæc regiones invexit? Fœderatæ Batavorum Provinciæ nonne hoc cæstro percitæ adversus legitimum Dominum seditiones ac bella excitârunt, diuturna illa atque cruenta, donec absolutissima tandem secessionem facta, veteri imperio abjecto, Rempublicam sibi seorsim constituere, tam infamem professione erroris, quàm nobilem divitiis? Ut jam de Gallia fileam, Germania, Hungaria, Transylvania, Polonia, Bohemia, Anglia, Helvetia, extremisque Arctoi regnis Suecia & Dania; in quibus omnibus mox atque hæreses aditum invenêre, dissidiis, rixis, factionibus, seditionibus, bellis insonuere omnia, cruentatis mutua hominum cæde passim agris atque urbibus: ut non immeritò pridem ante sæculum unum, paullòque amplius, Galliarum Rex Christianissimus LUDOVICUS, nomine, reque, Magnus, è suis ditionibus facessere Protestantes omnes lege jussit, ac sacris, sive publicis, sive privatis severissimè interdixit.

Med. De abrogato Nannetensi Edicto sermonem, credo, habes; quod, ni fallor, accedit anno præteriti ævi octogesimo quinto; quando Calviniana secta tot hæcenus turbarum, bellorum civilium & rebel-

lionum fecunda ibi parens, è Gallia publicis tabulis profligata est, ad hanc usque diem.

Theol. Præstabat, ut ego quidem autumo, tanti Regis exemplo, hoc hominum genus in eas saltem provincias, in quibus nihildum juris adhuc obtinuerant, non inducere, post nidulationem non facile expellendum. Experimentiâ namque constat, irrequerum malum hæresim esse, indolisque talis, ut abjecta semel sanctissima certissimaque auctoritate Ecclesiæ seu potius Numinis, humanam quoque seriùs aut citiùs contemnat, auferatque adeò è societate concordiam, foveat diffidia, rideat sacra, turbet Rempubliam, aut etiam subvertat, extinguat, pessundetque penitus.

Med. At jam multò mitiores, quam olim erant, facti sunt sectarii; major quoque Principum auctoritas ac vigilantia; ut proinde hujusmodi Tragœdiæ non sint deinceps facile ab ipsis timendæ. Sedato priore illo impetu, quò ferebantur, positoque odio & rancore quo fuerant agitati, dementatique, olim à seditiosis corruptissimisque magistris, ut Catholicos persequerentur, ad pristinam humanitatem ac mansuetudinem postliminò rediére: ex quo præsertim Catholicæ Religionis dogmata ritusque sanctissimos, quæ puras putas superstitiones atque idololatriam esse ad ravim usque clamaverant eorum ministri insigni calumniâ, pacatiùs certiùsque intellexêre, atque habiti vicissim & ipsi à nostris mitiùs sunt. Ut adeò

Fortassis hæc eadem licentia ab sagacissimo Principe illis facta, occasio futura sit, ut plurimi eorum ex consuetudine cum Catholicis hominibus habenda errorum suorum insipientem falsitatem intellecturi sint ac nostræ fidei certissimam veritatem edocti, redituri ad gremium benignissimæ Matris; ad caulam, undè sui majores tam stolidè temerèque exiêrunt, extra quam nulla cuiquam pateat salus. Quid! si hæc fuerit mens Principis eam illis gratiam ultrò facientis?

Theol. Modò-ne omnia in religioso Edicti defensionem es complexus?

Med. Minimè verò. Succurrunt & alia quædam haud sanè spernenda. Nullo non tempore vociferati sunt A catholici, nimia adversum se severitate agi, nec satis habere Romanæ fidei Professores, quos & Papistas per contemptum vocant, suam doctrinam rejicere, abominari, accusare erroris atque hæresis, nisi & homines ipsos istiusmodi doctrinæ addictos, homines scilicet frugi ac suæ conscientiæ rationem unicè sectantes, modis omnibus vexent, spolient officiis, fortunis, privilegiis, patriâ extorres faciant, afficiant carcere, infamiâ, suppliciis, iisdemque non rarò exquisitis, morte denique ipsa; ac post mortem quoque dedecorent communi cum brutis animantibus sepulturâ. Notum, inquiunt, est, quàm in Gallia, in Belgio, in Hungaria, dirè ac barbarè per plurimos annos in nostræ fidei homines fuerit sævitum, lanienâ horribili atque apud barbaras ipsas gentes

nunquam auditâ. Nec cessant adeò nos traducere, tamquam si religionis nostræ hæc indoles sit, ille genius, ut quoscunque nos abs se alienos divexare omni ratione jubeat, nulla unquam pace concessâ; quùm tamen religionis veræ, id est Christianæ, regula hæc sit, mitem esse debere ejus sectatorem, mansuetum, benignum, clementem, patientem, indulgentem, facilem, humanum.

Theol. Deinde quid?

Med. Hinc igitur arguunt, eam certè veram atque à Christo Domino institutam societatem minimè esse posse, nec ejus nomine donandam religionem, quæ tam crudelis sit, imperiosa, intolerans: maximo Ecclesiæ damno atque infamiâ.

Theol. Sed æquè nosti, pleraque horum aut falsa esse, aut exaggerata, aut jure commerita; ut modò dicere omittam, longè plura & graviora ab ipsis passos fuisse Catholicos, quod ex universa liquet historia.

Med. Sic fateor, mi Valentine! non est ex omni parte vera hæc eorum accusatio, nec æqua querimonia: nam longè alia est veritatis causa, quàm erroris. Quanquam fatendum ingenuè quoque est, à Catholicis quibusdam Principibus, fideique, ut tunc vocabantur, quæsitores in severitate adhibenda pro tempore non satis aliquando servatum fuisse modum:
dum

cum quidam alii rursus contrà justò indulgentiores essent. At quomodocunque res illa habuerit sese, non locus erit hujusmodi criminationibus deinceps. Dum tanta secum mititate à Catholicis videbunt agi posthàc, defervesceat odium, cessabit animorum abalienatio; depuratæque ac liberæ à præjudicatis opinionibus errantium fratrum mentes veritatis denique jucundissimum lumen percipient lætæ & amplectentur.

Theol. Verùm non animadvertis, ex alia parte hanc A catholicis habitandi promiscuè cum nostris, suaque Sacra exercendi, concessam libertatem, non paucis è Catholicorum grege ruinæ spiritualis occasionem facile futuram, dum sive initis cum iisdem connubiis, sive assiduo cum illis usu ac necessitudine, minùs horrere hæresim docti, exitialis doctrinæ toxicum paulatim imbibent, donec majorum suorum laudatissimis ritibus primùm contemtis, deinde planè repudiatis, apertam ab Ecclesia defectionem tandem faciant. Profectò si famæ publicæ, Ephemeridialibusque libris habemus fidem; jam inde in Hungaria benè multi, longèque adhuc plures in Bohemia (*), intra hoc quinquennium, ex quo concessa ab Imperatore in terris suis hæreditariis religionis libertas est; multi, inquam, qui hæcenus Catholici habiti fuerant, proque talibus per omnia se gesserant, ad Calvinì, Lutherivæ castra,

(*) In Dicecesibus Pragensi & Gardecienfi.

opinante nemine, transiêre. Neque est dubitandum, alibi quoque idipsum accidisse, futurumve saltem, ut accadat cum tempore, non absque insigni Ecclesiæ jactura, fideique incommodo. Quarè & Lovaniensis Academiae Theologica Facultas, quo tempore de publicanda eadem libertate in hisce oris adhuc deliberabatur, non omisit orare, supplicare, instare, apud Principem, ut ne id fieret. Ordines quoque, temperamento usi Principis voluntatem non repudiârunt apertè quidem, sed nec promulgari curârunt, quo tamen, opinor, præsidio nunquam efficient, ut se hæretici in Belgicam nostram non insinuent, facultate à Principe concessâ usuri, quomodocunque jam notâ. Fac autem, quod dicebas statim, mansuetiorem nunc eam gentem factam, deposito veteri odio; adeòque turbas nullas ampliùs, quales olim excitaverant, esse pertimescendas: nonne post annos aliquot aut sæcula, postquàm nimirum aliquamdiu pacificè se gesserint, redire eadem ipsorum phrenesis ac vertigo poterit, & quod olim fecêre, facere adhuc? Morbus est hæresis & validus & pertinax, cui suæ subinde convulsiones ac furiae recurrunt, rabiem iterum exerens, ubi aliquantùm conquieverit. Et tale tantumque malum in provincias has nostras, florentissimas pacatissimasque, ultrò accersamus, in Religionis pariter ac Reipublicæ certissimam perniciem?

Med. Non ego tueri dissidentium partes ulla ratione volo; suadere tantùm, non desuisse Impera

tori gravissimas causas, cur sic faceret : neque ferendos esse loquaculos maledicosque homines, qui zelo excæcati suo, atque acti in transversum, ex hac potissimum parte Augusti Principis fidem, religionemque, vocant in dubium, tanquam qui hæreticis faveat, nec sit ab eorum erroribus magnopere alienus. Verum enim verò hæc ipsa, quam A Catholicis concessit, in sacris libertas, iis est circumscripta limitibus, ut non facile seu Religioni, seu paci publicæ, sit nocitura. Quàm verò JOSEPHUS falsa eorum dogmata non approbet, manifestum est, tum ex catholici hominis officiis, quæ tam accurate, sanctèque, in nostræ communionis templis identidem explet, tum ex pietatis exercitiis penè quotidianis, tum denique ex eo, quodd catholicæ fidei professores non nisi maximis adhibitis cautelis ad aliena sacra transire permittat, postquam videlicet omni adhibito remedio Episcopi ac Pastores currentem in perniciem ovem ad saniora permovere consilia, continereque non amplius potuerint. Quin vellet, optatque toto corde, ut singuli atque omnes, quotquot è suis subditis erroribus addicti sunt, fidei veræ amplecterentur lumen, atque ut Christiani omnes sunt, sic Catholici pariter essent. Adhæc novimus exemplo non uno, quàm Apostatrices è Catholicorum pridem numero animæ parvam exinde gratiam apud illum iniverint; dum non semel tales facessere ab suo conspectu, aulæque, jussisse eum legimus.

Theol. Omittis dicere, quòd Elizabetham è Wurtembergensi nobilissima familia elegantissimam filiam, quam Francisco, suo ex fratre nepoti, pridem destinavit uxorem, Catholicis primùm principiis maturè ac probè imbui fecerit, abjurareque hæreticos errores, quâ unâ ex re, quàm ab hæreticis doctrinis sit alienus, apertè fatis constat.

Med. Nihil ergò de fidei ejus sinceritate dubitemus, nec feramus unquam, à maledicis zelotis eam proscindi ac lacerari. Filii ejus sumus, quorum scilicet est existimationem parentis pro viribus vindicare.

Theol. Pandet aliquando omnia Καρδιογνώστης Deus. Quid illi volunt ante tempus judicare?

Med. Hoc addo. Quoniam Acatholicorum Principum plerique jam pridem benignissimos adversùm Catholicos exhibere se cœpère, magisque adhuc exhibent indies, æquum omninò videri, ut pares nos quoque ipsos erga Protestantes exhibeamus: non ignoras enim, quàm bona evaserit Catholicorum fors in Moscovia, Suecia, Dania, Borussia, ipsaque adeò Anglia & Hybernia; ut nihil dicam de Germaniæ multis Principatibus, oppidisque amplissimis, in quorum benè multis quàm soli antehac Acatholici administrandæ Reipublicæ, dijudicandis civilibus controversiis obeundis muniis, quà sacris, quà politicis, militaribusque applicarentur; Catho-

lici verò arcerentur omninò, ac ne privatim quidem sua sacra peragere sinerentur; jam nunc ultrò ad hæc omnia admissi sunt, ac porrò invitantur, ceu communes patriæ cives, ac fratres, fermè sinè discrimine; ritus quoque suos secundùm conscientiam frequentandi data penè æquali cum ipsis libertate.

Theol. Hollandi etiam, quod ex variorum relatione fida accepi, quantum ad hanc partem indulgentiores effecti, ante paucas has septimanas in gratiam Catholicorum Solemne Rescriptum dedêre, eorum presertim qui in Buscoducensi, Bredano, Bergizomenisque territoriis morantur, quorum præ ceteris fors gravis erat ac misera.

Med. Illis ergò omnibus tantâ adversus nos gratiâ utentibus, nos soli antiquum odium retinebimus? Et verò liquet, quàm parum hucusque suppliciiis ac severitate in religionis negotio fuerit profectum. Hæresis error est, sed qui intellectum inprimis afficiat, eximendusque adedò sit non tormentis sed ratione ac mentis persuasione intima. Vim si adhibeas, hypocritas plerumque facies; ex Hæreticis, inquam, fictos, adedòque pessimos, Catholicos. Quodd si extremum supplicium fortè accadat à nonnullis eorum errorum suorum causâ intrepidè, obstinatoquè, subiri, latius adhuc serpet error & confirmabitur; quando incauti spectatores, alique, non animi pervicaciæ, sed veritatis maximæ vi atque fiduciæ tribuent miseram in tormentis constantiam. Aliud esset tamen de

Acatholicis perduellibus, inquietis seditiosis: qui quoniam publicam pacem religionis obtentu moluntur disturbare, comprimendi è vestigio sunt, puniendi que, non quia errant, sed quia turbant. Verùm nescio quæ loquacitas extra orbitam me egit. Redeo ad Imperatorem, & ajo etiam atque etiam, facti fui rationem habere potuisse non unam, nec levem; etiam ipsiusmet religionis intuitu; quanquam diffiteri nolo, credere me quoque, politicis potius, quàm religiosis de causis id consilii ab eo fuisse arreptum.

Theol. Tu quidem Principis causam peroras minimè malè. Vereor tamen, ne in constituenda hac re Consiliariorum plerorumque erga sanctissimam religionem tepor, damnandaque illa, quæ pridem occupavit leguleios ferè omnes, in sacris indifferentia, partem etiam magnam habuerint. Quidquid ejus rei sit; licèt adversum errantes fratres benignitate multa, mititateque, utendum & ipse arbitror; vereor tamen, longè meliùs, utiliùsque, fuisse futurum, si in illas saltem provincias, ubi nulli adhucdum erant, ultrò non fuissent advocati.

Med. Ita & ego, mi Valentine, sentio. At non est nostrum in arcana regum consilia invadere, atque ipsa enucleatè velle assequi. Contineamus nos interim ab immodicis querelis, atque errantium fratrum animas potius, quàm exemplis, quàm doctrinis, tum verò maximè pacifica & suavi conversatione, mulcentes placidè ac permoventes in eandem nobiscum causam conemur reducere.

Theol. O ! si videre aliquando hoc liceat ?

Med. Nunc verò, Valentine, officium me urget, & invisere ægrotos aliquot debeo; redibo, si tibi hoc grave non accidet, post meridiem, quando rursum unà spatiabimur & confabulabimur: nam quoniam per multos jam dies, nescio qua de causa, te abdidisti, nec licuit te videre aut alloqui, compensari jacturam meam volo, ac te frui, tecumque agere & diutiùs & confidentiùs.

Theol. Gratissimus mihi erit reditus tuus. Jam à negotiis vacuus sum, juvabitque amico colloquio juncta deambulatio dissipandæ melancholiæ, quæ me occupavit aliquandiu non mediocriter; & malinæ tuo consortio uti, quàm pharmacis.

Med. Vale in horam secundam.

Theol. Vale tu quoque, & cura, opportunè adsis.

Med. Faciam.

Colloquii prioris Finis.

Colloquium II.

Med. **S**Alve, mi Valentine. En, ut condiximus, adsum; sine comitatu tamen, ut ne mutuo candori ac confidentiæ, cum sermocinabimur, quid obftet.

Theol. Opportunissimè advenisti.

Med. Jam unà hinc rus abeamus, visuri agros, quid parturiant, quam spem de se fructuum præbeant. Vide ut serenum cœlum est. Age, Age; eamus, utendum aurâ est, dum favet.

Theol. Capió baculum, si fortè canis occurrat, qui inquietet, aut alia bestia.

Med. Ejus rei causâ & ego securim mecum cepi, quod non soleo.

Theol. Hui! quomodo obducta est rubigine.

Med. Nihil refert; nullum lignum secabimus.

Theol. Monomachus, scio, non es, nec fuisti unquam.

Med. Incedamus sub arboribus; gratam umbram habeo.

Theol. Amœnum quidem cœlum est; sed calet tamen.

Med. Nunquam suavius ver mihi visum est; en quomodò virescunt ac florent omnia. Garriunt aviculæ, errantque per ramos. Pleræque jam nidulos

habent, atque ovis incubant. Boves ab gramine saturæ jacent ac ruminant: currunt hinnuli. Tam copiosum & altum gramen est, ut jacentes vaccas, vix videas. Vide, quàm ubera lacte distenta habent!

Theol. Modò rus paradifus est.

Med. Si divinare licet; idcirco tamdiu urbe abfuiſti, ut ruſtico hoc gaudio fruerere: nam, ut hodiè manè adhuc conquēſtus ſum; jam dies multi ſunt, quibus non te vidi ampliùs.

Theol. Ut ruſtico fruerer gaudio? Immò idcirco foràs me recepi, ut tantò liberiùs gemerem.

Med. Non igitur bonus divinator ſum ego. Te verò miſerum! cui tanta fuerit mœſtitia, quam mihi vidēris necdum ex integro poſuiſſe.

Theol. Nōſti facilè ex nuperrimo noſtro colloquio, quàm non ſit præſenti hâc tempeſtate lætandum. Ego aliquamdiu in vicinũ Cœnobium me abdidi, ubi & affinem habeo, hominem non incivilem, atque ut pietate, ſuique Ordinis amore, ſic literis, quâ humanis, quâ divinis non mediocriter excultum. Hic cùm aliis docendis præeſt, tùm privatim omne genus ſcientiarum ſtudia colit ipſe, lucubrationibus jam benè multis ab ſe typo vulgatis clarus. Aulam ibidem vidi amplam valdè ac magnificam, omnigena librorum ſupellectile copioſè inſtructam; poſitamque non tumultuario ſitu, ſed ordine decentiſſimo, nitidiſſimoque. Una fratrum occupatio orare, ſtudere, ſumma inter eos concordia, habitus modeſtus, menſa non Borro-

mæana quidem illa, sed tamen frugalis ac temperans. Catechismos quoque & conciones ex ordine singuli habent ad populum. Cantus eorum gravis, non tamen clamorosus, nec ultra modum protractus aut piger: Officii totius divini mirus quidam decor ac majestas. Denique disciplina ibi omnis, seu sacra, seu œconomica, talis, quâ meliorem vix quisquam desideret. Hospitales prætereà sunt, erga pauperes & extraneos effusi; ut adeò non sit opus aliena commendatione, ut honestus quislibet admittatur in eorum ædes. Ad quæ omnia plurimùm confert, quod Abbatem ea domus habet, Virum religiosissimum, modestum, doctum, affabilem, ab luxûs quâlibet specie alienum, domi plerumque se continentem, ac in divinis Officiis perindè ut suorum quilibet assiduum. Est illud monasterium adsitum latissimæ variæque sylvæ, prata viridissima in vicinia habens, quæ torrens, non latus quidem nec profundus, sed piscosus admodum, atque in serpentis modum hæc atque illac creberrimè se inflectens, perluit. Solent non pauci, è Clero præsertim, in aptissimum hunc ad bonas cogitationes locum ad dies aliquot secedere, colligendi animi, excutiendique in pietatis quibusdam exercitamentis, gratiâ. Nomen loci non afferam, quod videlicet post tam accuratam delineationem non valeas ignorare.

Med. O locum sanctum ac plenum deliciis!

Theol. Huc ergò & ipse me recepi ante septimanas aliquot, multamque ibi cogitationem habui, de

peccatis meis; de meo munere ac flatu; de corruptione sæculi; de ambitione magnatum; de perversitate judicum; de auri sacra fame tam ubique regnante; de neglectu sacrorum; de literariis dissidiis, sed quæ religionem quoque tangant; de pietatis quotidiano apud homines decremento; de plerorumque in rebus ad religionem pertinentibus damnanda frigidaque indifferentia; de felicitate vitæ monasticæ, & magno nihilominus ejus jam ferè apud omnes vilipendio; deque aliis id genus rebus perquam multis.

Med. Vellem in secessu illo tuo, tibi fuisse comes: nos enim Medici, quanquam languentium, malèque habentium, tum & morientium vividissimas imagines antè oculos habemus penè assiduò; tamen vix aliquid fructûs spiritualis ex iisdem capimus, animo tunc magis circa delectum remediorum, quàm cogitationem humanæ miseriæ, brevitatisque vitæ occupato. Currimus dies ac noctes, atque, ut Theodoro Medico scribit Magnus Gregorius, (*) *Sæcularibus indesinenter causis adstringimur; assiduis processionibus occupamur*, ut aded non vacet sæpe, ne in ipsis quidem majoribus Ecclesiæ festis, adire templa, conciones, sacra. Si posthàc eò adhuc te recipis, tu me socium assume: faciam quod tu.

Theol. O te Medicum sanctum! sed vereor, ut tua uxor te sit dimissura: metuet nimirum, ne Mo-

(*) Lib. 4. Epist. 31. novæ edit.

nachum denique induas, illaque ipsa ad exemplum tuum multamque suasionem atque consilium, sanctimonialis fiat.

Med. Nunc profectò rides, atque atram tuam bilem videris deposuisse. Sanè etsi cœlebs adhucdum essem, neque uxoria re ac liberis impeditus, quis hodiè Monachus fieri velit, quando Monasteria passim abolentur à Principibus, atque è plerisque eorum utriusque sexûs religiosi homines jubentur faceßere ac deponere habitum, normamque vitæ derelinquere quam pridem assumpserant? Nisi fortè ad exoticas abire regiones placeret, quod reipsâ à nonnullis magni nominis viris factum inaudio, videmusque fieri à plurimis juvenibus.

Theol. Hulæum nōsti Mechliniensis Seminarii quondam Præsidem?

Med. Novi utique. Vir est, & pius, & doctus; zelo fervens Apostolico; pauperum verus Pater, alumnorum timor pariter ac delictum; multâ usus gratiâ apud suum Episcopum; editis quoque nonnullis libris orbi literario notus: qui licet stylo conscripti sint humili ac repente, impuro quoque & inelegante, careantque insuper non rarò sanâ crisi & accuratiore indagine; pietatem spirant tamen ubique, & excitant in suis lectoribus. Olim ante plurimos menses, postquam repetitis per intervalla itineribus sanctimoniales alias atque alias, claustris suis

pulsas, è Belgio transvexit in Galliam, fama fuit, ipsum-quoque-met exuto Canonico in celeberrimo Trappensi Cœnobio Monasticum habitum fuisse induturum, nisi boni quidam, prudentesque Viri dissuasissent. Et profectò utilius multo Ecclesiæ est, ut magni sedulique id genus homines pro illa laborarent, quàm orent tantum.

Theol. Nihilò feciùs dimissum tantisper consilium explevit nuperrimè, apud Eliani instituti sodales altero à Parisiis lapide tyrocinium, opinante nemine, ingressus.

Med. Quid ais? Carmelita effectus est?

Theol. Immò Carmelita; cucullo cilicioque, ut ajunt, nunc lætior, quàm olim Byrrho.

Med. Quantum exemplum!

Theol. Alterum quoque ante paucos hos dies auditum est, non minùs, quàm illud, singulare ac mirandum.

Med. Scilicet verum fortassis est, quod heri rumore incerto ferebatur, Forgeurium nostrum relic-tis muniis abitum, nescio quò, parasse.

Theol. Et porrò paravit; amicissimo sibi Hulæo contubernio professioneque futurus Consodalis.

Med. Mira narras, ac penè incredibilia. Scio quidem, Forgeurium raræ semper pietatis humilitatisque hominem fuisse in mediis honoribus; at Monachum aliquando futurum, postquam nempe & in Philosophico cursu palmam obtinuit, & per annos plurimos Professor ejus exstitit publicus, tum denique & in Antverpiensi D. Virginis celeberrimo Canonorum Collegio præpinguem nuper obtinuit Canonicatum; id, Hercle! credidissem nunquam. Quid ad hæc dicent Monasticæ vitæ osiores & calumniatores? pergentne vituperare ac traducere de ridiculo, tantû apud homines etiam doctissimos factam disciplinam, ut pro ea non dubitaverint relinquere fortunas, commoda, honores, amicos, propinquos, patriam ipsam, omnia? Audiant hæc illi & obmutescant. Certò opportunè, si unquam, in tanta hac Sanctissimi Instituti apud plerosque despicientia, ea exempla accidunt. Faveat Divinum Numen optimorum Virorum cœptis! ac discant contrà isti, tam magnis ausibus, tam lucidis, minimèque ambiguis; quàm in judicando, quàm in garriendo, sæpissimè aberrant.

Theol. Non dubito, quin alios adhuc plures hæc exempla sint permotura, aut jam inde fortassis permoverint, ut par aliquid audeant. Alibi scimus, tres simul spectatissimos viros, paullò antequam hæc, quæ narravi, acciderent, futurave præviderentur, apud Monachos Instituti quidem alterius, sed nihilò mitioris, tyrocinium fuisse aggressos, inter quos unus

è Protestantium pridem grege, homo neque ignobilis, neque illiteratus; magnâ famâ, ædificatione multa.

Med. Ita nimirum Deus sapientissimâ suâ providentiâ ordinare res Ecclesiæ suæ assolet, ut dum necessaria sunt, grandia quædam facta exempla non desint, quibus ruentem pietatem rursus excitet, eximatque è mentibus hominum errores ac præjudicationes adversus illam paulatim imbibitas, nec porro deponendas, nisi in manu forti atque potente.

Theol. Fuerunt semper Monasteria virtutis Seminariorum ac Religionis nostræ non infimum decus.

Med. Ut planè sit dolendum, tantum illorum numerum apud nos esse excisum: & ego quidem nesciam, ubi & quomodo tot meos filios, filiasque, honestè sim collocaturus. In Parthenonibus multis, virorum quoque aliquot Cœnobiis, medicam meam operam locare hucusque consueveram; id quod mihi non parvam afferebat certamque utilitatem. Plerisque illorum modò excisis, arctior etiam res mea familiaris effecta est. Experiunturque id ipsum mecum opifices aliique magno numero, quorum hac ex parte opus immensum imminutum est.

Theol. Pauperes præteris, quorum ab iis ali consueverat bona copia.

Med. Immo tanta, ut fidem superet, neque à quoquam credi valeat, nisi qui, ut ego suis ipse oculis conspexerit. Et quàm commoda hæc erant viatoribus, ipsisque adeò, si quando ob negotia excurrendum illis erat, regiis Ministris, Consiliariisque hospitia!

Theol. Parva hæc sunt, ac fortunas solummodò tangunt; ego jacturam Ecclesiæ majoris facio, quàm fortunarum: nemo enim est, si vel micam habeat bonæ mentis, qui non fateatur, Religiosorum Ordinum bene institutas societates, non postremam eisdem gloriam afferre. Quæ Evangelica vocamus Consilia, tam scilicet altè ab Salvatore laudata, cum alibi sæpius, tum maximè ubi rei hujus sublimitatem perarduam sanè significans ait: *Non omnes capere verbum hoc*; hæc, inquam, Consilia in Religiosis Coenobiis præstari sanctè cernimus, deducique in opus: quâ vel unâ ex re Religionis nostræ veritas, sanctitasque, perspicui facillè valeat, ut quæ homines alat penè divinos, talesque qui mundo, deliciisque ejus omnibus contentim spretimque habitis, nobilissimarum virtutum exercitationi totos se addicant, angelicam in terris vitam degentes.

Med. Non est mirum, hæreticos passim omnes id vitæ institutum tam multis scommatis, dictisque persequi; quippe ad cujus altissimam perfectionem pervenire neutiquam valeant, homines carni & sanguini, opibus, nuptiis, honoribus tam molli-

ter

ger addicti. Qua in re reputare mecum sapissimè soleo, quod ex certissimis Ecclesiasticæ Historiæ monumentis animadvertissè memini, sectas tantum non omnes à nostra communione alienas, ab hominibus exordium cepissè, sequiori sexui addictissimis, atque adeò corruptissimis: ut mirari subeat, quomodò tot variæ, nobilissimæque gentes dementari fascinarique se siverint ab hominibus præconibusque, ab Evangelica perfectione ac sanctitate adeò alienis. Nisi quod humanum genus suaptè naturâ amplecti magis amat, quæ, noxiam licèt sibi, libertatem amplient, quàm quæ restringant.

Theol. Laudandus Deus est, Theophraste, quod Sacræ Virgines, quibus exire asyis suis supremo mandato jussum est, arreptæ semel disciplinæ tam usque nunc persistant esse tenaces. Quos lachrymarum torrentes non fudère exeuntes? tum quanti gemitus ac suspiria quando ab se mutuò divellebantur. Pleræque ne vale quidem dicere poterant sororibus, intercluso à singultibus spiritu. Jam verò abeuntes quoties dilectum respiciebant carcerem? Testudines dixissès, quarum caro ab testa seu domo sua non divellitur sinè magnis doloribus. Nunc pleræque sub habitu alio, sed modesto, pristinum adhuc gestant, prioris vitæ rationem, quantum fieri potest, etiamnum tenentes vel in minimis. Discant tam copioso exemplo Acatolici, Magistratus quoque noster politicus, ac Princeps adeò ipse qui mandatum tulit, vulgatissimæ de earum malè conten-

tis animis calumniæ quàm parum veritatis insit , ac si unam fortasse aut alteram aliquando vœnituerit (quod in tanta humanæ voluntatis inconstantia fieri natum omninò est) in talem vitæ rationem se con-jecisse ; cæteras eandem adamasse ità , ut ne expulsæ quidem dimittere illam abs se sustinuerint. Nam præterquàm quòd non paucæ ex eis in Galliam se recepêre , parentum , affinium , amicorum , lachry-mis minimè obstantibus , à Christianissimi videlicet Regis Amita , feminâ religiosissima aut invitatae ul-trò , aut gratiosissimè exceptæ : quot aliæ sive in vicina Germania , seu Leodiensi solo Parthenones ingressæ sunt , instituti , sive ejusdem , sive alterius ; pensione quoque annua abjecta ? Dicant nostrorum dierum impii , garrulique scribillatores ; undenam tanta hæc femineis pectoribus vis insit , si non ab agente se , quâ plenæ sunt , divinâ gratiâ , ac reli-gionis , quam professæ ex animo pridem fuêre , fir-missima certissimaque persuasione.

Med. Plurimæ nostrarum Sanctimonialium , quæ suis claustris exire jussæ sunt , septenæ jam vel oc-tonæ , communem in æde quapiam commoda , lo-catæque , seorsim vitam agunt , jejuniorum pristino-rum , silentii , precum communium , aliarumque id genus sanctissimarum exercitationum , quoad ejus fieri ab illis potest , observatrices religiosissimæ. Alias novi non paucas , quæ aut in Beguinagiis se abdidêre , aut Beguinæ ipsæ effectæ sunt ; nubendi tamen facultate , quæ illas manet , exclusæ. Scio ex

Sanctimonialibus unam, quæ post plurimorum annorum vitam in Parthenone religiosissimè exactam, quùm ex eodem cum reliquis juberetur exire, non sustinuit, doneceducta ferè est vi : hinc in nostræ regionis Parthenonem ingressa instituti alterius, non facit nisi deplorare calamitatem sæculi, atque ad mortem sanctam se præparare, non exitura ampliùs è suo recessu, nisi compellatur ab immiti fatellite.

Theol. Lachrymas mihi penè elicis, tam lucuosa narratione.

Med. Alia quædam, novitia cùm adhuc esset, extinctus suus Parthenon est, tum in alium ingressâ, ibidemque per menses aliquot commoratâ, & hic quoque est excisus, donec denique electo tertio, sed sito extra patriam, affecuta optatam requiem est, fortunis omnibus cum libertate abdicatis. Tam verò, ut audio, in gratissimo recessu nunc lætatur, ut non possit ampliùs, perinde ac si in paradiso degeret, eodemque non terrestri, sed cœlesti.

Theol. Quis in tenella adeò ætate, in sequiore sexu, tantam credidisset fore animi magnitudinem, constantiam tantam? Has ego Heroïnas duco, ut quæ non homines modò, sed illecebras quoque & mundiales res omnes, quodque omnium est maximum, semetipsas vincere nòrint. Quòd si in delicato illo genere talia conspeximus, nemo mirabitur, si paria quædam, aut etiam majora viri præstiterint.

Med. Nunc ego mecum tacitus cogito, quo jure, quâ causâ, pius grex suis ædibus pellatur. Certè juravit Supremus Princeps antiquo ritu, quum harumce provinciarum possessionem primùm adiit, protecturum se Religionem & Clerum, Civibus & Oppidis res suas servaturum ac privilegia, Cœnobariorumque singulatim prærogativas minimè læsurum, tutaturum autem fideliter, ac pro viribus diligenter. Hic mihi hæreret aqua, dum ex una quidem parte Augusti Principis æquitatem certissimam perspectamque habeo; ex altera verò manifestam injustitiam videre mihi videor: nisi vago rumore, qui & confirmatur indies, accepissem, Ordines ipsos, Patriæ nimirum Patres ac Tribunos Plebis, quorum inprimis est invigilare curareque, ut illa sanctè custodiantur, ac si qua in re lædantur à Principe sive ex errore, sive ex prava suggestionem Aulicorum & Consiliariorum, monere; nisi, inquam, accepissem Ordines ipsos in hoc consensum suum contulisse denique, ut Monasteriorum copia diminueretur, atque ex illis abolerentur, quæ minùs cæteris utilia viderentur, sive in quibus modicus esset Religiosorum numerus ac disciplina relaxata.

Theol. Verissimus, quem audisti, rumor est, mi Theophraste! & nimium quàm verissimus. Atque hac in parte Flandriæ inprimis Ordines ridiculos se acutosque prodidère, qui non satis habuerunt id ipsum Principis consilium probare ultrò ac laudare, nisi & rogando suadendoque anteverterent; magis

nampe solliciti de collocandis, quos habent, amen-
tibus, quàm de tuendis Patriæ sacrosanctis juribus.
Patres quoque reliquarum provinciarum post mul-
tam deliberationem ac renisum qualemqualem, &
ipsi tandem, ægrè licèt, assensère.

Med. Hæc si ita se habeant, non est dicendus
Princeps Sacramentum violare, nisi porrò cum cer-
tis cautionibus probatum acceptumque ab Ordini-
bus consilium extenderet immodicè; quod illum
facturum, non est credendum temerè.

Theol. Regionum antiqua jura & constitutiones
non sic invariabilia habenda sunt, ut nulla prorsus
ratione mutari vel in minimis valeant. Utì populo-
rum Principumque legitimis conventionibus creata
illa, concessaque fuère; sic assentientibus populis
iisdem, seu eorum primoribus, ac Patribus, ut sic
vocem, Conscriptis, alterari pro tempore & loco
nonnihil valent, nullorum injuriâ.

Med. Judicandum semper, quantum causa pati-
tur, pro æquitate Principum est, Capitem scilicet
Rerumpublicarum, quibus credere fas est, eos nun-
quam velle malè. Hoc suadet pietas ac debita illis
reverentia. Neque laudo illos, qui hac rursus ex
parte JOSEPHUM incusant, tanquam qui gen-
tium sibi subditarum privilegia faciat nauci, nec cu-
ret magis, quàm arreptam aliquis schedam, quâ
tergat culum. Pessimi blaterones! qui præterquam

quodd Sacratissimi Parentis nomen existimationemque lædant non mediocriter, populumque suis clamoribus atque diæteriis invitant, excitantque ad defectionem; conscientiam propriam, alienamque gravissimorum apud Deum criminum facientes ream, dignos præterea se faciunt, & porro dignissimos, qui humanis quoque legibus judiciisque coërceantur, punianturque gravissimè. Eodemque modo statuendum arbitror de iis, qui contra Ordines Patriæ immodicas querelas disseminant, ac libellis famosis passim & ubique eosdem mordent ac lacerant.

Theol. At verò, nonne fatendum ingenuè est, quoniam jam loquimur familiariter ac finè arbitris, in propositi à Principe, probatique, aut saltem non rejecti, ab Ordinibus hujusce consilii executione ac modo à rerum administris non una ratione fuisse peccatum, etiamnumque peccari? Nam, ut demus è re patriæ fuisse, ut Asceteriorum numerus immi-
nueretur, abolerenturque adeò quædam; numquid non illis par erat ut parceretur, in quibus eximia quædam pietas ac disciplinæ nobilissimus vigor cum magna animorum concordia regnabant? Deinde temeranda-ne erant, quod locis non paucis est factum, profanorum hominum manibus sacra utensilia, vasa sancta, in quibus augustissimum Religionis nostræ mysterium toties fuerat confectum? Horret animus cogitare, quæ in Monasteriorum quorundam sacris ædibus ea occasione accidere. Horret, immò horret etiam nunc, dum mente reputo, quot modis

cædem sacræ ædes seu templa polluta fuerint ; ex domibus Dei facta aliquando hospitia militum , stabula equorum , apothecæ granorum & fœni , laboratoria opificum , officinæ mercatorum , aulæ ludionum , atque , ut verbo me expediam , tanquam si ad divinum Numen cultumque pertinuissent nunquam , ad humanos quoslibet usus nullo discrimine adhibita.

Med. Impostor ille Gallus Touchefaucroixius , qui tot homines seque adeò ipsum , suâ stultitiâ temeritateque decepit , aërostaticam suam navim seu globum , quo , ut dictitabat , penetraturus erat nubes , trajecturusque Parisios , in extincti cujusdam Parthenonis Sacratissimo Templo in media urbe Belgii Principe pendentem habuit , videndum singulis soluto nummo. Fabulabantur ibidem spectatores , & jocabantur indecorè vel etiam impiè , aris jacentibus ac dirutis : aliis interim ex adverso ad tantæ rei indignitatem gementibus , collacrymantibusve.

Theol. Hæc ego , mi Theophraste ! inter cætera in nuperrimo illo meo , quem dixi , recessu mecum feriò , attentèque reputans , à lacrymis , utut siccos alioqui oculos habeo , temperare & ipse non valui.

Med. Oportet omnem prorsus erga res sacras reverentiam , religionis sensum omnem exuisse illos , qui harum rerum faciendarum auctores , suaforesque fuere.

Theol. Attamen plurimùm abest, ut ego hæc omnia credam religiosissimo Principi probari : fortassis [& porro pronum est ita credere] ignorata etiam ab eo sunt hæc tanta tamque infanda sacrilegia. Ea nimirum Principum infelicitas est ac suprema miseria, ut quoniam absolvere universa per se ipsos minimè valent, ministrorum operâ indigeant, quorum interim errores ac stultitiæ imputantur abs plebe ipsis, sæpe immerentibus.

Med. Hoc temperamento adhibito, & pietatem, rectamque mentem Principis, salvam tenebimus, & sacrarum unà rerum temerationem non finè ingenti nonnullorum crimine fore existimabimus. Quo etiam modo de aliis quibusdam rebus, non ex omni parte, ut videtur, æquis censeo statuendum.

Theol. Mirum ! quomodò uterque in iisdem ipsis convenimus principiis, ferè ad singula.

Med. Utinam in Lovaniensi nostra Academia tam magna, atque inter nos est, opinionum concordia regnaret !

Theol. Tam nunc divisa in partes sententiasque oppositissimas, Theologica præsertim, ibi Facultas est, ut qua demum ratione reditura aliquando in eam pax sit, ego quidem nesciam.

Med. Et tamen nisi ex quæstiones componantur

fopianturve ocyus, vereor Theologorum celeberrima hæc Schola pessumeat penitus.

Theol. Foret ea jactura major quàm alia quæcunque hisce regionibus queat accidere. Sed non est verisimile, laturum JOSEPHUM, ut id incommodi in nos aliquando ingruat: novit enim Princeps sapientissimus, nihil æquè conducere ad felicitatem, bonumque ordinem Rerumpublicarum, quàm si ibi bonæ artes, melioresque disciplinæ tradantur & floreant; atque illud quamvis generatim verum sit de scientiis omnibus, nihilominus interesse hominum præ cæteris, ut non negligantur divinæ; sed foveantur potiùs ac promoveantur, quàm fieri potest maximè: quantùm namque cœlestia præstant humanis, tantùm Theologica reliquis eminet scientiis. Hæc morum regulas tradit & explicat; hâc stabilitur fides, exponuntur dogmata, deteguntur errores, refelluntur hæreses, pellitur superstitio, nutritur pietas, crescit religio, ædificantur cives, Civitatesque adeò ipsæ quid Deo, quid Principi, quid Magistratui, quid Parentibus, quid Dominis, quid sibi mutuo debeant, monentur, docenturque. Vide quantùm Reipublicæ, Ecclesiæque intersit, scientiam hanc sublimem valde, ac sanctam, promoveri, foveri.

Med. Quarè minimè existimo passurum Principem, ut Theologicæ Lovaniensium Facultati vel in minimo noceatur; curaturum ex adverso, ut ea deinceps magis, quàm unquam antehâc, floreat.

Theol. Hoc quomoddò sit futurum equidem non video. Nam Nominationum Beneficialium jure eisdem pridem ablato decrefcit indies immensùm alumnorum numerus ; aliis promotionis omni penè fpe abjecta ad disciplinas alias fe convertentibus , vel à Literarum Studio ceffantibus penitùs ; aliis five in Seminaria Episcopalia , five in exoticas Academias fe recipientibus. Deinde quamdiu ceffabunt alumnorum confuetæ in publico , privatisque Collegiis , Exercitationes , quas *Disputationes* olim vocabamus , nobiliffimæ hujus difciplinæ decor atque progressus deperibunt fenfim , eritque cum tempore , ut æmulatio omnis denique abfit , ftimulus videlicet fcientiarum artiumque omnium præcipuus.

Med. Verùm fcis , quàm effent plerumque ftériles ac jejunæ Theses , quæ defendendæ vulgò proponebantur : ut adeò vix aliquis eas legeret , ac in piperis cucullos , aliosve magis adhuc indecoros ufus ferè duntaxat infervirent ; cùm interim ea res tyronibus non parvis effet impendiis.

Theol. Haud diffiteor , jam per annorum plurimorum fpatium & *Disputationes* ipfas , & earum programmata , arida fuiſſe & macra admodùm , abſtruſiffimis referta ſpeculationibus , quæ Philoſophos potiùs cavillatores , quàm Theologos decerent , *Quæque quæſtiones magis præſtarent , quàm ædificationem Dei quæ eſt in fide (*)* , ut loquitur

(*) I. Tim. I. v. 4.

Apostolus. Sed qualescunque demum exercitationes illæ essent, non carebant sua utilitate; dum mutuam æmulationem excitabant, faciebantque, ut tyrones libris incumberent tanto diligentius. Olim sub finem alterius, initiumque hujus, sæculi Theologorum in hac schola Theses luculentæ dissertationes plerumque fuerunt, in quibus una quæstio aut altera tractaretur elucidareturque sigillatim; quales fuere Hennebellii, Swaenii, Laemanni, Pasmani, Lupi, Steyaertii, Opstraetii, Espenii, ac præ cæteris Huygenii, in quibus præter copiosam eruditionem, jucunditatemque styli ac methodi, materiarum optimus utilissimusque delectus est, cum multa unctione ædificationeque conjunctus: ut adeò ad hanc usque diem servantur, leganturque avidè, nec sinè fructu.

Med. Antiquitatum Ecclesiasticarum studium, tum & linguarum sanctarum, tam bonæ solidæque Theologiæ necessarium, neglectum in hac Academia jacuit diu, donec novissimis hisce diffidiis resuscitatum quadantenus est.

Theol. Sic ipsis quoque literariis dissensionibus sua utilitas non deest; modò ne acriores sint, nec in schisma hæresimve desinant. Quin ipsæ-met Calvinii Lutherique hæreses revocandarum bonarum artium ac scientiarum, pellendæque barbariei & ignorantiae ansam quondam præbuere.

Med. Fit tamen non rarò etiam , ut ab diffidiis scientiæ incommodentur , abeantque in pejus : nam , quod ignorare minimè potes , ex quo sub initium hujus sæculi altercatum in Universitate Lovaniensi tam turpiter est , pulsque ex eadem fuere tot viri eruditi , pii , docti ; flos scilicet ac decus Academiæ , curantibus quibusdam zelotis turbonibus , tantum de sua gloria illa deperdidit , declinavitque à pristino vigore , ut umbram duntaxat antiquæ illius modò habeamus , hanc quoque amissuri , nisi sedula manus atque industria apponat tempestivè remedium.

Theol. Medelam adferre aptam hoc opus , hic labor erit. Quod enim aiunt de abolendis Collegiis , quæ tanto ibi in numero sunt , substituendoque , ut vocant , Seminario generali , nescio an non ipfismet vitiis , quibus mederi cogitant , sit futurum deterius. Quod accedet huic , deperibit Seminariis Episcopalibus , tanto labore olim erectis , tamque impensè commendatis à Synodo Tridentina. Deinde quâ viâ (quod hac potissimum in re dicuntur habere sibi propositum) opinionum sententiarumque inducetur concordia , quando qui modò sunt Eximii Doctores , Professoresque , adèò ab invicem dissident , sentiuntque in quæstionibus non minimis tam oppositè , & quidem cum ardore animositateque tanta , ut suam quisque opinionem videatur nunquam depositurus , quamdiu Ecclesia ipsa non tulerit judicium.

Med. Non est Ecclesiæ semper opportunum, neque utile, se Theologorum altercationibus immiscere. Disputationes plurimas tolerat, alias & permittit, quô materiæ magis elucidentur, habeantque fideles interim exercitium. Quanquàm profectò optandum esset, longèque foret ad pacem atque concordiam conducibilius, si omnes idipsum sentirent in rebus etiam adiaphoris. Sed hæc quamdiu mundus erit, speranda numquam felicitas est.

Theol. Ut linguarum confusio usque durat, sic durabit & semper & sententiarum; nisi quodd hæc præ illa adhuc major est atque vetustior.

Med. At quæ in Lovaniensi Academia nunc regnant opinionum divortia, plus aliquid quàm adiaphora esse dicuntur; ut aded quod Disputationes de Theologia, publicæ atque consuetæ intermittantur modò ibi, à Principe sit cautum, decretumque providissimè,

Theol. Non tam conservandæ pacis gratiâ, quàm castigandæ doctorum aliquot, tentandæque in suis opinionibus firmitati atque constantiæ, ea inhibitiô facta est; quâ tamen hucusque non aded multùm in gratiam Aulæ est profectum. Cæterùm hæc omnia Veldio, Platoque debemus, qui suis altercationibus eam publicorum tentaminum cessationem Theologicæ Scholæ accersivêre.

Med. Hic nempe fructus est Theologorum diffidiorum, dum immodica sunt, modumque excedunt; ut proinde meritò quidam obstandum semper eorum initiis esse censeant, ne dum dissimulantur, crescant interim, distractisque cùm multa animositate in varias partes, unà cum opinionibus mentibus atque studiis, quietem publicam turbant.

Theol. Bonum remedium; sed in præsentì hac causa non ampliùs opportunum.

Med. Quantum capio, peccatum utrimque est; dum Veldius quidem temerè asseruit in publico Programmate, ob legum à Principibus de Nuptiis aliquando latorum *insolentias, omnem de Matrimonio statuendi auctoritatem jam pridem sibi meritò Ecclesiam reservasse*; quod certè quamquàm assertum jam ante ipsum fuerat à quibusdam aliis, scire facilè poterat, quàm esset alienum à veritate, quàmque in hisce temporum articulis displiciturum esset Supremis Principibus; Platus verò ex altera parte moderationis excessit limites, mordax in scriptis suis & contumeliosus.

Theol. Tu homines depingis dexterrimè. Hoc assero: mihi Veldium, Enochum, Platum, Marantum, ut cum Tacito (*) loquar, *nec beneficio, nec injuriâ cognitos*, quamquàm aliunde mihi non

(*) Hist. lib. I. Cap. 1.

penitus ignoratos. Quantum autem in singulorum indolem penetrare valui; de Veldio sic statuendum arbitror. Virum esse boni ingenii, multæque lectionis; eruditionis variæ cum magna scribendi, loquendique facultate conjunctæ; pietatis præterea eximiae, & pro tuendis Ecclesiæ juribus mirum in modum inclinatae. At habet de Ultra-Alpinis principiis nescio quid, quasdamque præjudicatas opiniones tam altè imbibitas, ut penè pro fidei articulis teneat, sentientesque adversum se tantum non pro Hæreticis habeat. Platus loquax inprimis est & garulus, in Monachorum Clerique mores omni occasione intemperanter invehens; quod illi horum odium indignationemque etiam conciliavit. Cæterà homo est & ipse pietate non omninò carens, sed mascula alienaque ab ineptiis. Eruditus pariter & facundus, in jure tamen, præsertim Ecclesiastico & Historia, magis quàm in Theologia scholastica versatus; studii indefessi, laborisque assidui: at Principum juribus tuendis, amplificandisque tam impensè studiosus atque addictus, ut penè quæ ad Ecclesiam pertinent, lædat & auferat. Marantus similiter in Historia Ecclesiastica apprimè familiaris, cujus & explicandæ Provinciam possidet. Theologus gnavus & cordatus, omnis generis libros pertinacissimo studio devorans, in abditissima quæque pervadens: stylo magis quàm linguâ valet: superstitionis cujuslibet osor atque infectator maximus; amans disciplinæ antiquæ; atque adeò Gallorum, quàm Italorum principiis vicinior: ab assentatione quidem Principum, non tamen à

captandâ eorum gratiâ omninò alienus: proindeque Plato magis, quàm Veldio amicus: licèt ne hunc quidem oderit. Enochus utut Ecclesiasticarum antiquitatum scrutator est non indiligens, de munere suo aliquid contraxit, Beguinarum scilicet Pastor. Tuendis nonnullis usibus, Ecclesiæque, ut opinatur, certissimis juribus ultrà modum addictior; contradictionis impatiens, atque in viros adversè sentientes, quâ publicè, quâ privatim volubili nimis linguâ usus, tumultuariaque; pius de cætero, servandæque in feminarum, cui præest cum laude, Collegio disciplinæ vigilantissimè intentus. Doctorum plerique Veldio adhærent primipilo, Ghennius, Wuytsius, Herfus, Winckelius, cum tyronibus Theologisque aliis penè omnibus; Maranto Mazierus, Mayancius, & qui agmen ducit Platus, cum Leguleiis plerisque. Quid indè exspectas nisi certamina?

Med. Parùm hæc referret, nisi bellaretur ab ipsis in re tam seria, atque ab Religione non undiquaque aliena. Verùm audiavi jam sæpè ex viris doctissimis, litem, quam inter se versant, ejusce generis esse, in qua Ecclesiæ potestas atque auctoritas, tum & ejus disciplina, lædi ab altera disputantium parte possit non mediocriter.

Theol. Nimirum Veldius cum suis omni modo contendit Ecclesiam potuisse semper ac posse etiamnum constituere Matrimonii impedimenta, tam prohibentiâ, ut vocant, quàm dirimentia, non aucto-
ritate

ritate accepta, mutuataque ab hominibus seu Principibus; sed à Christo Sponso immediatè eidem tradita, adedque à nemine ei auferenda aut restringenda; id quod *Dogma fidei* in nominatissimo illo (*) programme vocavit, Alexandrum nempe Natalem secutus, Gallum, Theologum olim, Criticumque Scriptorem celeberrimum: eam in rem præcipuè tamen laudans Concilii Tridentini Canonem 4. Sess. 24., qui in hunc modum sonat: *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constitutendis errasse; Anathema sit.* Cui loco à Launoïo, ejusque affeclis, manifestam inferri vim affirmabat. Quin eò usque est progressus, ut Ecclesiæ soli hanc condendorum impedimentorum potestatem assereret. Contrà Platus, jam inde Novâ Concilii Tridentini Editione, sed adjecta inprimis eidem prælonga variaque Præfatione, tum & vulgatis in publicum Œcumenici ejusdem Synodi actis multis rarisque, orbi literario notissimus; Platus, inquam, laudati mox Launoji insistens vestigiis, quam Ecclesia in matrimoniales contractus, eorundemque impedimenta hucusque exercuit potestatem non nisi precariò ab illa teneri, possiderique defendit, atque ex Principum indulgentia duntaxat, ut quorum jus illud unicè sit atque ad quos ex jure supremo, Majestaticoque pertineat iisdem nuptialibus pactis præscribere leges, à quarum observatione valor illarum

(*) 1784. 18. Jun.

atque honestas dependeant. Omnia impedimenta ferè, quæ usu obtinuerunt pridem, à Principibus quondam fuisse decreta atque invec̃ta; & si quæ ab Ecclesia condita sunt, qualia inter cætera sunt *Raptus & Clandestinitas*, id illorum conniventia aut assensu factum; sic ut quas leges eatenus fecere sive in Conciliis Patres, seu Romani Pontifices, ac Episcopi, non tam Ecclesiæ leges fuerint, quam Principum, hanc illis facultatem liberalissimè permittentium.

Med. Non tam manifestus mihi videtur esse error hæc opinio; nam undecunque Ecclesia potestatem illam habeat; sufficit habere, ut definire potuerit adversus Lutherum, se in iis constituendis non errasse, eademque minimè carere.

Theol. Error-ne sit, an non sit, nunc tantisper omittam dicere. Ejusce Quæstionis historiam repeto paullo altiùs. Ante Platum Joannes Launoïus, Doctor Sorbonicus, multis lucubrationibus, librisque, per totam latè Europam clarissimus, luculento Opere de hac re scripto, eandem ipsam doctrinam tradidit, aliique nonnulli è Catholicis ante & post ipsum, quam nunc adeò Platus, ut alia pleraque, recoxit tantum; quorum tamen nemo idcirco fidem religionemque usque eo suspectam habuit, ut diceret fuisse Hæreticos. Equidem fateor adversus Launoïum, ejusque opinionem, insurrexere, calumumque exacuere, viri aliquot non infimi nominis; Galesius, Gerbesius,

Luillierus; sed scriptis suis id nunquam efficere potuerunt, ut adversarii sententia, quam magna contentione animositateque oppugnabant, vulgò haberetur pro hæretica, & Ecclesiæ juribus, Conciliisve manifestè contraria. Catholicus audiit Launoïus ad mortem usque, quavis de tradita semel doctrina nihil mutavit unquam, immò sub vitæ finem confirmavit etiam altero libro adversus Dominicum Galefium edito; qui cùm in regno Neapolitano Rubiensis esset Episcopus, ejus de regia in Matrimonium potestate Opus invaserat, suadereque fuerat conatus, Ecclesiæ uni, exclusis Principibus, statuentorum Matrimonialium impedimentorum potestatem competere, jure à Servatore Christo eidem concessio.

Med. De Galefio equidem hoc minimè miror, ut qui Episcopus esset Italus, atque adeò Ultramontanorum principiis probè imbutus atque addictus. (*)

Theol. Tu Scriptores Italos videris habere in hac re suspectos planè, nec magnæ auctoritatis.

Med. Habent hoc Itali, utpotè Romanæ Sedi devotiores, præ reliquis gentibus peculiare, quod

(*) Fuerat antea S. Congregationis Indicis Consultor, & in Romana Sapiientiæ Universitate SS. Canonum Professor.

Supremi Pontificis, atque Ecclesiæ potestatem per omnia extendere, & amplificare gestiant. Quamquam, ut fama fert, id studii genus, nationisque præjudicium vetus, jam plurimum flaccescit. Non indignè ferentibus hoc Pontificibus ipsis, qui modò, uti jura, quæ sibi reverà competunt, tuentur pro viribus, sic nec improbant illorum candorem Scriptorum, qui redarguendos alios censuere, suscepereque, eorundem jurium immodicos amplificatores. Cujus fanè rei exempla bene multa, legisse memini data à Benedicto XIV., Clemente itidem XIV., eo-que qui jam hodie Ecclesiæ magna cum laude præest, sic re, ut nomine, Pio Sexto.

Theol. At non soli Itali hanc Ecclesiæ potestatem vindicârunt; reperi quoque apud Gallos ipsos fuere qui id facerent. Jacobus nimirum Luillierus, Sorbonæ Doctör, adhucdum juvenis, eandem cum Galefio viam calcavit, edito adversus Launoïum libro, cui hunc fecit titulum: *In librum Magistri Joannis Launoii, Theologi Parisiensis, qui inscribitur: Regia in Matrimonium potestas; Observationes, Auctore Theologo Parisiensi.* Lovanii (frons Operis præfert impressum fuisse Lovanii, cum reverà Parisiis typis prodierit) anno 1678. in-4°. Utroque Opere & Galefii & Luillieri, Theologi jam nostri adversus Platum plurimum utuntur.

Med. Verùm retractare à supremo Parisiensium Senatu jussus est Luillierus doctrinam, quam tradi-

derat, tanquam quæ Regiis juribus repugnaret, curante imprimis Talonio, Caussidico Regio per id temporis celeberrimo, uti hæc narrat Racicotus in (*) Notis ad Concilium Tridentinum, (**) ac Platus ipse in suorum Opusculorum uno. Neque invenio in Sorbonico illo Sodalitio præter Luillierum fuisse vel unum, qui Collegæ partes fuerit tuitus, atque hanc, ut ille Impedimentorum statuendorum facultatem sic Ecclesiæ attributam vellet, ut negarat omninò Principibus.

Theol. Unde tibi tanta factorum illorum notitia? Nam ego ipse, Theologus licèt, vix eadem sic calleo.

Med. Semper amavi legere Biographos Dupinium, Niceronum, Goujetum, Chaudonum, Morerium; à quibus nimirum eruditorum præsertim hominum grandia facta, scriptaque recensentur.

(*) Pag. 316. & seqq.

(**) Libri titulus est: "Notes sur le Concile de Trente, touchant les points les plus importants de la discipline Ecclésiastique & le pouvoir des Evêques, les décisions des SS. Pères, des Conciles & des Papes, & les résolutions de plus habiles Advocats sur ces matières; avec une dissertation sur la reception & l'autorité de ce Concile en France." Cologne 1706. in 8o. Vide novam editionem Morery, verbo: *Rassicod.*

Theol. Legeris quoque apud eosdem audacissimi ingenii hominem fuisse Launoïum, Criticesque intemperantioris; tantæque inflexibilitatis, ut Academico Sorbonæ Collegio maluerit excedere, quam ut se pateretur adigi, ad subscribendum Censuræ ab Sorbonicis fociis adversus Arnaldum enuntiatae.

Med. Omnes tamen fatentur Virum fuisse doctissimum; ac nunquam non Catholicum: cujus Opera multa nunc quoque legunt ac laudant eruditi, paucis quibusdam exceptis. Sed ut revertamur ad argumentum de Matrimonialibus Impedimentis; Gerbesius, quod, ni fallor, apud Dupinium, Niceronumque legi, aliam iniit rationem atque viam enodandæ quæstioni; mediam nempe inter Launoïum ac Galecium Luillierumque.

Theol. Immo mediam: nam jus hoc neque Ecclesiæ solius esse docet, neque solius Principis; sed utrisque commune. In priore (*) Operis sui parte copiosè adversus Launoïum ostendit Ecclesiam impedimenta Matrimonii dirimentia condere omnino posse, ac reverà condidisse non semel, id quod argumentis demonstrat variis, certissimisque, è præcedentium Sæculorum Historia, scriptisque, petitis. In altera

(*) Operis titulus habet: *Traité pacifique du pouvoir de l'Eglise & des Princes sur les Empêchemens du Mariage avec la pratique des Empêchemens, qui subsistent aujourd'hui.* Paris 1690 in-4to.

idem jus Principibus etiam vindicat non spernendis rationibus, ubi & Galesium, Luillierumque multis redarguit, probatque, Principes ab Ecclesia hoc suo jure privari nequidem potuisse, etsi hoc illa facere maximè voluisset, illique eodem fuissent abusi, secus atque pauci quidam asseruerant.

Med. At quomodo evitabuntur incommoda, quæ ex hujusmodi potestatis æqualitate, communioneque juris, consequi omnino natum est? Fac enim à potestatum una impedimentum aliquod decerni, quod altera repudiet, nec velit agnoscere; quanta hinc rixarum, altercationum, incommodorum aliorum innumerabilium farrago. Quare vereor, ut Gerbesii temperamentum utile sit componendæ difficultati, gratumve fuerit, seu Theologis, seu Principibus.

Theol. Suadet ille quidem, ut utraque potestas intra æquos limites se contineat; hoc est intra ordinem à Deo sibi constitutum, pristinisque Ecclesiæ sæculis retentum, quando hæc condebat Canones, curabatque quæ Sacramenti essent; Principes verò fanciebant leges, secundum quas nuptiæ inirentur; quando Episcopi in eam rem decreta ab Imperatoribus exquirebant, hi vicissim matrimoniales causas ad Episcopos remittebant, concordibus animis.

Med. Scimus, nec olim quidem dissidia eatenus defuisse, poteruntque exoriri talia deinceps adhuc, ut jam reverà nunc hodie videmus quædam esse

exorta. Nam ut demus, Gerbesii sententiam veram esse, quis utriusque potestatis in hac re terminos accuratè fatis diffiniat?

Theol. Si inter utramque potestatem eadem semper studia concordiaque regnarent, non esset cur de hac re à Theologis magnoperè laboraretur; verùm tot sæculorum experienciâ est notum, quàm facile hæ se mutuò concutiant, deturque inter eas contentioni locus.

Med. Accidit adeò, quod Niceronus testatur, Gerbesio, quod aliis passim conciliatoribus. Multis ex utraque parte temperamentum hoc planè displicuit; nonnulli etiam datâ operâ impugnârunt; Boilæus (*) inprimis, per id tempus Sorbonæ Doctor eximius: qui Launoii quondam sui sententiâ in tutelam acceptâ, in Gerbesium, Luillierum, reliquosque adversarios illius omnes libellum edidit Gallico conscriptum idiomate, hoc titulo: *Traité des Empêchemens du Mariage, où l'on fait voir, que le droit, qu'ont les Rois & les Princes d'en établir à l'égard de leurs sujets n'a pu leur être ôté par violence ou par piété. Par un Professeur en Théologie.* Cologne (**) 1691. in-8º., in quo tamen Opere in eos præcipuè Theologos pugnat,

(*) Jacobus Boileau, Doctor Sorbonicus. Vide Niceron Tom. 12. pp. 138 & 139. & Tom. 14. p. 135.

(**) Ou plutôt à Sens en France.

qui condendorum matrimonialium impedimentorum potestatem Principibus denegabant penitus, aut si quando habuissent, sic Ecclesiæ eam cessisse dicebant, seu pietate eorundem-met Principum eam abs se abdicantium, seu longa Ecclesiæ ipsius detentione ac usu, ut eandem exercere amplius illi non valeant. Jus illud ipsorum supremæ majestati intrinsicum esse, ut cum Theologis loquar, & essentiale docet, atque è consequenti inalienabile, juxtaque juris principia impræscriptibile. Quod ipsum alii quoque multi, & quidem rectè, ut videtur, arbitrantur cum ipso.

Theol. Si ergò Principes unquam circa impedimenta dirimentia aliquid potuere, Christiana religione jam invecsta, sequeretur omninò posse etiamnum.

Med. Ceterùm rarus, ut scis, iste Boilæi libellus est, ac penè nullo pretio obtinendus; tametsi nisi 163 paginas non implet.

Theol. Doctus est, ut cætera Auctoris ejusdem Opuscula, copiosaque eruditione refertus; ut planè mirer hoc tempore, quando de hisce quæstionibus tanta animorum contentione disputatur, novis eum typis à Platistis non fuisse subjectum.

Med. Fortassis quoniam rarus adeò liber est, plerisque non est cognitus. Pauci namque reperiuntur tuî similes, qui improbo labore indagationeque

hoc affecutus es, ut quidquid librorum, penè dicam, in mundo est noveris, habeasque in numerato.

Theol. Quantum mendacium! sed loqueris, reor, hyperbolicè. Equidem in cognoscendis libris multam semper operam posui, ut qui scirem probè, eorum notitiam ad bonas artes mirè conducibilem. Cæterum ne vel centesimam quidem eorum, qui in Europa sola extant, partem scire ex nomine alicui datum esse arbitror; cum plures sint libri quàm homines; ac nisi magna eorum pars, quod fieri postremo de plerisque ob bonitatem suam assolet, ad accendendum ignem, involvendas merces, aliosque adhiberentur officinales latrinalesque usus, mundus iis oppleretur totus.

Med. Abivimus à proposito: Redeamus ad Platum. Ille ut assequor, non tam produxit opinionem novam, quàm suscitavit veterem.

Theol. Platus amat scrutari vetera atque exotica. Emunctissimæ naris est, perlustrat atque indagat omnia, si quid in rem suam gustumque valeat invenire. Tum illos, qui ante se fuere, expilat; alienis, ut in proverbio est, plumis mox superbiturus; postquam stylo alienas merces suo, quem clarum habet, purum, facilem, sed liberum, ac nonnunquam acriore sale conditum, compserit.

Med. Hoc est dicere, Platum plagiarium esse plerumque; seu furem literarium.

Theol. Et est reverà, non in hac de nuptiis Quæ-
stione duntaxat, sed in aliis, quas agitavit, penè
omnibus; ut in priore illa Gerbesium partim, Lau-
noïum, Oberhauserum, Petzekumque deplumavit;
sic in cæteris Espenium, Stockmannum, Arnaldum,
Fevretum, Marcanum, Muscaltelam, Gervasionem,
aliosque in rem suam exscripsit passim.

Med. Non est hoc vertendum crimini, modo ut
cum delectu hoc fiat, suæque Auctoris, quibus
profecimus, habeantur gratiæ: nam vix jam hodie
dici aliquid potest, quod jam inde dictum non fue-
rit antea. Porro si tot alii ante Platum doctrinam ab
eo prolatam tradidere, Catholici interim audientes:
quomodo tam pronos se exhibuerunt ejus adversarii,
ut quæ programmatis publicis, quæ viva voce, eam
tanquam à Catholica Fide alienam planè, atque
adeò hæreticam, passim traducerent? Sane ex eo-
rum clamoribus est factum, ut hominis fama atque
existimatio laceretur ac jaceat undique, velut cujus
religio fidesque suspectissimæ sint, quique suis potius
compendiis, ac favori magnatum, seu Principis,
studeat, litetque, quàm veritati.

Theol. Non est tam facilè finistrè judicandum de
mente scribentium: neque dissimulandum, disputa-
tionis initio ab illis, Veldioque inprimis in hac re
nonnihil fuisse excessum. At condonandum aliquid
illorum zelo fuit; re nimirum necdum satis tunc
examinata, unisque insistentes Concilii Tridentini

apertissimis, ut opinabantur omnino, ac decretoris verbis, facile crediderunt inquieti hominis doctrinam, qualem ad eam usque diem in Lovaniensibus Scholis proponi non viderant, manifesto errori incubare: obsistendumque adeo illi esse totis viribus ac tempestive, ne dissimulatione, comperendinationeque, paulatim invalesceret.

Med. Carò admodum stetit Veldio, optimo scilicet viro, suus zelus ac præcipitatio; cavebitque reor, deinceps, suo edoctus malo à censuræ facilitate tanta. Ut quid enim tam acriter insectari opinionem, quam tot alii etiam à Catholicis tradidère?

Theol. Nihilominus Viri factum, ac vindicandæ religionis ardens studium plerique probârunt ac laudârunt summoperè; ut qui pro antiquis verisque principiis murum se aheneum præbuisset. Dereliquo quod in Veldii programme præ cæteris displicuit illud est; quòd suam opinionem, Platanæ contrariam, *fidei dogma* vocaret; quòd de Civilibus Legibus loqueretur non admodum circumspectè & reverenter; quòd denique *omnem de matrimonio statuendi auctoritatem jam pridem sibi meritò reservâsse Ecclesiam* assereret: hæc, inquam, præ cæteris displicuère; nec poterant porro dici in rem Principis inopportuniùs; cùm eo ipso tempore de condendis nuptialibus quibusdam sanctionibus consilium agigaret, essetque eas publicaturus propediem. Et quidem Veldii inconsiderantiam temeritatemque

passim vociferabantur ejus adversarii ; dum contrà alii infinito numero dicerent , non minori fortassis jure ; tunc inprimis loquendum Doctoribus esse , dum de condendis legibus agitur , deliberaturque , non unde quaque tutis , Ecclesiæque vim atque auctoritatem accisuris , ac nocituris fidei , seu vigori disciplinæ. Sic nimirum *rapitur* semper , ut Poëta canit , *studia in contrario vulgus* ; & quod laudat unus , vituperat alter.

Med. De ea Principum potestate , nescio quid dubitari à quoquam valeat : tam ea res mihi videtur clara & certa.

Theol. Mihi quoque talis habetur ; sed in hac re una totus nodus non consistit.

Med. Ecclesiam hoc sibi jus reservasse , aut reservare etiam potuisse , gratis omnino asseri , cum Boilæo existimo. Principum vel maximè est de matrimoniis curare , ut à quibus Reipublicæ bonus ordo ac felicitas , tranquillitasque , magnoperè dependeant. Et si conditiones quasdam , solemnitatesque , præscribere possunt , servandas in contractibus aliis ; emptione , venditione , promissione , donatione , testamentis ; imò præscribunt , exquiruntque reipsâ , ut notum est , à quibus eorum valor , etiam coram Deo , dependeat ; cur id non valeant in matrimoniis , pactione videlicet omnium gravissima , quâ non de fortunis modò , sed de cor-

poribus etiam ac libertate convenitur, & in qua tamen tam facile erratur, cur, inquam, confimiles conditiones, modosque, seu ritus certos atque politicos, apponi jubere non queant, qui si non observentur nullam habeant vim, neque coram hominibus, neque coram Deo, neque ut Contractus Sacer, neque ut Civilis, neque ut naturalis?

Theol. Tu rem decidis tam promptè ac imperiosè.

Med. Nimirum res ea aperta mihi videtur, nec dubium pati ullum.

Theol. Non omnia videmus singuli: nam alii, iidemque non spernendi viri, dixere, sanctiones Principum quas de nuptiis edunt, civiles tantummodò earum effectus contingere, non Sacramentum ipsum; quod, inquiunt, iis non obstantibus integrum reverà manet & intactum, quamdiu Ecclesia hujusmodi leges Principum necdum fecerit suas.

Med. Sacramentum ita contractui insistit, ut si ille non valeat, istud quoque locum habere minimè possit. Quòd autem contractum, ut vocant, *naturalem* illi distinguunt à *civili*, in una eademque pactione, id quidem, me iudice, apud eas saltem gentes, quæ reguntur legibus, locum non dicendum est habere, quippe ubi hæc omnis conventio coalet in unam; quemadmodum in emptione, venditione fieret: ut adeò hoc videatur longiùs subtiliusque quæsitum atque inventum, quàm veriùs.

Theol. Et tamen hanc ipsam distinctionem invenio placuisse non paucis, Gerbesio, Sambovio, Cabassutio, Gervasio, Payo; quorum & postremus rem prætereà declarat quibusdam exemplis, non confictis illis, sed occurrere solitis, ut proinde hoc discrimen non sit explodendum tam levi pede: maximè cum utraque potestas Sæcularis & Ecclesiastica in fidelium matrimonia certò certiùs aliquid valeat.

Med. Christiani veteres, quas leges invenêre in Imperiis, in quibus degebant si modò à recta ratione & pietate, regulisque Evangelicis non deviant, etiam matrimoniales, observabant ultrò, ut civium cæteri. Imperatores autem, postquam Christiani effecti sunt, varia & ipsi de nuptiis statuere. Opus est dumtaxat conjicere oculos in Codices Theodorianum & Justinianæum, ubi plurimas de hac re leges offendimus; quarum plures tantum abest, ut Ecclesia reprehenderit, ut ad eas potiùs Patres Pontificesque provocaverint, velut sanctiones, quibus Ecclesia ipsa obligaretur ac subjaceret.

Theol. Qui primùm hanc de Impedimentis Matrimoniorum statuendi potestatem videri potuerat abjudicasse Principibus Veldius, eam demùm ipse cum Collegis suis quatuor in iisdem agnovit in Annotationibus ad Marantianam Thesim magna deliberatione appositis, atque à singulis illorum proprio nomine subsignatis; dum ibidem ad Conclusionem

gitiam Numero 4°. edicunt apertissimis verbis, se non negare Principi in Matrimonia fidelium potestatem competere, & quidem talem, quæ *de omnî effectu etiam Sacramenti* intelligatur: falsi prætereà ingenuè, se Christiani Lupi Opinionem paulò aliter sentientis, aut saltem se enuntiantis, minimè amplecti: quanquam pro cautela addunt deinceps, eam ipsam ab se propositam doctrinam non esse undiquaque certam, ut quæ inter tractatores disceptetur, cuique refragentur cum Sancto Thoma non pauci. Ajunt verò se hoc idcirco censuisse adjiciendum, ne aut inscitiae, aut etiam forsan adulationis notam incurrant, si ut certam proponerent opinionem, quam omnes nòssent inter eruditos adhucdum disputari.

Med. Ita, mi Valentine, à nimia disputandi de rebus ferè omnibus licentia ad *extremum* eò devenitum est apud Scholasticos, ut certissima quæque habeantur pro probabilibus. Ego uno verbo quæstionem absolverem dicendo; & Principem de Matrimoniis statuere posse, quoniam contractus sunt civiles, & Ecclesiam, quia Sacramentum. Et quidem Principem imprimis hoc facere pro suo munere; has pactiones ordinare debere quibusdam legibus, à quarum præscripto illarum valor dependeat, quem si non habent civiliter, nec Sacramento locum dari nisi expressissimis verbis aliter utraque potestas declaraverit; ad eundem modum, quo non est Sacramentum si in Baptismo deficiat aqua aut necessaria ablutio;

ablutio; quod Theologi vocant *materiam*. Habes en paucis, quomodò sentiam: non ego Sanchezium, Boscoum, Pontiumve; non Launoïum aut Gerbesium, seu aliam quemquam id genus scriptorem evolvi unquam: sed si quidem iudicii saltem aliquid habeo, ex una simpliciue ratione, tam, ut videtur, planâ ac facili, ad hunc modum sententiam ego edicerem.

Theol. Plati saltem Lucubratiunculas & Mazierii hac de re evolveris: nam in animum inducere minimè queo, alioquin te hominem Medicum, atque ab Theologicis, Legalibusque disciplinis non nisi leviter afflatum, opinionem pronuntiaturum expeditam adeò & accuratam.

Med. An Platum legisse oportet, ut iudicium quis ferat, in re tam per se perspicua ac rationi consentanea?

Theol. Bene habet hucusque; sed quod ille insuper contendit, Ecclesiam in Matrimoniales contractus nihil omninò juris habere per se, id enim verò durum censeatur, audax, ac temerarium asserere.

Med. Poterisne recitare, quid in eam rem sanxerit Synodus Tridentina?

Theol. Etiam, Sessione 24. Can. 4. sic enun-

E

tia; *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit.* Et rursus Canone 12. *Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices Ecclesiasticos; anathema sit.* Quod autem diffinivit hæc Synodus Ecclesiam posse, hoc ipsum facto & ostendit; tum quando Raptum Clandestinitatemque impedimenta deinceps fore decrevit, quæ nuptias dirimerent; tum quando alia multa sancivit de Cognatione & Affinitate, quæ naturali, quæ spiritali; de Divortio ob adulterium, de Matrimoniis filiorum familias inconsultis, aut invitis, Parentibus, & alia hujusmodi multa.

Med. Launoïus eo loci per *Ecclesiam* Principes intelligit. Ejus verba ante paucos hos dies, cum fortè Rapsodum quodpiam opus in manus meas venisset, in quo habebantur, exœcrpsi: sapiebant enim mihi exoticum quid. Vis ea semel prælegam? habeo schedam in sacco.

Theol. Fac. Ignota quidem neque mihi sunt; sed si annotasti, in expendendis illis, intelligendisque, minùs aberrabimus.

Med. „ Ecclesia verò, inquit pag. 292. Operis „ quod inscripsit: *Regia in Matrimonium potestas,* „ à Conciliis, à Patribus & à Theologis, quo tempore Tridentina fiebat Synodus, definitur: fide-

„ lium seu Catholicorum Congregatio.” Eo posito
 principio hanc deinde conclusionem adjicit pag. seq.
 „ His autem ita constitutis non minùs facilè , quàm
 „ rectè intelligitur, quomodo Ecclesia potuerit impe-
 „ dimenta matrimonium dirimentia constituere, &
 „ reipsà constituerit ; nempe per reges , alteram
 „ Ecclesiæ personam , illa potuit constituere &
 „ constituit. Sic igitur [addit] ad Personam rega-
 „ lem flexo *Ecclesiæ* nomine, Tridentinis Canoni-
 „ bus sua constat veritas , & contra imperitum
 „ novatorem [de Luthero loquitur] impedimen-
 „ torum matrimonii disciplina retinetur & asseritur.”
 Ita ad verbum Launoïus ; cujus doctrina eatenùs
 mihi semper visa est singularis.

Theol. Ante Launoïum, quod sciam, nemo Ca-
 tholicus Tridentini de Ecclesia hîc loquentis verba
 sic est interpretatus : ac non singularis tantùm, sed
 insulsa quoque ea interpretatio est, nullaque ratione
 aut auctoritate fulta. Planum est namque, quando-
 cunque de Ecclesiæ jurisdictione ac potestate sermo
 est, hoc de ejus primoribus Conciliis, Episcopis,
 Clero intelligi, uti adversùs Launoïum, præter
 Auctores quos laudavi paullò superiùs, (*) Juveni-
 nus quoque olim ac nuperrimè Payus, demonstrâ-
 runt, quorum postremus præsertim validissimè Lau-
 noïum exagitat in recenti Opere, *De utriusque*
Potestatis auctoritate, tomo secundo versùs finem.

(*) Jeunin.

Med. Nescio, an Launoïus ipse huic suæ expositioni satis fiderit, vel sincerè fuerit atque ex animo assensus.

Theol. Nemo, quod sciam, jam hodie usque adeò desipit, ut per *Ecclesiam* intelligendos Principes censeat. Tolerabiliùs est, quod Launoïus priori suæ responsioni non certam scilicet fidem, persuasionemque, adjiciens mox addidit, Ecclesiam habere eam potestatem non jure sibi proprio, sed participato à Principibus; etsi, ut ingenuè hoc fatear, videantur Sacrosanctæ Synodi verba plus aliquid comprehendere.

Med. Ego Marantianæ Theseos sapientissimam moderationem, doctrinamque impensè laudo, quæ Conclusionē 3^{ia} proponitur his verbis: „Conven-
 „tio hæc matrimonialis tantoperè ad civium felici-
 „tatem, Reipublicæ incolumitatem, animarum-
 „que salutem conducens, legibus dirigi debuit,
 „ac limitari. Quà contractus est ac civitatem con-
 „cernit, Princeps statuit; quà Sacramentum Ec-
 „clesiæ. At verò vel in ipso limine tractatores inter
 „exurgit disceptatio, quousque hæc Ecclesiæ po-
 „testas se extendat; an propria sibi que intrinseca
 „ratione ipsum præviè afficere possit contractum.”
 Deinde certa distinguere ab incertis satagens,
 „Certum, inquit est, 1°. Principem Christianum
 „æquè de subditorum matrimonio statuere posse ac
 „infidelem. Certum 2°., hanc Principis potestatem

„ in subditum tum fidelem, tum infidelem, extendi;
 „ etenim fidei Christianæ susceptio nulli Majestatico
 „ juri restrictionem intulit, neque potestas è fidei sus-
 „ ceptione profecta, alteri potestati, quæ & ipsa à
 „ Deo est [ad Rom. Cap. 13. v. 19.] contrariam
 „ præscriptionem. Rejicienda igitur [addit] indeco-
 „ ra atque ipsi injuriosa Ecclesiæ quorumdam Sæc.
 „ XVI. sententia, Ecclesiam omnia matrimonium
 „ impediencia statuendi sibi jus usurpasse. Casti-
 „ ganda quoque modestioribus quidem verbis con-
 „ cepta, re tamen in idem abiens, Christiani Lupi
 „ dictio: Ecclesiam jam pridem omnem de matri-
 „ monio statuendi sibi reservasse auctoritatem; quasi
 „ quis ad alienam quid potestatem, nec sibi subdi-
 „ tam spectans reservare possit. Factorum vicissitu-
 „ dinem si investigemus, etiam post plantatam Chri-
 „ sti Religionem à Principibus latæ occurrunt im-
 „ pedimentorum leges, ab Ambrosio Augustinoque
 „ dilaudatæ. Si ad medium deflectamus ævum,
 „ solam ferè ut in plerisque aliis ad regimen politi-
 „ cum, vel in totum, vel pro parte spectantibus
 „ Ecclesiam reperimus matrimoniorum leges statu-
 „ entem. Spectat huc Espenii parte 2. Sect. 1. Art.
 „ 13. Cap. 1. doctrina, & Trident. Sess. 24.
 „ Canon 4^{tus}... Præcipiti nimis deductione quis ex
 „ eo sententiam suam Ecclesiæ potestatem impedi-
 „ menta ferendi sibi connatam, & à suo institutore
 „ ortam, ad fidem spectare definierit: fidei enim
 „ illud dogma non est, nec proinde odiosâ hæresis
 „ conspergendi notâ, qui opinioni contraria cal-

„culum suum adjiciunt.” Ac demum concludit hoc modo: „ Fatendum est, Concilium non definiisse, utrum ex Christi institutione, vel utrum ex Principum indulgentia tacita vel expressa hæc auctoritas inducendi impedimenta dirimentia Ecclesiae competat.” Quæ postrema verba ex Espenio laudata ab ipso opportunissimè sunt, atque uno brevissimo commate, quid in hac re sit sentiendum, quid credi debeat, quid valeat absque fidei saltem dispendio disputari, aperiunt.

Theol. Nihilominùs quæ ex Marantiana Thesi modò recitasti, probata necdum, ut audio, Doctoribus illis quinque Anti-Platanis sunt. Varia imò ex illis annotârunt parùm, ut sibi visum est, accuratè posita, dictaque, quædam etiam ceu aliena à veritate. Verba eorum ex parte accipe; recitabo è schedula manuscripta, quam habeo me penès.

„ Firmiter, inquit, persuasum est, fidei dogma
 „ in antecitato Canone [4to. Sess. 24. Concil.
 „ Trident.] definitum, Ecclesiae competere pote-
 „ statem impedimenta Matrimonii dirimentia sta-
 „ tuendi. Persuasum quoque habemus, Ecclesiam
 „ jure suo potestatem illam exercere, & in hoc
 „ sensu eundem Trident. Canonem esse intelligen-
 „ dum. Igitur, addunt, prohibet conscientia, ne
 „ Ecclesiae potestatem constituendi impedimenta
 „ dirimentia ut incertam habeamus, aut asseramus
 „ non esse de fide; prohibet quoque ne eam ut à
 „ Principe mutuam sustineamus, aut dicamus non

„ esse fidei dogma , Ecclesiæ potestatem impedi-
 „ menta dirimentia ferendi sibi connatam , & à suo
 „ institutore ortam , ne contra sensa nostra dictum
 „ Canonem exponere cogamur.”

Med. Semel iterumque doctrinam Platanæ oppositam *fidei dogma* vocant , asseruntque esse *de fide* ; quid supererat nisi ut Platum conceptis verbis pronuntiarent hæreticum , cæterosque omnes quotquot sentirent cum ipso ?

Theol. Non eò tamen usque progressi sunt , moderatione usi atque prudentiâ , hac saltem in parte.

Med. Ego imprudentiam hic potiùs & contradictionem videre mihi videor : certè parùm deinceps locuti sunt ad posita abs se principia consequenter. An non enim qui fidei dogma aliquod repudiat , immò impugnat , habendus est hæreticus ? Ut adeò in nuperrimo libello , quem *Canonicum Pœnitentiarium* vulgò nuncupant , hanc ob rem quinque illi Doctores enormiter vapulent , traducanturque in ridiculum , tanquam qui metûs causâ , illaudandæque assentationis , sic suam doctrinam temperent , ut contradicant interim sibi , dejiciantque è vestigio , quod vix ædificaverant.

Theol. Quod laudas Opus hucusque non vidi. Qualecunque illud est , certè hac in accusatione ejus auctor aberrat à verò. Qui fidei dogma aliquod

rejicit habendus est hæreticus dubio procul : modò fidei dogma esse certò constet, atque ut tale habeatur, proponaturque ab Ecclesia, necnon prætereà adsit obstinatio in rejiciente. Sed pergam recitare ipsis eorum verbis, quod deinceps illi adjecere iis, quæ tibi prælegi è vestigio.

Med. Avidus sum audire.

Theol. „ Verumtamen, ajunt, cùm hætenus „ Ecclesia hæreticos non declaraverit eos, qui tenentes esse fidei, Ecclesiæ competere potestatem „ circa impedimenta dirimentia, eam tamen putant „ ex Principe mutuam, nos quoque ab odiosa „ hæreseos nota, quandiu Ecclesia ipsos non inu- „ ferit, sedulò cavebimus.” Et post pauca : „ Pa- „ ratos nos offerimus ad propugnandum hæreseos „ notâ hætenus non esse conspergendos eos, qui „ tenentes fidei esse competere Ecclesiæ potestatem „ circa impedimenta dirimentia, eam tamen putant à „ Principe mutuam.” Sic quoque ex Quinque- „ Viris illis senior Ghennius in Thesi defensa anno 1784. 10. Xbris., ubi Conclusionem primam versùs finem hæc habet : „ Etiam si sententia Launoi circa „ potestatem Ecclesiæ statuendi impedimenta diri- „ mentia, nobis videatur ægrè posse conciliari cum „ definitione Tridentini, equidem eam sustinentes „ hætenus hæreticos dicere non audemus, nisi eos „ tales Ecclesia declaret.”

Med. Eadem ferè ipsa legisse memini apud *Pœnitentiarium*, nec non in Libello altero, neque inutili, neque injucundo, cujus titulus est : *Rélation abrégée de la contestation élevée dans l'Université de Louvain au sujet de la puissance à qui appartient le droit d'opposer des empêchemens dirimens au contrat civil du mariage*; Cæterùm suspicatus primùm fuerat Platus, quoniam *Pœnitentiarum Canonici* libellus anonymus prodiit, & antiqua de Jansenistis calumnia in eodem identidem repetitur, Fellerii foetum esse, quem idcirco scommatis, convitiisque oneravit ridiculo libello : hominem *Caput demens*, seu *ruptum vacuumve* vocans, ad nomenclationem ejus Gallicam allusione facta [*Feller, Tête-felée*] parùm enimverò modestè ac sobriè. Verùm ultrò protestatus Exjesuita laboriosissimus, doctissimusque pro solito suo candore est, palàm in suo Diario, se ejusdem Opusculi auctorem minimè fuisse, exiisse dudum in publicum, priusquam vel novisset quidem illud ex titulo : expostulatus prætereà de fama sua ab Lovaniensi Aristarcho malè habita, lacerataque finè causa, cum minis, nî iujuriam tempestivè repararet, imploraturum se æquitatem legum judicumque, atque adeò curaturum, ut vindicaretur ipse innocuus, puniretur pro meritis reus.

Theol. Risi quum hæc in Luxemburgensibus Ephemeridibus legerem; & ajunt ab illo tempore modestiorem nonnihil factum Platum : nec tot amplius salibus sua scripta adspargere.

Med. Fortassis vulgi quoque censura ad hoc aliquid fecerit, nec non satyricus ille, quem nôsti, Versificator..... Porro in eo *Pœnitentiarii* libello, quem jam legi facilè quinies aux sexies, Auctor illius, quisquis est, cachinnos movet, dum expendit, semel iterumque [quod dicebam statim adhuc] Antiplatanos Doctores asserere, quod *fidei dogma* sit, dictam sæpiùs in matrimonia potestatem Ecclesiæ competere jure sibi proprio atque *connato*, non precario, mutuatove à Principibus: & tamen mox addere, ut recitasti, in iisdem suis Animadversionibus; se hæreseos notâ opinionem illorum, qui adversam tueri velint sententiam, minimè adspargere: tamquam hæc eorum benignitas ab adulandi studio processerit, parùmque conveniat cum positis abs se met principiis, & cum veritate ipsa. Ego quoque ipse, mi Valentine, quidquid dixisti statim in eorum qualemcunque defensionem, quomodò illorum asserta sibi consent, non intelligo: tam obtusum mihi ingenium est; tu me juva ulteriùs, & quæ de fidei dogmatis, eorumque natura perstrinxisti paucis, parumper amplia & elucida. Licèt enim quomodò Doctores illi quinque sibi non contradixerint, necdum video; in animum tamen inducere minimè posse fateor ex alia parte, Viros illos eximios, in disputandi, distinguendi, dividendi, immò cavillandi vitiligandi que arte, ut scis, tam probè exercitatos atque excultos, loquuturos fuisse in tanti præsertim momenti re, unde sua quoque existimatio pendebat, non cohærenter & verè; maximè post tam longæ moræ gravissimam deliberationem interpositam.

Theol. Multa de istius Opusculi temeritate & audacia dici audiui, licet hucusque necdum legerim. Quin, ajunt, ejus lectionem ab sæculari potestate severè prohibitam; quippe in quo non tolerandâ petulantia, & Magistratus, & Consilarii, & Abbates, & Episcopi, & Patriæ Ordines universi, ac postremùm Princeps ipse supremus, arguantur, vellicentur, pexantur: traducanturque passim velut homines sacrilegi, perfidi, proditores, tyranni... ut adeò ad habendum hunc librum non multùm laboraverim, atque an sim aliquando lecturus, adhuc ignorem: neque mirer, Platum, cujus aures in conasusque perfricati dicuntur paullò intemperantiùs, adversùs illos quos Auctores ejus fuerat suspicatus, invectum fuisse tam liberè ac protervè. Hoc addo, quoniam ejusce libelli auctor dicitur pepercisse nemini, ac malè loqui ferè de omnibus, sæpe finè ratione; non admodùm fidendum esse ejus ratiociniis, *neu* accusationibus: quas nec ipsi quidem Quinque-Viri bonæ causæ defensores evadere potuerunt apud Momum hunc seditiosum. Sunt quidem in illorum Doctorem ad Marantianam Thesim Annotationibus quædam, quæ neque ipse omninò probarem: attamen quare in præsentī illa redarguantur tanquam qui causam prodiderint, turpi adulatione, aut sibi-met ipsis contradixerint, mihi crede, Theophraste, nihil est. Quod ut intelligas, unàque liqueat, ab tumultuario Scriptore Eximios illos Viros hâc saltem in re finè ratione traduci; scire oportet, non omnia, quæ quis æstimaverit à Deo esse reve-

lata, seu in revelato dogmate contineri, idcirco ad fidem pertinere obligantem atque Catholicam. Audi Ghennium in laudata superius Thesi hæc paucis complectentem Conclusionem I.^a : „ Præter revelationem, inquit, requiritur Ecclesiæ propositio, „ ut quis pertinaciter discredens, dicatur hæreticus; nec notâ illâ statim inurendus est ille, qui „ quidquam sustinet contrarium ei, quod aliis fors „ san etiam probabilius, videtur esse decisum.” Ex quo deinde principio conficit, sententiam Lau- noi, licet videatur multis ægrè admodum posse conciliari cum definitione Tridentini, tamen hætenus non videri dicendam hæreticam. Sæpe disputatur, revelatumne reverà à Deo aliquid fit, atque ab Ecclesia tanquam tale propositum, an non, in diversa abeuntibus Theologis. Adhæc accidit non rarò, convenire omnes de Dogmatis existentia, dissentire verò in eodem explicando. Atque illud ipsum est, quod in præsentî quæstione occurrit. Dogma admittunt Catholici omnes adversus Lutherum, posse Ecclesiam impedimenta matrimonium dirimentia statuere, neque illam in iis constituendis errasse; sed faciatne illa hoc, aut facere potuerit auctoritate propria, an mutuata tantum à potestate sæculari, hoc enimverò non apertè decisum est, neque ab Ecclesia, ut plerique arguunt, ceu tale credi propositum; nonnullis id factum negantibus; Ecclesiâ quoque ipsâ, hucusque saltem, non magnoperè, neque apertè reclamante. De Dogmatis sensu quæstio est; quem non alium esse, quàm

suum, Doctores illi quinque verisimillimè existimant, atque eatenùs suam sententiam de fide esse dicunt; sed quoniam Catholicorum tamen Scriptorum quibusdam aliis id minimè visum est, eam ob causam indecisa manet lis, nec est ea res de fide Catholica & obligante. Jam, credo, facilè videbis, quomodò Anti-Platani Doctores, quantùm ad hanc rem attinet, in suis ad Maranti Thesim Animadversionibus secum minimè pugnent, nec ridiculos sese præbeant, dum opinantur suam sententiam à Concilio satis liquidò esse propositam atque decisam, nec tamen asserere audent, adversam opinionem hæreticam esse, aut adversarios suos errore hæretico infectos. Hi enim & Dogma ipsum cum illis agnoscunt ultrò, quantùm ad ejus substantiam spectat: sed de Dogmatis tantummodò sensu negotium faciunt, ut sit in aliis Quæstionibus bene multis finè fidei ullo dispendio; parati interim, ut credere de illis fas omninò est, eorumque candor ac pietas, humilitasque jubent, opinionem istam suam deponere è vestigio, ubi Ecclesiæ sic fuerit visum. Lege, si habes, Muratorii Opus *de Ingeniorum moderatione in religionis negotio*, Lib. I. Cap. 12. atque alibi; ubi hæc omnia persequitur pluribus doctè pro more suo & solidè; quem librum vellem hâc tempestate Lovanienses inprimis Professores sedulò legerent. Discerent ex eo, quàm sæpe fiat, proprias nostras præjudicatasque opiniones pro Dogmatibus fidei à nobis haberi; quousque item de Theologicis rebus se disputandi extendat libertas; quomodò in judicandis

fratribus, eorumque accusanda fide, condemnandaque, Ecclesiae iudicium non liceat antevertere; quid pro dogmate haberi debeat, quid pro opinione Theologica; ac denique quomodo supra omnia & in omnibus in quaerenda, tuendaque, veritate servanda sit, quae nunquam excidere debet, caritas.

Med. Nunc aliquousque intelligo, quod antea latebat me quo pacto valeat componi. Est Muratorius hic idem ipse, reor, qui *de vera devotione* perpulchrum librum scripsit, Vir, ni fallor, Italus huius aevi Scriptor Celeberrimus. Ceterum in mentem venit, ea ipsa fere ante annos multos me legisse in Veronii *Regula fidei*, quae de natura Dogmatum, servandaque in illis disputandis moderatione è Muratorio statim monuisti.

Theol. Effet Veronii libellus, uti ille Muratori, in praesentibus controversiis lectu utilissimus, illumque doctissimi olim, laudatissimique, fratres duo Walenburghenses, Haereticorum Mastiches, multis modis commendârunt, novisque etiam typis communiozem reddiderunt.

Med. Verum, Valentine, sic ferè non cogitantibus nobis sermo hic noster, quem familiarem esse oportuerat, in Theologicam, Scholasticamque disputationem evasit; quando nihil ego minus quam Theologus sum, licet olim, priusquam Medicæ me arti addicerem, menses nonnullos togâ indutus nigrâ

incessi, subque Episcopio [*Bisshop*] Discipulus & Auditor exstiti. Iste, quod nōsti, Vir erat doctus cumprimis, ac solidæ Theologiæ contra plerofque Collegas promotor ac vindex acerrimus; versatus non parùm in Ecclesiastica antiquitate; Plato, quùm viveret, perquàm amicus ac familiaris. Reor, si adhuc viveret, Plati, Marantique partes non aded fuisse abominaturum, nec sententiam, quam illi ruerentur, tam promptè fuisse insimulaturum *manifesti erroris*: maximè cùm Marantus cum suis non omnem Ecclesiæ in Matrimonia potestatem, etiam propriam abjudicet; sed dicat non omninò certam rem illam esse; imò addat apertissimis verbis illam statuere de nuptiis, quæ Sacramentum sunt; Principem, quæ contractus.

Theol. Sine quiescere defunctorum manes: ille jam reddidit rationem apud Deum eorum omnium, quæ fecit, docuit, dixit, cogitavit. Fortè si fuisset his diebus in vivis, nunquam suscitata à Plato ea fuisset controversia, quippe qui illum reverebatur, nec finè ejus consilio facilè aliquid agitare consueverat. Episcopus autem quàm erat in suis opinionibus liber, tam parum quoque metuebat aut sectabatur aulam. De cætero quid de hac re disputamus tamdiu? nos absolvendam illam quæstionem relinquamus illis, qui suscitârunt: ego spectator ero certaminis pacificus, neutrique parti studebo præ altera.

Med. Bene haberet, si in mera speculatione illa versaretur, ac praxim ipsam minimè afficeret : sed post Edictum illud Principis de Nuptiis celeberrimum, quod totum Catholicum orbem in admirationem sua novitate compulit, statuendum omninò in alterutram partem est; ne alioquin in incertis versentur omnia, nupturientesque, & qui nuptiis præsunt, Pastores passim hæsitent; dum alii priscis Ecclesiæ legibus adhærere volent, alii sequi Decretum Principis; id quod publicum ordinem, tranquillitatemque, aut saltem conscientiarum pacem turbaturum certò certiùs est, nuptiis aut illegitimis, aut dubiis, sacrilegisve. Ohe ! mi Valentine, quantum heinc malorum ! quot incommoda ! scrupuli animorum quanti ! felicem te, qui ab cura animarum liber usque es, & manebis porrò, si tuum ego consilium nosco [ùt nosse reverà arbitror] semper !

Theol. Imperator quæstioni finem veluti impositurus, nodum, qui disputationibus exsolvi minimè, aut non nisi difficulter, longâque morâ; posse videbatur, quemque imò disputatores, ùt ferè fit, necebant, intricabant, adstringebant magis magisque; nodum, inquam, audacter secuit, marte proprio, nec dubio acinace : satisne prudenter & cautè, vel etiam religiosè, videant qui id consilii ei suggessère. Præstabat fanè, immò fas erat ac jus, tanti momenti legem non condere finè consilio ac deliberatione Cleri atque Ecclesiæ : quod si fuisset factum, dubiis non erat locus, resque ipsa omnis processisset optimo ordine,
consen-

consentiente in novas leges utraque potestate, Ecclesiasticâ & civili; ad quem modum novimus medio potissimum ævo Christianos Principes, Francorumque inprimis Reges ac Imperatores, pleraque fancivisse etiam ad Religionis disciplinam pertinentia, quæ *Capitularia* vocata sunt; studiosè nuper collecta à doctissimo Viro Stephano Baluzio.

Med. Nostri, opinor, id studiò prætermisere, ut ne quacunque in re non absolutè esset necessarium, Cleri tribunal ullo modo agnoscerent, recurrerentque hâc viâ rursus jura, quibus olim Principes aut ultrò abdicârunt se aut, nescio, quâ negligentia, conniventiâque suâ, ut illi quidem autumant, ab Ecclesiasticis fuerant sensim spoliati.

Theol. Sic ferè fit; & est arduum in medio præcisè se continere, vitato utroque extremo. Olim Clerus tractabat non res modò suas, sed politicas quoque: nunc ex adverso, contempto illo, Magistratus sæcularis, non sua tantùm recuperat ac vendicat, sed sacra invadit insuper; quod quò verum denique fit, nescio.

Med. Nunc verò mihi dic, Valentine; quomodò difficultatibus illis, quas dixi, practicis apponi modus poterit? quid agent Episcopi? quid inferioris ordinis Pastores?

Theol. Arduum quid ac difficile à me requiris.

Cæterùm , quia familiariter jam colloquimur , parumque adeò interest , in quam partem , modumve , sententiam dicam : accipe quod cogito. Aut Episcopalis ordo sive Ecclesia opponet se seriò & apertè Imperatorio Edicto [quod futurum minimè credo] & tunc constabit palàm omnibus fidelibus , quid sibi sit agendum , quærendaque una seu altera via erit componendæ , terminandæque , quæstioni ; aut connivebit Ecclesia , sive sequetur ; & tunc illa legem Principis hâc ratione suam veluti faciet , concordiæ servandæ gratiâ evitandique Schismatis : quod si fiat , supplebitur spontè quod fortassis ad Edicti omnimodam vim integritatemque deërat. Adhæc dici ex aliorum sententia possêt [quod tamen , ingenuè dico , ignoro an ita sit] quæcunque in Edicto illo statuuntur afficere dumtaxat exteriorem politiam , effectusque civiles , non ipsum coram Deo matrimonij valorem seu Sacramentum. Sanè ita in Galliis rem se habere quantum ad matrimonia filiorum familias sinè assensu Parentum seu tutorum inita , utut ibi gentium ab Henrico IV. & Ludovico XIII. Francorum Regibus declarata invalida & nulla , testantur Scriptores ex illa natione multi , Colletus , Bonellus , &c. , quamquàm iidem fatentur , rem secus se habere in regii sanguinis Principibus , iisque præsertim , qui jure civitatis ad solium proximè vocantur : quorum scilicet connubia sinè Regio consensu inita nulla habentur penitus , tum in ratione Sacramenti , cum in ratione contractûs civilis : quòd sic habeat ab antiquis valdè temporibus Gallicanæ Ec-

clésiæ usus, atque ille quidem multum rationabilis, cum plurimum intersit Summorum Principum, ac Regnorum quoque quibus præsunt, quos affines agnatosque habeant; quæ omnia diffusius expendunt Launoïus, Gerbesiusque; paucis verò complectitur, quem mox laudavi, Colletus.

Med. Tu clavem exhibes planè auream, cujus usu omnis ferè illa difficultas tolli valeat, aut minui saltem.

Theol. Regium Edictum disciplinam spectat duntaxat; non autem dogma aliquod. Illa pro locorum temporumque varia ratione varia esse potest, ac mutari; hoc nulli mutationi est obnoxium. Illa passim mixti est fori; dogmata ad Ecclesiam unam pertinent.

Med. Quin imò dixerunt aliqui, ipsos quoque Canones duos, superiùs è Tridentino allatos, disciplinares tantummodò esse; quique adèd vim non habeant, nisi Principibus æquè bonique consulentibus; quod tamen vix admisero.

Theol. Launoïum intelligis cum sequacibus uno vel altero. Sed illi distinguere debuerant, res duas omninò diversas: potestatem videlicet condendi impedimenta, & illius usum seu impedimenta ipsa: illa ad dogma pertinet, hæc disciplinam spectant, quæ modò talis est, modò alia esse potest. Cæterum nec

in disciplinariis ipsis rebus Ecclesiæ sua potestas deest; Respublica est Ecclesia, quam proinde suas leges decet habere; spirituales nimirum quæque Dei cultum & animarum salutem directè spectent; quæ Canonibus continentur; quorum Principes vindices sunt, tutores, executores; non autem conditores.

Med. Verùm ajunt, Valentine, in Regio de Nuptiis Edicto quædam haberi, quæ dogma ipsum evertere, ac lædere fidem, videri queant.

Theol. Haud equidem credidero. Legi illud à capite ad calcem facilè decies, nec tale aliquid in eo deprehendisse memini.

Med. Matrimonium semel legitimè validèque initum, tùm & consummatum; ad alterutrius conjugis arbitrium, immò ne utriusque quidem, aut Principis vel alterius cujuscunque potestatis; dissolvi amplius non potest: habes autem in Edicto sub N° XXVI. constitutum his ferè verbis, latinè redditis: „ Si quæ Mulier matrimonio inito deprehen-
„ datur ab tertio quodam fuisse ingravidata ante
„ contractas nuptias, matrimonium declarabitur
„ nullum, si Vir tempestivè, mox atque eam im-
„ prægnationem intellexit, interpellaverit Judicem,
„ docereque potuerit, se priusquàm cum illa nup-
„ tias iniret, ejusce rei nullam habuisse notitiam.”
Vide, quomodò permittitur Viro qui extra culpam

fuerit, connubium rescindere, rescissumque ac nullum Judici declarare. Quasi semel initæ nuptiæ solvi adhuc valeant; ac veluti si ambulatoriæ essent, ab conjugis pendeat voluntate, ratas illas habere ac facere, aut nullas. Nuper quum in consortio quorundam essem, plurimum risum plerisque eorum, qui aderant, hic Edicti articulus movit; aliis quibusdam indignationem.

Theol. Ganeones certè erant aut Ἀναλφάβητοι; nam cordatioribus, credo, ac iis, qui sapiunt paulò supra vulgum, aliter omninò se habere res illa videbitur. Matrimoniorum naturam hæc lex illæsam relinquit penitùs, multumque abest, ut postquàm rata semel fuerint, ipsoque etiam corporum usu confirmata, velit esse rescindibilia. Sensus legis huiusmodi est; si Sponsa ante initas nuptias rem habuerit cum altero, conceperitque; atque uterum ex eo coïtu gerat, ignorante hoc Sponso, quum eam sibi jungeret: connubium tale à bonæ fidei Sponso sic aditum, ab ipso contractûs principio decerni ac fuisse invalidum, atque adeò ad querelas Viri ad hunc modum decepti, commonstratamque criminis ignorationem, illud ab Judice tanquam tale esse declarandum. Et verò opus erat prorsùs in tanta Sæculi corruptione, filiarumque in admittendis procis facilitate tanta, lege nonnihil rigorosiore, quâ compesceretur illarum petulantia, metu futuræ infamiæ, atque indecori divortii.

Med. Nuper adhuc accidit, ut bonus quidam rusticus nuptias iniverit cum filia itidem rustica, eademque non inelegante: quæ sexto deinde mense peperit geminos; cum Vir suus, homo scilicet frugi ac honestus, ante initas cum ea nuptias, ne tetigisset illam quidem: Pater proinde duorum liberorum, quorum nec pilus unus suus erat.

Theol. Jubentur mariti, si beneficio legis uti velint, de hujusmodi re sine mora monere Magistratum, qui, si ita se habeat negotium, innocentes homines ab intemperantibus, deceptoribusque, feminis fit liberaturus.

Med. Rectè, si novo conjugii de his sit cura; sed inveniri poterit inter illos nonnemo, qui de Sponsæ suæ, etiam post nuptias tantum, detecta aliena imprægnatione, parum sit futurus sollicitus, eandemque accusare apud Judicem nolit; contentus nimirum de sua Bertha qualicunque, paratus quoque alere alienum foetum, ac tanquam suum habere: vivere & habitare cum lupa sua ultrò, & ad finem usque vitæ fideliter. Quid? quod contingere possit, ignorari in perpetuum imprægnationem ejusmodi alienam, dum vel uno tantum aut altero die crimen præcessit nuptias, aut per abortum, studio casuve procuratum, celata est. Indè verò hoc erit consequens, ut matrimonia passim habenda sint dubia, aut etiam reipsa invalida; dum interim putatitii conjuges uti corporibus mutuis connubiali, ut rebuntur, jure per-

gent, fornicatione continuâ. Erit ergò, ut sæpe nuptiæ coram Deo sint irritæ, solaque, quæ culpam admisit ac celare novit, Sponsa hoc sciat. Illane suum crimen prodere ultrò ac fateri apud maritum tenebitur? Nescio, an vel una sit commissura, ut hoc faciat.

Theol. Totam hanc rem tu investigas multò profundius, quàm ego cogitâssem ipse, ipsive fortassis expenderint, qui Edictum concepêre. Cæterùm ex tota illa tua disputatione id solùm conficitur; non omni prorsus incommodo hanc legem vacare; quod non mirandum, cùm illud ipsum natum sit accidere in aliis bene multis. Quâ igitur utuntur viâ Theologi, dum post contractas nuptias deprehenduntur impedimenta quædam alia, affinitatis, consanguinitatis, supplendi consensûs, &c. hanc quoque ineant in casu præsentis, nisi quod in hoc dispensatione nulla sit opus, possitque maritus ultrò cedere suo juri, irritamque ab initio pactionem spontaneo consensu, &c. facere ratam; animæ suæ Directore interim consulto, & quod ille jusserit præstito.

Med. Reor; filias deinceps, eas saltem, quæ nubere cogitant, in concedendo corporis usu, fore difficiliores.

Theol. Atque hic legis præcipuus scopus est: contingebat enim frequenter, apud plebeios præsertim, ut novus conjux post menses omninò pau-

eos Pater existeret filii non proprii, sed alieni : quæ ex re quantum turbarum, dissidiorum, litium, rixarum, oriri natum esset, nascereturque indies, non est opus dicere. Tu qui Medicus es, eoque gravidarum subindè venas tangis, meliùs noveris, quàm ego.

Med. Assentior modò, Legisque æquitatem eatenùs agnosco & video. Neque autumo, sic risissent illi, quos dixi, scurræ, si plus aliquid ingenii bonæque mentis habuissent; eaque fuissent usi in fabulis suis moderatione, quâ erga leges Principum, Principesque aded ipsos, uti par est subditos semper.

Theol. In omni hominum cœtu fieri plerumque assolet, ut quò quisque à Magistratùs dignitate consiliisque abest longiùs, eo sit ad illi obtractandum propensior: nimirum cum ejus ordinis homines ferè non ratione, non judicio, quo non pollent, sed solis suis affectionibus ducantur, præjudicatarumque opinionum tumultuario impetu; ad præsentem se usum fortunamque accommodare se semper & ubique cupientes; non possunt non ferre molestè ea quæ hisce suis judiciis, cupiditatibusque adversantur imperia.

Med. Non est curandum quid plebs indocta, aut turbulenti quidam homines existiment; sed potiùs quid prudentissimi quique, quid viri sapientiores, maturiores, graviores, oculatiores; nec oportet vanis vulgi clamoribus, dum de legibus, agitur,

ceū torrenti, quo abripiatur, bonum civem se permittere.

Theol. Opportunè hoc mones.

Med. Dixerunt alii quidam, Edicti saltem postremam partem ab Articulo L. ad finem usque manifestis erroribus scatere, pugnare non cum Evangelii solùm & religionis certissimis dogmatibus ac disciplina; verùm etiam cum legibus ipsis naturæ ac recta ratione.

Theol. Hem, qualis accusatio! Hæc si vera esset, dignum profectò Edictum foret, quod traderetur flammis, aut in mille mille frustra discerperetur. Digni præterea Ministri Principis & consilii hujus Suggestores, ut & gratiam, cui tam malè servierunt, Domini sui amitterent, & incurrerent indignationem, munereque adeò suo, quo abusi sint, fortunisque exuti, aut patrio pellerentur solo, aut tetro perpetuoque includerentur carcere, aut denique ad exemplum terroremque aliorum, ac sanctissimæ religionis vindicationem, ignominiosa morte tollerentur è vivis. At existimo hos quoque, perindè atque illos priores, non sat acutè vidisse, plusque habere loquacitatis, quàm judicii.

Med. Pone rancorem, Valentine; stultis indulgendum aliquid est; quamquàm an omninò stulti sint dubito: sunt enim in dictis Articulis quædam, quæ

cum nostræ religionis principiis videri possint non admodum concordare.

Theol. Quemadmodum non sunt dissimulanda legum vitia, dum aperta sunt & clara; sic nec fingenda, obtrudendave legislatoribus, ubi nulla admiscere. Non benè, ajunt, pars illa Ediçti concordat cum nostræ religionis, disciplinæque, principiis. Non animadverterunt scilicet, quod illa non nostræ communionis homines, sed A catholicos spectet.

Med. Ediçtum commune est, atque omnes complectitur Catholicos, Græcos Schismaticos, Lutheranos, Calvinistas: quod significatur in illius statim principio, ac rursùm expressis verbis asseritur Articulo 49º.

Theol. Ita est; sed qui deinceps sequuntur Articuli reliqui ad quinquasimum usque septimum solos spectare A catholicos ipsummet Ediçtum declarat apertè.

Med. Verùm enim verò numquid non Christianis omnibus eadem est matrimonii natura? Alia est nobis, alia istis? Numquid non generatim Servator de nuptiis edixit, præsertim iis, quæ inirentur sub Lege Nova: *Quod Deus conjunxit homo non separet?* Et, *quicumque dimiserit uxorem suam & aliam duxerit mæchatur?* Et Apostolus an non ait, mulierem alligatam esse legi connubii quanto

tempore Vir ejus vivit; & alia id genus multa in Novo Testamento? Hæc autem universa nonne Christianis omnibus rata esse debent, sancta, communia?

Theol. Indubiè.

Med. Quorsùm igitur concessa conjugibus tam ampla abs se mutuo discedendi libertas est? nec discedendi tantùm, sed rescindendarum quoque ipsarum-met nuptiarum, quantumcunque legitimè contractarum, ineundarumque alterarum, ubi libuerit? Quasi si vagæ tantummodò sint & ambulatoriæ, nec nisi pro libidine durare debeant.

Theol. Rem, mi Theophraste! exaggeras impendiò & amplificas: quamquàm aliorum te verbis loqui minimè ambigo.

Med. Sic audiui; sic legi in Edicto ipso. Accipe dictorum Articulorum medullam atque compendium; ac si potes, excusa & explica: mihi enim, fateor, hac in parte ratio deficit, neque quid dicam habeo; tametsi facilè suspicor, bonam quidem legem esse & æquam, sed ejus rectitudinem ob ingenii mei hebetudinem, seu Theologicarum rerum ignorantiam, à me non videri.

Theol. Dic singulatim, in quibus hæsites: auscultabo.

Med. Parce, si balbutio, hæsitove : nam Edicti exemplar jam nullum est ad manum. Sunt autem hæc, si bene memini, præcipua, quæ in postrema ejus parte constituuntur. Si alteruter conjugum A-catholicorum machinatus fuerit adversus vitam alterius, seu adulterium commiserit, integrum relinqui parti innocenti absolutam matrimonii rescissionem à Judice postulare, quam & ille pronuntiaturus sit, si de crimine legitimè confiterit. Eandem facultatem permitti conjugum, quem alter dolo malo deseruerit; quando fugitivus seu absens trina citatione legitimè advocabitur, rationem suæ absentiae redditurus: quod si ille intra constitutum tempus non fecerit, pars relicta ab omni erga alteram obligatione declarabitur libera. Consimilem nuptiarum rescissionem A-catholicis conjugibus concedendam, si inter eos exortum fuerit odium capitale, sive inimicitia, aut ferè insuperabilis aversio, desiderantque adeò ambo con-nubiali vinculo absolvi. Quo tamen eventu, prius-quàm ad id operis à Judice procedatur debere Judicem uti remediis primùm placidioribus, si fortè reconciliari adhuc valeant; ac procedere per gradus; concedendo sub initium separationem mensæ seu thori ad tempus; &c..... Quibus omnibus si nihil proficere se videat, spesque omnis adeò reconciliationis absit, atque illi insuper separationem omnimodam petere instanter pergant, concedendam denique; si modò curetur sedulò, ut ne filiis illorum damna hinc ingruant. Ac proindè sive à conjugibus ipsis, qui desiderant separari, conventionem mutua

à Judice approbandâ; five ab ipsomet Judice ac Magistratu, ante omnia decerni firmiter, stabiliterque debere de istorum alimentatone, sustentatione, forte: nequè parentes abs se mutuo sic discedentes ad alias nuptias admitti à quoquam posse, nisi id jam se præstissè liquidò demonstraverint. Statuitur deinde, ut posteaquàm judex ad normam decretam conjugalis fœderis vinculum dissolutum pronuntiaverit utrique conjugii liberum futurum sit, nuptias inire alias; hoc uno excepto, quod non sit futurum integrum parti reæ, quæ suo quopiam crimine aut culpâ socio causam dederit divortii postulandi, inire matrimonium cum persona illa tertiâ quæ secum convicta ritè fuerit in eodem crimine fuisse particeps. Mulier sic dimissa, priusquàm ad alias nuptias transeat, expectare prætereà tenebitur justo tempore, ut intereà constare queat, an à priore suo marito non gerat uterum; ne dubitatio esse possit vel error de filio fortassis adhuc nascituro. Denique adjungitur pro Coronide, quod si duo conjuges Acatolici ad eum, quem recitavi modum, à se invicem separati, convenire rursùm deinde velint, id facere permittendū minimè sint, nisi ritus illos omnes in priore Ediçti parte ad validum matrimonium præscriptos denuò iteraverint; tanquam si priores eorum nuptiæ per factam rescissionem sic essent abolitæ, vulsæque ut nihil ampliùs vinculi post se relinquerent, perinde ac si nullæ planæ inter eos intercessissent; quod plerisque, bonæ etiam naris, hominibus videtur planè ridiculum. Sanè creditum ad hanc diem passim fue-

rat ab omnibus, matrimoniale vinculum indissolubile esse, nec nisi cum morte, ut significat Paulus, abrumpi: nunc verò Judæis, Muhammedanisque similes efficiemur, dum quisque pro arbitrato ferè uxorem aut retinebit, aut dimittet inaudito apud veteres Christianos exemplo. Et quidem de Evangelio denique quid fiet, sinè quo tamen Christiani esse non possumus? Si Edicto insistimus, jam non polygamis tantum, sed polyandris quoque licebit esse, res nimirum vel barbaris ipsis intolerata. Quæ mulier secura posthàc esse poterit de suo statu, marito, liberis, fortune? Facile salaces viri, ubi uxorum suarum florem, juventutemque, decerpserint, repudiabunt illas à se, juncturi sibi alias, quibus sua forma vigorque adhuc sint integri: has quoque ipsas abdicaturi jam effœtas, si in se venus necdum confriguerit. Quamquam verò Judæis olim permissus repudii libellus fuit, nunquam tamen datum illis est, dimissas semel, repudiatasque uxores resumere, immò hoc illis expressis verbis fuit inhibendum, præsertim postquam alteras jam nuptias illæ inivissent; ut aded hac in parte intemperantiores carnalibus ipsis Judæis videndi sint Christiani, si ex Edicti benignissima facultate & abs se mutud discedere conjuges valeant rupto fœdere, ac rursus quando allubuerit ritè coire. Ad hunc ferè modum ratiocinantem declamantemque, sed longè pluribus vehementioribusque verbis, audiui nuperrimè in præsentia multorum hominem quemdam minimè vulgarem, non indoctum præterea aut ineruditum: eidemque omnes, quotquot aderant,

intenti erant auribus atque oculis, succincentes pariter & applaudentes, tanquam si oraculum protulisset ex tripode. Ego continebam me interim, persuasum facilè habens rem istam omnem non esse mihi satis perspectam, neque illud commissurum fuisse unquam religiosum Principem, ut legem præscriberet, quæ five cum Evangelio, seu cum recta ratione, bonisque moribus, aut Reipublicæ commodis, manifestè tamque graviter pugnaret. Tu nodum hunc Gordium, si potes, modò dissolve: en aures arrigo ut auscultem; potero, dum loquêris, respirare paulisper; longior enim aliquantulum mea oratio fuit.

Theol. Miror, Theophraste, tantam in te patientiam; miror magis docilitatem: laudo erga leges legumque latores reverentiam. Non Gordius ille nodus est, neque solutu, tam, ut credis, difficilis. Jam dixi, hanc Ediçti partem A catholicos solummodò spectare. Illi, ut errant in aliis valdè multis, sic de firmitate matrimonii non eam habent persuasionem, quâ nos Catholici imbuti sumus à teneris usque unguiculis. Opinantur nimirum [& sic eorum disciplina habet] tum ob commissum ab alterutro conjuge adulterium; tum ob continuas inimicitias, mutuumque odium; tum denique ob fugam ab altero maliciosè capeffitam, connubiales nexus legitimè posse abrumpi: cujus opinionis suæ stabiliendæ gratiâ scripturæ etiam ac Patrum quibusdam locis abutuntur. Quanquàm autem in ea re turpiter errent, oporteatque aded ab hoc illorum errore Catholicos

esse quàm alienissimos; quoniam tamen Supremus Princeps [rectène an secùs jam non disputo] commodum duxit ipsis in suis ditionibus religionis suæ faciendæ libertatem concedere, pronum erat profectò ac consequens, ut suam illis disciplinam, quam in religione tenerent, quoque permetteret. Permitteret, dico, non approbaret : quemadmodum nec probare dicendus est errores eorum reliquos, religionis licèt libertate concessa; quomodò nec Pontifex ipse Romanus probare dici jure potest pervicaciam Judæorum, qui Romæ amplissimas Synagogas habent, in quibus quæcunque ad ritus ac disciplinam suam pertinent, exercent liberrimè. Aliud, mi Theophraste, est probare aliquid, aliud tolerare aut permittere. An non in Civitatibus multis publica exstant prostibula, leges etiam suas habentia? nec tamen quis dixerit, earum Magistratus promiscuam libidinem fovere, aut velle probare, suo calculo. Habent nimirum hi omnes suas rationes, easdemque gravissimas, quare sic faciant; uti habuisse quoque existimandus est Princeps, cùm suam A catholicis usurpare permisit disciplinam..... At ais; Judices nostri ac Magistratus Catholicus jubentur ipsi in eventis illis omnibus Edicto comprehensis ab A catholicis conjugibus, qui separari desiderabunt requisiti matrimonii vinculum dissolvere aut solutum declarare, tanquàm si reverà facere hoc possint, cùm tamen non possent Catholici omnes mira consensione teneant.... Atqui tamen rectè hoc constitutum est ac prudenter: æquum enim non erat ipsorum-met conjugum arbitrio rem
illam

illam relinquere : utque ordine omnia & cum consilio, non tumultuariè fierent aut leviter, Judicis necessarium erat interponi officia : qui illorum se principiis tantisper accommodans, toleratis nimirum à Principe ei hominum generi unà cum sua religione ex certissimis rationibus; nec probans eadem tamen, declararet quantum ad externum forum attinet, eorum nuptias secundum sui ritus disciplinam censeri solutas, aliasque posse iniri. Illorum, dico, principiis se accommodans, quæ tamen coram Deo, ut bonus Catholicus, minimè probet, sed dissimulet, toleret, atque conniveat. Quomodo & cum Judæis, qui in civitatibus Catholicis alicubi magno numero sunt, gerere se Magistratus assolet; quomodo item sub Imperatoribus quibusdam maximè Catholicis multa aliquando dissolvendorum matrimoniorum concessa libertas est; quomodo denique marito invenienti adulterantem cum proco uxorem, seu injustum invasorem vitæ aut bonorum interimere civibus sinè mora licuit, seu potius permissum est; & alia id genus multa : quæ homines hæc ipsa facientes innocuos quidem ante tribunalia Judicum hujus mundi relinquerent, nullaque dignos poenâ facerent; apud Deum tamen non idcirco inculpatos penitus, infontesque redderent. Neque est timendum, ne Catholici ipsi aliquando eo dissidentium exemplo alliciantur seducanturque ad par aliquid audendum; nobis enim certum est minimè licere, nec passuri hoc religiosi Principes sunt : & si pate-
rentur, quod nunquam futurum arbitror, aut non

futurum speramus saltem, obsisteret totis viribus Ecclesia. Quod autem qui legem præsentem tulit Supremus Princeps omninò credat, habeatque persuasum certissimè, connubiales nexus ab humana nulla potestate posse dirimi, manifestum facit Edicti Articulus 36us, in quo apertè declarat, matrimonium semel legitimè initum tantam habere firmitatem ac vim, ut nulla ratione titulove dissolvi unquam possit, præterquàm sola alterutrius morte. Deinde ubi de Catholicorum conjugum divortiis decernit, illa admittit solùm, quæ mensæ thorive separationem inferant aut etiam fortunarum, non vinculum rumpant, dentve libertatem ad alias nuptias, quamdiu uterque vivit, transvolandi. Immò nec illa quidem divortia admittenda concedendaque à Judicibus statuit, nisi ægerrimè, & postquam Sacerdotum suasiones ac monita, quæ conscientiam tangant, nihil in animos separandorum valuerint. Ergo, ut dixi, quòd A catholicis facultatem ampliorem faciat, non est, quòd ea fieri omnia ab illis secundùm legem Evangelicam posse autumet; sed quòd ex certis rationibus suam ipsis disciplinam, erroneam licèt, permittat, seu toleret potiùs. Atque illud quidem sub conditionibus adeò gravibus ac molestis, ut non sit opinandum, rem illam, vel apud hos ipsos, fore familiarem.

Med. Sufficit, Valentine, sufficit: jam hisce veluti oculis conspicio, quàm in hac Edicti parte nihil sit manifestè iniquum, nihil cum honestate, nihil

cum ratione aut Evangelio pugnans. Habeant sibi Acatolici, si errant tam turpiter, & erubescant ad nostræ Communionis disciplinam sapientiozem. In omni ferè secta animadvertere licet nescio quam intemperantiam. Nos interim avitam servabimus connubiorum firmitatem ac robur, Edicto etiam recens confirmatum, in illorum maximum dedecus. Utinam verò, quæ modò attulisti, habuissem tunc ad manum, obstruxissem profectò os plerisque è societate, qui temerè adeò lubricèque Edicti has functiones suis glossæmatis dehonestantes, inque ejus latorem Augustum calumnias accumulantes calumniis, convitia convitiis, quidquid veniebat in buccam effutiebant liberrimè. Ferebam quidem illud tum graviter, sed quid reponerem, non habebam. Nunc rei totius mysterium edoctus, non deëro officio, si fortassis adhuc confimiles criminatores posthàc offendero.

Theol. In Belgio nostro Catholico, ubi scilicet non tolerabantur hucusque alienæ religionis ritus atque homines, visà plerisque non erat, neque nota hujusmodi illorum disciplina; ut non sit mirum, tam multos, etiam non omninò idiotas atque indoctos, ad tantam licentiam quæ religionis, quæ solvendorum connubiorum Principis decreto illis factum hæsisse attonitos, atque eam rem ferre molestè.

Med. Deponent, spero, stuporem, indignationemque, ubi ad eum, quem dixisti, modum rem hanc totam intellexerint.

Theol. Placabuntur sensim animi, ac sapient rectius; sed cum tempore.

Med. Ignorantia & præjudicia animorum, morbi nimirum spirituales, perinde ut pravæ affectiones corporum, non deponuntur repente atque è vestigio, sed longâ sæpè morâ ac medicatione.

Theol. Tempus ipsum plurimis unum remedium est.

Med. Quid si A catholici ipsi, ad exemplum Catholicorum, tam sanctas nuptias habentium, errores hac in re suos dediscant aliquando : nempe illi nuptias ceu rem profanam habent; nos Sacramentum esse dicimus; quod si nobiscum agnoscerent, ut sanè semper agnovit Ecclesia, de iis non æstimarent tam leviter, nec rumperent contractas adeò promptè. Quid, inquam, si errores hos suos nostrâ conversatione dedoceantur? neque enim omninò desperandum de eorum emendatione est.

Theol. Vereor, ut illi in carnales suos animos tantumdem imperii habeant.

Med. Non ego tamen hujus rei spem omnem abjicio. Sed parùm hoc refert : nam non nocebunt saltem multùm aliis meliùs sentientibus. Ex quo namque prior ille sectariorum impetus deferbuit, quo ante duo sæcula fuerant agitati, non laboratur

ab ipsis magnoperè, ut profelytos faciant, suamque religionem propagent, vel in Provinciis ipsis ubi finuntur: ut proindè non magnus debeat esse meritus, ne apud nos immodicè nidulentur, pravoque nostris exemplo existant.

Theol. Sed de Hæreticorum matrimoniis dictum est satis.

Med. Restat ut quæstiunculam proponam de impedimentis veteribus antehàc usitatis, probatisque ab Ecclesia & Conciliis, vel etiam institutis ab iisdem; nunc verò demùm Augusti Principis Solemni Decreto partim abolitis.

Theol. Oppidò me fatigas in negotio tam ingrato ac difficili; quid non loquimur de rebus jucundioribus?

Med. Plus proficio tuis luminibus, etiam familiariter communicatis, quàm centum libris ac perspicillis.

Theol. Poppyzas, Theophraste, & nugariis, contrà quàm consuêsti. Non ego ille sum, qui enodandis intricatissimis quæstionibus sim idoneus. At tamen quoniam amico meo tali ac tanto recusare aliquid piaculum ferè ducò, per me licet, de matrimonii impedimentis, recèns conditis, abolitisque verbum adhuc unum, alterumque, mecum nunc facias.

Med. Nôsti, mi Valentine, quàm ab adulatione omni sim alienus. Si modicâ hâc laude tuam læsi modestiam, veritati litavi saltem. Nunc addam, quod hucusque continui, & est fortassis omnium præcipuum.

Theol. Quid illud? ediffere.

Med. De Proclamationibus antenuptialibus non multùm laborabo. Has jam pridem Ecclesia quoque requisivit; nec sustulit, sed extendit Princeps, ac robur novum addidit, dum nisi præmittantur dispensatione obtenta, subsequetas nuptias irritas fore decrevit, quæ antè habebantur illicitæ dumtaxat.

Theol. Saluberrima Bannorum seu Proclamationum matrimonialium consuetudo est, quam cum ante Innocentium III. Pontif. Max. multæ quidem, sed non omnes Ecclesiæ tenerent, Lateranense sub ipso Concilium generalem fecit, in legemque erexit communem, quam & Synodus deinde Tridentina probavit, suamque esse voluit. Synodi quoque Belgicæ tam seriò præcipiunt Parochis, ut has denuntiationes faciant, ut non sit obscurum, earum usum summi semper momenti ab ipsis fuisse habitum, nec nisi gravi de causa, obtentaque dispensatione esse omittendas: quin immò peccare graviter Episcopos, qui hanc nulla ferè ratione concedunt.

Med. Atqui tamen in Diœcesibus nonnullis, vicina præsertim nobis Leodiensi, nihil communius,

quàm illas omittere, omittendarumque illarum facultatem petere & impetrare, causâ passim nullâ, præterquàm pecuniæ; adeò ut dedecus propemodùm sit, apud eam gentem proclamatum nubere, solique illi hoc faciant, qui solvere minimè possunt.

Theol. In ista quoque, quam dicis, Leodiensi Diœcesi optimæ exstant, nec parùm severæ, in eam rem Synodorum Episcoporumque Constitutiones, sed ut aliæ pleræque molliter observatæ. Tametsi neque ibi Parochi desunt bene multi, qui ab ejusmodi quæstûs studio alieni prorsùs, vindicandæque melioris disciplinæ solliciti, nunquam aut rarò eas patiuntur omitti.

Med. Parochorum præcipuè culpa est, si non fiant: quippe qui datis literis declarare consueverunt dispensandi rationem adesse; aut *rubra* ipsi, ut vocant, *sigilla* venalia habent.

Theol. Apud nos hæc disciplina usque vegetior fuit. Non ignoras prætereà, quid egerit ante annos non adeò multos piæ memoriæ Leodiorum Episcopus ac Princeps Carolus D'Oultremontius, Pastor si quis alius zelosissimus, ut grassanti abusui aggerem opponeret; neque per ipsum stetisse, quod res non successerit è voto: sed per Archidiaconos non undique, ut par fuerat, obsequentes. Ergò quoniam tantæ utilitatis denuntiationes antenuptiales sunt, & tamen adeò facilè, in locis præsertim illis, quæ sub

Leodiensi aliisque extraneis Dioecesibus fita sunt, ab ignavis quibusdam suoque compendio intentis Pastoribus permittebantur omitti; hinc fortassis est factum, ut majoris ponderis difficiliorisque neglectus eam legem Princeps reddiderit; dum à denuntiationibus dependere matrimoniorum valorem decrevit, non utique omittendis, nisi ob graves causas, easque à Magistratu ritè ponderandas atque probandas.

Med. In Gallia, si rectè memini, jam à Sesquifæculo, eoque ampliùs, in Conventu Blesensi decretum est, „ quodd subditi istius Regni, cujuscum-
„ que statùs, qualitatis & conditionis existerent,
„ contrahere validè non possint, sinè publicis Ban-
„ norum proclamationibus cum competenti tempo-
„ ris intervallo.” Quin ajunt vicinos Batavorum Ordines ad præcavenda incommoda ex clandestinis matrimoniis oriri nata, inter cætera publicâ lege anno 1580. cavissè, ne aliter nuptiæ consistant, quàm si trinæ eas Proclamationes ritè antecesserint.

Theol. In eadem tamen Gallia, si Gerbesio fidas, non obstante Blesensi illo decreto, matrimonia sinè præviis denuntiationibus absque venia facta habentur pro validis, & quod ibi sancitum est, habenda invalida, hoc docet intelligendum quantum ad civiles effectus attinet, ostenditque quod dicit ex variis Auctoribus Francis, nec non à supremo Senatu prolatis sententiis,

Med. Ita in Gallia fortassis res habeat sese; in Edicto nostri Principis, connubia istiusmodi declarantur *absolue nulla nulliusque valoris*: ac si quando ob graves rationes dispensandum in faciendis denuntiationibus sit, jubentur nupturi hanc gratiam postulare ab Judice Sæculari, quam peti voluit olim, darique, Synodus Tridentina ab Ecclesiæ Antistitibus.

Theol. Legi apud Espenium, eam denuntiationum antenuptialium disciplinam apud Hollandos A-catholicos custodiri adeò accuratè, ut nunquam aut ferè nunquam illarum omittendarum facultatem concedant, cujuscunque demum conditionis sint, qui eam postularent: atque adeò indigna res erat & plena scandali, quod Episcopi nonnulli, seu potius eorum administri, tot etiam Ecclesiæ sanctionibus obligati atque admoniti, adeò faciles se exhiberent passim in remittendis iisdem; ut jam fermè ea lex pauperibus tantùm ac infimæ quasi plebi videri posset præscripta; immò quod pudet dicere, inquebat Espenius, sola nummi carentia ad observantiam legis constringere videretur: quamquàm fatendum, ut dixi, ingenuè in nostratum Episcoporum laudem est, in hac re eos se semper exhibuisse difficiliores.

Med. Credisne futurum, ut ex Edicti præscripto denuntiationes omittendæ sint rariùs? Non utique ego: non est enim verisimile rusticanos, exempli causâ, Judices, homines scilicet indoctos plerumque, & Ecclesiasticæ disciplinæ, finisque ejusdem

ac spiritûs omninò ignaros , neque admodùm curantes; tum & compendiis suis solummodò inhiantes, difficiles in hac parte se præbituros: hos profectò faciliùs etiam erit circumvenire, quàm olim Episcopos. Si non & subindè dispensationem concessuri sunt merè, ut hos irrideant ac spernant.

Theol. Poterat [verum est] immò fas erat, eam potestatem relinqui sacris Præsulibus, juxta quod à Concilio Tridentino sapientissimè fuerat ordinatum. Si videbatur è bono publico esse; uti erat reverà; ut matrimoniorum ineundorum Proclamationes rariùs omitterentur; suffecerat Episcopos vel semel monuisse officii, qui dubio procul zelo obsecundassent seduli Principis. Nunc illi conquerentur de læsis contractisque suis juribus; tametsi non abolita, sed extensa prior illa lex est. Nec deërent fortè, qui duplici exhinc dispensatione opus fore autumabunt, alterà ex Edicto impetranda à Magistratu sæculari, ut validè; ab Episcopis alterà, ut licitè sinè præviis Bannis nubatur: quorum sententiam quæ utrique foro jus suum assereret, gratam tamen fore Principi multùm addubito.

Med. Nihilominùs à Catholicis paullò timoratio-ribus in usum deduci hoc consilium habeo comper-
tissimum. Et facient, opinor, ita in cæteris quoque omnibus.

Theol. Laudo pietatem, probo consilium. Sic nulla erit animorum inquietudinibus ansa.

Med. Cavent tamen sedulò Episcopi, ne à Sponsis qui dispensatione hujuscemodi indigent, quod olim consuérat fieri, aliquid solvatur; & merito quidem illi, reor enim, si ad aures hoc veniret Principis, non abituros impunè.

Theol. Ab Episcopis nostris, etiam antea, in occasionibus ejusmodi, vix aliquid exigebatur. Quod autem times, ne factâ rusticano Magistratui dispensandi potentiâ, illi, cæterique abutantur, fiantque adeò hâc viâ relaxationes frequentiores indiscretioresque, quàm antea contra mentem Principis: puto vanum metum esse: disertè enim mandatum illis est, hoc non facere, nisi ob causas graves atque urgentes; narratumque est mihi nuperrimè, Rescriptum datum iri à Principe propediem aliud, quo id etiam atque etiam commendet; mandetque, ut ne ea potestate utantur Magistratus, nisi ob rationes omninò singulares ac perquàm urgentes, quæ publicari nuptias sinè dedecore maximo non sinant nupturientium; quo & casu hi Sacramento jurisjurandi cogendi sint contestari, se nullius impedimenti esse conscios.

Med. Præstolabimur eventum; nam de hac re nihil adhuc audiui. Unum est, quod in præsentì de nuptiis Edicto magnoperè probarem, si modò viderem, quomodò non pugnet rursus cum definitione Synodi Tridentinæ, quam Catholici omnes reveremur, sanctamque habemus & sacram.

Theol. Audiamus.

Med. Illud nimirum; quod de filiis filiabusque familias, de pupillis & minorennibus est decretum, ut ne validè sinè Parentum suorum seu Tutorum, vel suppleto saltem per Judicem consensu inire nuptias valeant: id quod petulantem inconsiderantemque juventutem, in nuptias sæpè obductis veluti oculis præcipitem refrænabit, ac Parentes collocabit in tuto, ne infausta suorum atque importuna matrimonia videre debeant: hanc inquam, legem ego, qui filios ipse habeo, filiasque, ferè nobiles, de quibus, quoniam æstuarè incipiunt, jam indè sollicitudo me capiebat, probarem immensùm laudaremque, nisi illud videretur evertere ea, quæ mox laudata Synodus statuit, dum [Sess. 24. de Reform. matr. Cap. 1.] anathemate damnat eos, „ qui falsò affirmant, „ matrimonia à filiis familias sinè consensu Parentum contracta irrita esse, & Parentes ea rata vel „ irrita facere posse.” Jam verò hujusmodi connubia reverà invalida à Principe declarata sunt; nequicquam obstante Concilio, perindè quasi erratum fuisset à Synodo, cujus tamen sanctionem Catholicus quisque sacrosanctam habeat, certamque necesse est.

Theol. Nihil, mi Theophraste, pugnæ isthic cum Concilio est. Stat illi sua auctoritas, Edictoque sua vis, summâ concordia.

Med. Summâ concordîâ? Da lucem; hîc enim mei caligant oculi, ac penè nihil video.

Theol. Quo tempore id declaravit Synodus, plerique A catholicorum, (*) ut jam quoque, tenebant, filiorum matrimonia invitis, seu infciis Parentibus inita suapte naturâ irrita esse, aut certè ab iisdem pro arbitrio irritabilia: contrariam huic doctrinam proposuit Synodus, atque id genus conjugia illicita quidem esse, non tamen invalida; quamdiu nimirum per legitimam potestatem aliter non decerneretur.

Med. Hoc est dicere, talia conjugia non esse ex natura sua nulla; quamvis nulla decerni queant, dum è re fuerit visum potestati supremæ.

Theol. Rem capis. Nunc igitur invalida apud nos istiusmodi matrimonia habebuntur deinceps, non quasi talia sint ex se; sed quia suprema potestas sic constituit; ad eum ferè modum, quo de Proclamationibus factum dicebamus statim. Alioquin nisi aliter Principi placuisset statuere, hujusmodi nuptias valituras nobiscum crederet vel Princeps ipse, sanctissimæ

(*) Non tamen omnes apud illos sic sentiunt. Grotius, exempli gratiâ, ex eis unus non minimæ auctoritatis contrarium omninò docet Lib. 2. *de jure belli & pacis* Cap. 5. §. 10. No. 1. Vide Clemens *Traité de pouvoir de l'Eglise sur le Mariage* Chap. 4. pag. 284. & seq.

Synodi decisionibus, ut Catholicorum quilibet, subiectus. Viden' quomodo in Edicti hac parte nihil in illam sit peccatum? nam & in Gallia eadem ipsa quam nunc videmus invec̃tam, disciplina obtinet, regiâ & ibi sanctione olim inducta.

Med. In Belgicis hisce provinciis jam dudum varia decreverunt Principes adversùs nupturientes, Parentibus invitis, Juvenes; nominatim Carolus V. & Philippus IV. utrique luculentis severissimisque Edictis; at non undiquaque è voto res illis, eorumque legibus cessit; nam ad nostra usque tempora hæc passim Parentibus præcipua crux fuit, dolor, sollicitudo, angor præcipuus, natorum suorum intempestiva impariæque conjugia, clam se sive repugnantibus quoque se inita. Ab hac sollicitudine liberi erunt posthac, legibus nova robore addito, adversùs intemperantiam irreverentiamque, plusculum valituri.

Theol. Eludebant antea inobedientes filii vigilantiam & curam Parentum, ineundo matrimonia, ut vocabant, *facti*: nunc eludent legem modis aliis, extra patriam nempe se recepturi aliquandiu, donec quas ambiebant, nuptias ibi perfecerint; voluerint, noluerint Parentes: reversuri deinde pacificè & securè.

Med. Habebuntur, ut fert fama, matrimonia sic in fraudem legum alibi ineunda pro nullis quantum saltem ad effectus attinet civiles: quod si statueretur

ut statuum omnino dicunt propediem , salva erunt
Parentibus , legibusque , omnia.

Theol. Hoc frænum , si apponatur , sufficiet.

Med. Gaudeo planè de lege tam utili ; nunc au-
tem maximè , dum sublato veluti ab oculis meis à
te velamine ipſus conſpicio , non commodis modò
publicis , meisque , eam mirè ſervituram ; verùm
etiam quod hucusque fueram ſuſpicatus ac veritus ,
à Tridentinæ Synodi ſanctione nihil deviare.

Theol. Minima hæc difficultas fuit enodatuque
facillima.

Med. Vellem , ut cæteros quoque Ediſti Artic-
ulos conſimili interpretatione donare , ſeu excuſare ,
tuerive valeres : neque enim deſinam , niſi meas du-
bitationes diſſolveris , audierisve ſaltem , in re tam
nunc apud omnes paſſim , in foris , in compitis , in
ſcholis , in popinis ipſis altercata : de cognatione
loquor & affinitate intra arctiores nunc limites ,
Regio Decreto , concludis.

Theol. Hic equidem diſcere malim quàm docere :
ut & de affinitate ſpirituale aliis que nonnullis Im-
pedimentis ab Eccleſia olim ſive probatis confirma-
tiſque , ſive inveſtis , nunc verò , ut videtur , à Prin-
cipe omninò abolitis.

Med. Immò abolitis; sed non ab Ecclesia. Quid modò agent fideles, quando utraque potestas politica & Ecclesiastica in conflictu est?

Theol. Boni Catholici, quique in tuto seu quiete animos suos ponere volent, si quando in gradibus ab Ecclesia prohibitis inire ob rationes graves connubia volent, Regio Edicto nunc minimè comprehensis, Episcopos suos accedere obtinendæ dispensationis causâ non negligent, eò magis, quod hoc facere non præcipiantur quidem, sed tamen permittantur, si velint, ipso-met Principe in suo Edicto hoc declarante „Consanguinei, inquit Num. XVI. „ seu affines omnes, quos præsentis hoc nostro Decreto ad ineunda inter se matrimonia non declaravimus inhabiles, poterunt validè hoc facere „ etiam sine prævia dispensatione, quam tamen „ liberum illis erit petere à suo Episcopo, si ita „ fuerit illis visum.” Ergo cùm non vetentur hoc facere, faciant; & dubiis nullis erit locus.

Med. Optimum consilium: quod probi quique fideles secuturi sunt sponte; cæteri eadem facilitate spreturi. De horum autem conjugiiis sic contra antiquas Ecclesiæ constitutiones initis, ineundisve quid dicemus? Duorum foret hercle! durum dicere invalida esse, ac meros concubinatus.

Theol. Atqui tamen ita censent Viri doctissimi non pauci, quorum opinionem, duram licet apertæ falsitatis nemo facilè coarguat. *Med,*

Med. Ego verò in animum inducere vix possum, si vera eorum sententia esset, toleraturam Ecclesiam dissimulaturamve legem tot incommodis pessimisque consecutionibus obnoxiam. Et Princeps ipse an ferri unquam sustinisset?

Theol. Ex illorum sententia hujuscemodi conjugia quantum ad contractum civilem effectusque politicos attinet, erunt valida; coram Deo autem & Ecclesia quantum ad Sacramentum spectat effectusque sacros & Ecclesiasticos irrita erunt ac nulla. Liberi, exempli causâ, ex tali conjunctione nati habebuntur legitimi quoad discenda opificia, obeundas dignitates & officia sæcularia; necnon acquirendas hæreditates, successionesque bonorum temporalium, &c. Cum hæc omnia civilia sint & politica, atque aded à solo Principe determinanda: at respectu beneficiorum, dignitatumque Ecclesiasticarum, &c. habebuntur pro spuriiis.

Med. Durum! durum!

Theol. Ad hunc modum se explicant, expediuntque, Scriptores quidam, etiam Galli; ac novissimè Auctor Operis *de utraque Potestate*, quem sequuntur Balletus & Metrotus in una & altera dissertatione anno præterito pro obtinenda Juris Canonici laurea ab ipsis defensa in Universitate Catholica Argentinen-si, quæ nunc Lovanii etiam veneunt, curantibus Plati adversariis; jam inde fortassis abs te quoque visæ ac lectæ.

Med. Vidi equidem; at necdum legi, deficiente otio. Hoc audio, tædii plenas esse ac multæ nausæ; cæterùm doctrinam complecti bonam & sanam.

Theol. Duo illi velites hoc præcipuè habuerunt sibi propositum, seu potius illorum Magister Ditt-richus; ut clarissimi Viri Antonii Petzeki Juris Eccl. in Academia Albertina Friburgi in Brisgoia Profef-soris publici atque Catholici doctrinam modestè re-fellerent, quam ille proposuerat in Dissertatione pe-culiari, in lucem publicam à se emissâ anno 1783., *de potestate Ecclesiæ in statuendis matrimonii Impedimentis*. Launoii sententiam magno ille co-natu, variaque & copiosa eruditione propugnauerat. Quam habet Ecclesia statuendorum impedimento-rum, dirimentium matrimonia potestatem, eidem factam tenuit à Principibus, quibus ea propria sit. Principes proindè, si è re hoc fore judicaverint, plenissima gaudere libertate eandem revocandi. Nec præscriptionis titulum hîc quidquam valere, cùm hæc contra jura, ut vocat, Majestatica nihil valeat: quâ postremâ in re consentientem sibi etiam habet Hericurtium, (*) Juris-Consultum è Gallis celeberrimum. Deindè cùm is solùm, cujus est legem con-dere, in ea possit dispensare; consequens quoque esse ait, solos Principes in Impedimentis, sive à se, seu nomine suo ab Ecclesia constitutis, posse de jure dispensare; ut aded dispensatio hac in re, seu

(*) Loix Eccl. de France Part 3. p. 65.

ab Episcopis , seu à Pontificibus ipsis Romanis , hucusque fieri solita , ex uno Principum consensu ac indulgentia valorem suum fuerit nacta ; contraque voluntatem illorum expresse significatam ac decreta , ab iisdem concessa nulla sit atque irrita ; à quibus omnibus non multum abludit Platus.

Med. Sic nimirum ubique conspiratur adversus Ecclesiasticam potestatem , ab ipsis Ecclesiæ filiis.

Theol. Petzekus suam lucubrationculam claudit adjecto voto , quo desiderare se ait & optare , ut Supremi Principes omnes Romanorum Imperatorem Augustissimum , Josephum II. imitentur , qui petendis à Rom. Curia matrimonialibus dispensationibus in terris suis hæreditariis fecerit finem. Hortatur , ut pristinum errorem nunc tandem deponant atque eliminant , quo creditum hucusque vulgò fuit , fideles impedimentis suas nuptias dirimentibus citra assensum Principis posse obligari : postremòque addit , rem illos facturos & decoram & summè conducibilem publico bono , si conservatis iis solummodò impedimentis , confirmatisque , quæ aut Juris naturalis esse aut Divini constaret , cætera omnia tollerent è medio.

Med. Eò-usque progressus nunquam est Platus noster , gessitque se præ Scriptore illo longè modestius. Cæterà , sit mihi hinc perspicuum , cum Plato facere multos alios , etiam è Catholicis , nec

ſpernendos quidem Auctores: atque illum adeò non facile inculandum, tamquam qui Eccleſiæ Conci-
liorumque facerrimas ſanctiones inſuper habens, pe-
deque conculcans temerario atque ſacrilego, meras
nobis hæreſes, erroresque manifeſtos ac capitales
divenderet.

Theol. Plati opinionem repudiârunt ſolemni reſ-
ponſo Duaceniſis Univerſitatis Doctores Theologi,
eam quam Veldius tenuit contrâ probantes ſuo cal-
culo.

Med. Dirimendæ Theologicæ controverſiæ, quæ
majoris momenti ſit, Univerſitatis unius votum mi-
nimè ſufficit; & nôſti quàm parvo illa Duaceniſis
habeatur in pretio, ut quæ tota ferè eſt Jeſuitica:
quod tamen mirè de Schola Gallica.

Theol. Mihi tota illa de Impedimentis quæſtio
adhuc indeciſa eſt: & quanquàm ab Concilii Tri-
dientini minimè obſcuro ſenſu ægrè divellor; mul-
tùm tamen abſum, ut Plati Marantique opinionem
pro damnando errore habeam, aut de mentis eorum
ſinceritate rectaque fide addubitem. Unum eſt quod
probare nulla ratione poſſum: quòd nimirùm re uſ-
que adeò incertâ, atque utrimque adhuc diſputatâ,
Eccleſiâ quoque minimè conſultâ, peremptorium
hoc decretum procuſum ſit, prodieritque; quaſi
unus Princeps decidere controverſiam ſe ſolo valuiſ-
ſet, atque antiquitatis de hac re legibus avitis novas
inducere pro arbitrio.

Med. De recta Principis mente, intentioneque, nullus dubito; atque irascor potius ejus ministris, impotentibusque ac parùm religiosis Consiliariis.

Theol. Ecclesia, ut quidem arbitror, servandæ concordiae gratiâ, huic Principis Constitutioni non refragabitur apertè, suoque adeò silentio eam veluti approbans suam eatenus faciet; ut in aliis multis factum novimus fuisse aliàs. Episcoporum alioqui [si bona videlicet lex non esset] ac Supremi imprimis Antistitis Rom., munus esset errantem in re tanta Principem commonefacere ac edocere; quod dum hucusque minimè faciunt, existimandum enim-verò est, de violatis suis juribus ipsis tam apertè minimè constare, aut ultrò aliquid cedere.

Inter hæc optimum factu esse judico, si fidelium unusquisque in toto hoc negotio Episcopi sui requirat, sequaturque consilium: illi enim sunt, quos Salvator posuit, ut regerent Ecclesiam Dei, quos item qui audit hunc audit, qui spernit hunc spernit. Et erunt, opinor, illi satis cauti, ut ne aliquid suadeant aut decernant, quod regiis adversetur juribus, seu turbare utriusque potestatis bonam harmoniam valeat.

Med. Multâ illis prudentiâ in præsentis rerum statu opus est, cum patientiâ longanimitateque conjunctâ: neque enim is JOSEPHUS est, qui irritari se, suaque jussâ contemni impunè sinat.

Theol. Si Legum suarum vindex est, qui eas nolit ullo modo præteriri, religiosus est etiam ac pius, tum & docilis quoque, ut si easdem aut cum religione non sat convenire, aut Reipublicæ fore perniciosas noxiasve intellexerit, revocet quantocyus, aut temperet; cujus rei non unum jam modò exemplum præbuit.

Postremò in exponenda enucleandaque tota hac de Impedimentis matrimonialibus controversia, videtur mihi palmam præripuisse gravissimus Theologus è Dominicanorum sæcundo magnorum Virorum Sodalitio Petrus Sotus, qui & Tridentinæ Synodo interfuit. Ejus Opus *de Institutione Sacerdotum* penes me habeo. [Rarò enim sinè libris domo mea exeo, vel ad ambulationem] verba ejus prælegam, tametsi aliquantulum proluxa: atque hoc veluti Epiphonemate nostram hanc de præstenti negotio fermocinationem concludemus, de aliis deinde rebus tractaturi minùs difficilibus, & quæ cum amica suavique deambulatione melius conveniant.

Med. Ad Sotum utraque litigantium Theologorum pars provocat, Veldiana, Marantiana. Ejus sensa audire aveo ipsissimis illius verbis: maximè cùm Tridentino Concilio perhibeatur interfuisse, atque adeò ejus mentem nosse perbenè potuerit.

Theol. Ita habet Lect. IV. de Matrim. pag. mihi 383. „ Beatus Thomas intrepidè asserit jura ipsa „ civilia & Imperatorum leges illegitimos aliquos

„ reddere ad contrahendum, ita videlicet ut *nullum*
 „ *sit matrimonium*; neque negant hoc alii, quan-
 „ quam non ita apertè asserant. Et certè hoc est
 „ solidissimè fundatum in illo verbo Evangelii :
 „ *Quod Deus conjunxit homo non separet*. Deus
 „ enim per causas naturales & ordinatas humanos
 „ contractus perficit, hoc est, auctoritate legum,
 „ sicut naturales res per causas naturales. *Non ita-*
 „ *que Deus conjungit, quos contra justas leges*
 „ *humanas conjungitur*. Hoc dicimus [addit]
 „ quoniam Juristis multis visum est, *non esse pote-*
 „ *statis sæcularium legum matrimonium nullum*
 „ *reddere, sed tantum Ecclesiasticarum*. Juristæ
 „ nulla auctoritate Juris Divini aut Canonici hoc
 „ probant, nec etiam ratione ulla efficaci : nec ad-
 „ vertunt, nihil hoc derogare auctoritati Ecclesia-
 „ sticæ, sed potiùs conducere Ecclesiæ paci : si
 „ enim jus ipsum Divinum permittit prohiberi ab
 „ Ecclesia, quod ipsum non prohibet; quare Ec-
 „ clesia non permittet sæculari potestati prohibere
 „ circa matrimonium, quod ipsa non prohibet ?
 „ Fatemur igitur, *civiles leges non posse licitum*
 „ *matrimonium facere, quod Ecclesiasticæ illi-*
 „ *citum reddunt*; sicut nec Ecclesiasticæ leges
 „ approbare quod divinum jus reprobat : hoc enim
 „ erat inferiorem Superiori contradicere. Verùm
 „ quòd Ecclesiasticæ leges non prohibent, cur sæ-
 „ culares prohibere non poterunt; sicut quod non
 „ prohibet jus Divinum, prohibent Ecclesiasticæ ?
 „ *Nec debent Prælati Ecclesiæ gravatè suscipere,*

„ *si quod temporali paci viderint necessarium*
 „ *seculares Principes statuunt. Nec est cur illis*
 „ *se opponant; sed permittant potius matrimo-*
 „ *nium legibus humanis ordinandum, cum offi-*
 „ *cium humanum sit; ET ADDANT POSTEA*
 „ *IPSI, SI VIDEBITUR, QUOD AB BO-*
 „ *NUM RELIGIONIS PERTINET. QUAN-*
 „ *QUAM LEGES CIVILES IN HIS OMNI-*
 „ *BUS EX PIETATE CERTE ET VOLUN-*
 „ *TATE PRINCIPUM FACILE CESSERINT ECCLESIAE,* ut jam nullum censeatur
 „ *matrimonium illegitimum QUOD ECCLESIA*
 „ *TALE NON JUDICAT.* Non tamen propterea
 „ vel legi, vel consuetudini Reipublicae hoc auferen-
 „ dum est, ut illegitimos aliquos reddere, si velint,
 „ possint: sed potius: si opus foret, confirman-
 „ dum esset ab Ecclesia. Civilia jura illegitimum
 „ judicant matrimonium inter tutorem & curatorem
 „ vel filium ejus, & pupillam..... Sed derogatum
 „ videtur his legibus per contrariam consuetudinem,
 „ quae tamen non videtur minima ratione & neces-
 „ sitate hoc statuisse. Si itaque denuò hoc videretur
 „ statuendum, non est cur hæc auctoritas auferatur
 „ à sæcularibus Principibus, *qui de matrimonio,*
 „ *non quidem ut est Sacramentum, sed ut offi-*
 „ *cium est necessarium Reipublicae, statuunt,*
 „ *quod tamen Sacramentum prærequirit.*” Huc-
 usque Sotus; cujus ego moderationem suspicio, ac
 laudo, vellemque imitarentur omnes: sic sua utri-
 que potestati haberetur auctoritas ac reverentia: nec
 ali-

aliquid Ecclesia demeret Principibus, nec Principes Ecclesiæ.

Med. Videtur mihi Sotus ille mediam inîsse viam, eamque, meo iudicio, optimam. Præ cæteris verò illa ejus verba mihi arrident, mox abs te prælecta, quibus suadet, monetque, ut ne Ecclesiæ Prælati opponant se Principibus de nuptiis statuentibus; sed permittant *potiùs matrimonium legibus humanis ordinandum; cùm officium humanum sit; utque addant ipsi postea, si quid videbitur ad bonum religionis pertinere.*

Theol. Hæc si observarentur, jam omnia pulcherrimo procederent ordine. Sed quia &c. &c.... Hoc denique addo, pleraque quæ in Tridentina Synodo de Matrimonii disciplina sunt ordinata, decreta fuisse rogantibus aut saltem consentientibus Principibus, quorum pars major suos ibi legatos habuere; ita ut si quæ ibi hac de re statuta fuerint, quæ alioquin spectassent ad Principes, eorum nomine hæc illic decreta fuisse dici magna ex parte valeant; ut non sit mirum, eorundem nonnulla potuisse deinceps ab ipsis mutari.

Med. Bona est hæc animadversio. Sed age hîc paulisper confideamus. Propè adest fagus umbrosa; adsunt & cespites, seu potiùs ex cespitibus compositum rusticanum scamnum. Jam fudo, hic auram captabimus, umbramque.

Theol. Ego jam dudum optaveram conquiescere. Fluens super tibias toga impeditiorem reddidit gressum, ac nulla nubes solis radios intercipit : quique labor fuit præcipuus ; tu meum caput, plus quàm ambulario pedes, variâ questione fatigasti.

Med. Næ ! tu præ cæteris vulgò Clericis religiosus es ac tenax modestiæ. Pars illorum maxima, quando foràs exeunt, rarò oblongis utuntur vestibus. Ac tu prætereà semper onustus prodis, nunquam non libris oppletos habens faccos.

Theol. Hæ meæ deliciae.

Colloquii Secundi Finis.

JOANNIS PII AD PETRUM
CURIOSUM

Epistola altera.

JAm clausæ meæ literæ erant, convolutusque, quem mitto, papyraceus fascis; cum in manus meas, quæ exspectabam, venêre eorundem Interlocutorum Colloquia quædam alia, stylo eodem, consimilique spiritu scripta. Non legi quidem adhuc: sed video in illis agi de Cœmeteriis, de Confraternitatibus, de Capellis, de Processionibus ac Jubilæis, aliisque nonnullis argumentis utilissimis ac pro tempore opportunis. Qui mecum eadem communicavit, Vir est Ecclesiasticus, mihi tibiue inprimis carus. Laudat ille plurimum scriptiunculam, quam se semel iterumque ait perlegisse: tum quòd animi sensu exhibeat Virorum duorum doctissimorum, summo candore sinceritateque de rebus hujusce temporis differentium; tum quòd idiomate conscripta sit Latino, eoque non inelegante, quale nimirum materiam talem deceat, quæ Ecclesiastica ferè est; cujusque adeò arcana omnia nec scire debeat, nec legere è rudi atque garrulo vulgo quislibet.

*Ego mox atque potuero primùm legam ipse;
tum perindè ut Colloquia illa priora, ad te quo-
que mittam, iisdem conditionibus.*

*Tu modò iterùm vale, ac iudiciũ de illis
tuum, quando licuerit, enuntia.*

*Ex PORTU FRANCO
oſtavo Idus April. 1786.*

Joannes, Pius Polygraphus.

MEDICI CONSULTANTIS
P A R S A L T E R A,

S I V E

DE EDICTIS IMPERATORIIS, RE-
BUSQUE AD PRÆSENTES
IN BELGIO QUÆSTIONES
PERTINENTIBUS

COLLOQUIUM TERTIUM
FAMILIARE

I N T E R

*THEOPHRASTUM Medicum
& VALENTINUM Theologum,
Belgas.*

Utile, quod non vis, do tibi consilium.

Martial. Epigr. Lib. 5.

A L E T H O P O L I,

Typis HYLARII SINCERI, in Platea Recta
sub Signo *Candoris*, anno 1786.

Cum Approbatione Publica.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1902

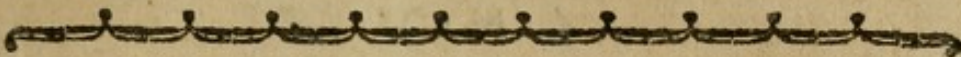
THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1902

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1902

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1902

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1902

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1902

TYPOGRAPHI MONITUM

A D

LECTOREM

EN tibi, Lector Candide, Colloquiorum de Edictis Imperatoriis partem alteram, eâdem formâ iisdemque typis à me vulgatam, quibus prior prodiiit. Si omnium applausu excepta hæc fuit, uti fanè fuisse ipsa conquiientium ementiumque aviditas testata est, non minùs certè grata futura est illa; quippe calamo eodem, parique vigore ac spiritu conscripta. Profectò ut hoc Opus meis typis darem in publicum non tam mea quàm publica utilitas fecit; qui & nisi magnis meis sumptibus, multaque conquisitione ac curâ præstare illud non potui: sed publico bono promovendo quomodòcunque adlaborare satago, & quidquid in eam rem prodigo, id totum lucrum reputo. Quod superest, rursum te rogo, ut si quæ errata Typographica hîc offendas, emendes benignè atque ignoscas; Auctori nihil eorum imputes: hæc enim preli fors est, utcunque à Typothesis curetur, ut vitiis scateat. Ad didi nihilominùs in hujusce Voluminis fine mendorum quorundam è præcipuis Indicem correctorium, cujus usu pleraque emendare faciliè poteris. Tu fave fruerisque, atque à meo prelo, si propitium numen habeo, potueroque invenire, tertiam quoque horumce Colloquiorum partem præstolare.

JOANNIS PII ad PETRUM

Curiosum

Epistola.

QUod ante septimanas non adeò multas sum pollicitus missurum, ubi accepiſſem legiſſemque Colloquiorum de Ediſtis Imperatoriis rebusque ad Belgium pertinentibus Partem alteram, nunc præſto, mi Curioſe! tametſi tardiùs aliquantò quàm cogitaveram. Sanè per me non ſtetit, quominùs illud facerem citius, cum à quo tempore poſtremas ad te literas dedi, adeò intereà me obruerint negotia, ut evolvendo volumini lectitandoque paullo attentius vix ſpatium ſuppeterit; quando tamen non niſi lectum à me volui dimittere. Miror equidem quòd reſponſi adhuc nihil tulerim ad epistoſas illas binas, quas unà cum manuſcripto volumine non ita pridem ad te miſi: ſimulque his te commoneſacio, ut injunctæ à me tibi cuſtodie memor uſque maneat, neque ſic alteri haſce lucubratiunculas commodes, ut ad me non ampliùs redeant. Majoris enim momenti mihi habentur, quàm ut tam levi pretio abdicare eaſdem ſuſtineam. Tuæ ergo confidens integritati fidelitatieque, atque adeò de utriuſque opellæ recuperatione ſecurus, hanc

quoque Colloquiorum partem ad te mitto, quam, credo legisse minimè pænitebit, perinde atque priorem. Auctorem Operis hucusque necdum novi: sed quisquis ille fuit, neque indoctus est certè neque indisertus; eadem ubique libertate usus, quam tamen religio intra justos limites contineat ac temperet. Tota hæc pars nisi unicum Colloquium non complectitur, quod adeò ordine tertium est, duobus illis prioribus non-nihil prolixius; in quo præter ea quæ recensui in literis meis prioribus de Liberis quoque, ut vocant Muratoribus multa Medicus Theologusque differunt familiariter. Idem ubique in Interlocutoribus candor resplendet eruditio, eadem ac pietas sed mascula, sed rationabilis: ut regula esse possit hæc elucubratio vel Episcopis ipsis, quam sequantur. Sic autem Ediçta Principis enodant vocantque ad examen, ut debitæ interim illi reverentiæ minimè desint, atque unà tutentur quod est rectæ fidei religionisque Catholicæ. Tu facile de Operis utilitate soliditateque mecum convenies, licèt contineat quædam, quæ ineptulis quibusdam hominibus, atque omnia ex usu duntaxat præsentæ æstimantibus, non sint futura accepta. Publicius noster sponndit, se tertiam quoque horumce Dialogorum partem mihi procuraturum, in qua agatur prætereà differaturque copiosè de Exemptionibus Monasteriorum, Abbatibusque Commendatariis, quos ait, ibi ostendi apertissimè sine privilegiorum ju-

*viumque nostræ regionis manifesta violatione
induci à Principe in Belgii Monasteria minimè
posse. Equidem perquam avidus sum, ut obti-
neam videamque: sed præstolabor intereà donec
adveniat, rescriptum abs te, ac rogabo iterum
iterumque, uti me ames & colas. Vale.*

*Ex PORTU FRANCO Nono Cal.
Jun. 1786.*

JOANNES PIUS Polygra-
phus.

*Inter Theophrastum Medicum
& Valentinum Theologum*
COLLOQUIUM TERTIUM.

Medicus. **V**In,, Valentine, ut in proxima taberna æstuans guttur refocillemus? Venit ibi optima cerevisia, atque etiam vinum omnis generis.

Theologus. Tabernas ingredior nunquam, vetantibus hoc Ecclesiasticis regulis: ac penè siti malleme mori, quàm id facere. Jam sat in contemptum ubique venit Clerus, ut non sit opus, hujusmodi licentiâ atque Ecclesiasticæ dignitatis spontaneâ abiectione illum adaugere. Si bene audio; pulsantur ibi & fides.

Med. Immò & saltatur. Hæ sunt appendiculæ encæniorum, quæ ante duos dies in hoc pago celebrata sunt. Rusticus, nî tripudietur, potiteturque, atque impleatur venter à porcina ad omnem satiætatem, se encæniâsse minimè credit.

Theol. Audi, ut resonat aër rauco, varioque clamore; trepidatque terra à pedibus salientium.

Med. Diceret omnes, aut stultos, aut ebrios.

Theol. Et tu in eam domum me invitas, in qua ferè omnes infaniunt, ubi sedetur inter procos & procas, & juvenum tota cohors petulcit, beneque est pota?

Med. Sciebam satis, te id non fuisse facturum: sed nec ego ipse illuc me insinuarem quoquo modo. Dum calent à potu dissolutissimorum adolescentum capita, rixosi sunt, & facilè indè rediretur ab curioso homine cum verberibus.

Theol. Dum alicubi encæniatur, confluit ex vicinis etiam pagis eò juvenus, baculis in omnem eventum instructa, nodosis, ferratisve probè. Facilè autem fit, ut sive ob filias, quæ ferè adsunt, sive ob antiquas inimicitias, seu denique ob rationes quasdam alias, exortis pugnis tundantur crania, eximantur cultri, ac sanguis fundatur immodicè.

Med. Nuperrimè adhuc advocatus sum ad moriturientem juvenem, cui cum fociis lascivienti in popina, exorto ob salacem puellam dissidio, contracta fuerant crura, & caput ipsum tot vulneribus deformatum, ut eodem etiam die, vix digesto, quo se oppleverat, potu, animam efflaverit.

Theol. Infaustus exitus!

Med. Nempe Encænia huic adolescenti occasio fuerunt ruinæ, & sunt porrò aliis multis.

Theol. Antiquissimi in Ecclesia est usûs anniver-

fariam dedicatorum templorum diem celebrare; sed quod initiô religionis causâ præcipuè est factum, hoc deinde ad intemperantiæ ac stultitiarum omne genus ansam præbuit multiplicem. Cum festivitate ipsa conviviorum, comessationum, compotationumque abusus passim quoque invaluit. Quoniam verò Encænia soluerunt hucusque pro locorum diversitate in alios atque alios dies, ferè ex ordine cadere, soletque aded per æstatem singulis diebus Dominicis, nunc in hac, nunc in illa Ecclesia Dedicatio celebrari, mira illis diebus populi divagatio est; dum undique, à juvenibus maximè, illuc concurritur, ut Processionis mirentur pompam, jocularis ludos conspiciant, in tabernis se ingurgitent, saltitent, voluptatibus se dedant, ut jam quod Gallicè dicimus *faire la Dedicace*, aut Flandricè *Kermis houden*, idem sit, sonetque vulgò, quod vacare mensis atque tripudiis. Aded, mi Theophraste, ab Avorum nostrorum simplicitate, pietate, frugalitate, temperantiâ, degeneravimus!

Med. Nihil tam sanctum est, quò denique non abutatur hominum stultitia atque perversitas.

Theol. Sic Agapas abrogare olim necessum fuit: caritatis licèt essent convivia.

Med. Indignum est videre, quæ vel in Supplicationibus ipsis solemnibus, seu Processionibus encænialibus quibusdam in locis fiunt; reluctante quidem passim Clero, sed tamen nihil contra valente; quan-

quam neque Clerus ipse, hoc quod attinet, est semper extra culpam.

Theol. Ludicras quasque repræsentationes, aliasque ineptias quascunque, abesse omninò à Processionibus oporteret.

Med. Quid faciat Clerus contra impetum ineptientis vulgi, Gildarum, Confraternitatum? præsertim dum Encænia sunt: & singuli aliquid excogitant, quò pascant oculos adventantium curiosulorum.

Theol. Celeberrimum est, quod Lovanii, civitate totius Belgii nostri doctissima, Encæniorum occasione in annua supplicatione consuevit fieri; à Paquotto in Notis ad Molani librum de Imaginibus, (*) copiosè descriptum; quod nulla hucusque Episcoporum diligentia abolere potuit, nec poterit fortassis unquam, nisi Magistratus ipse sæcularis, aut Princeps officia sua, auctoritatemque interponant.

Med. Seriò dudumque est cogitatum de mutandis, emendandisque Encæniis, nullo semper fructu, crescente indies petulantia.

Theol. Rem fecit utilissimam Princeps, dum nupero decreto, jam aliquibus in locis publicato,

(*) In Supplemento ad Lib. IV. Cap. 18., edit. Lovan. 1771. in 4º, à pag. 503. ad 506.

mandavit, ut anniversaria Dedicationis festivitas celebretur per Belgicas Ditiones suas omnes die eodem.

Med. Hoc jam pridem ante ipsum decreverant Synodus Cameracensis anno 1550., Colonienſis anno 1536., Tornacensis anno 1589., pro ſuis unaquæque provinciis. Carolus item V. ac deinde ejus Filius Philippus II. id ipſum ſtatuerè pro Belgii Provinciis omnibus: quorum quidem poſtremus in Ediſto anni 1598. diſertis verbis affirmat, ſe ita decernere, Parentisque ea de re conſtitutionem novare; ad amputandas occaſiones ebrietatum, rixarum, contentionum & homicidiorum, quæ ex alternis, ſibiſque de pago in pagum ſuccedentibus Dedicationum Solemnitatibus, frequenter adeò oriuntur.

Theol. Vix credas, quantoperè ob revocatas in uſum has leges murmurent ruſtici, cives, tabernarii, cereviſiarum coſtores, alii multi.

Med. Et tamen Ediſtis illis veteribus juſſum prætereà erat, ut ne annuam illam, communemque omnibus Dedicationem ultra diem unum extenderent: dum jam tale aliquid in Ediſto illo novo non præcipitur, apertis minimùm verbis.

Theol. Sed eſt & alia quædam ratio, cur Ediſto huic novo indignentur. Nimirum omnium gentium conſuetudo hoc habet, ut in Dedicationibus lau-

tiores instruantur epulæ. Decretum est autem, ut omnes illas celebrent alterâ post festum Paschatis Dominicâ, quando & apud ruricolâs porcina ferè omnis jam comesta est, & ubique olera defunt recentia, & vacant à pecuniis crumenæ in hyemales usus evisceratae. Esto, inquiunt, visum erat Dedicationes reddere communes, omnesque ac singulas eidem tempori alligare: nonne multò fuerat commodius in mediam seu potiùs finitam æstatem illas rejicere, quando olerum omnis generis copia affluit, & frumento repletis granariis, saginatisque & ad jugulationem maturis, seu vitulis, seu porcis, seu denique tauro aut vaccâ effœtis, ad manum rusticanæ sunt genti, quibus ventrem lautè oppleant, onerentque redeuntes convivas. Laboratur ab illis annum integrum: æquumne ergò sit, quod unicum ferè inter continuos labores atque sudores oblectamentum habent, hoc ipsis eripere? Si Imperatori [ajebat ante paucos hos dies bubulcorum unus] aut ejus ministris consiliariisque tam angusta passim res esset domi, ut nobis; laborandumque manibus & sudandum assiduò; tum & victitandum pane rudi ac deburyrato dilutoque multâ aquâ lacte; non invideret enimverò miseris, si per intervalla diesque Dominicos alioisùm nos recipimus, cum amicis & cognatis beaturi cutem, aliàs semper exsuccam; neque assignaret Dedicationi tempus, quando præ inopia rerum omnium jejunatur nobis penè magis quàm in Quadragesima. Sibimet Princeps, addunt alii, malè providus est: nam cerevisiarum, vinorum, &c.

vestigalia tanta non erunt ampliùs, & in foris illis annuis, deficiente populo, vix aliquid vendetur, ingenti cauponum, mercatorum, propolarum, Principisque aded ipsius damno.

Med. Profectò, mi bone, Encæniatorum causam tu peroras & lepidè & bellè. Sed alienis, scio, verbis loqueris, non tuis.

Theol. Jam quid Clerus dicat, audi. Ecclesiarum, aiunt illi, dedicatarum annuam memoriã facere, res est ad Ecclesiasticam disciplinam pertinens, quantum saltem ea attinet, quæ in templis divinisque Officiis peraguntur. Non igitur ordinanda arbitrio, legeque, sæcularis Principis, sed procerum Ecclesiæ.

Med. In prioribus illis Caroli V. ac Philippi II. Edictis faciendæ Dedicationis illius communis determinare diem relictum fuit Episcopis.

Theol. Principes isti, aliquantum religiosiores, si quando de re aliqua statuere vellent, quæ Ecclesiã quomodocunque tangeret, Episcoporum, five Cleri, consilium exquirere non negligebant: quod & in eo restringendarum, determinandarumque, Dedicationum negotio observârunt; mandantes, (*) ut in unaquâque provincia, pagorum, paro-

(*) • Ende om te weeren alle occasien van dronck.
• kenschappen, twisten, kyvagien, ende doodslaghen,

chiarumque ruralium Dedicaciones uno eodemque die celebrentur, per Concilium Regium Provinciale, audito Episcopo loci, statuendo.

Med. Edicta illa vetera solos pagos, parochiasque rurales, spectabant; novum istud urbana quoque encænïa complectitur; nimirum inter rusticum & civem nullo facto discrimine, ut par omnino erat in hac re.

Theol. Nunc quoque Encænïa communia erunt diesque Encæniorum idem omnibus Provinciis;

„ daer uyt spruytende, dickwils geschiedende door
 „ de Vergaderynghen die men ghewoonlick is te
 „ doene van Dorpe tot Dorpe, ter oorsaeke van de
 „ Kermissen die aldaer ghehouden worden, volghens
 „ 't ghundt hier voormaels in desen gheordonneert is
 „ gheweest by zyne Keyserlicke Majesteit : ordon-
 „ neren wy, dat alle Kermissen van Dorpen ende
 „ buyten Prochien, op eenen dach in elke Provin-
 „ cie zullen ghehouden worden, zulke als by advy-
 „ se van de Provinciale Raede, daerop Raedt ghe-
 „ nomen van de Bisschoppen van de quartiere ge-
 „ stelt sal worden, ende dat de selve Kermissen
 „ maer eenen dach lanck en zullen dueren, op
 „ peine van vyfthien Carolus-guldenen, te misbeu-
 „ ren by de ghene ende eenen yegelicke die op
 „ anderen tydt oft meer dan den voornomden dach
 „ de voornomde Feeſte celebreren sullen, oft hen
 „ daer zullen laeten vinden, voor soo dickmaels
 „ als t' geschieden sal. „ Edictum anni 1589. 22.
 Jun. Num. 9. in Collectione Edictorum Flandriae
 tom II. pag. 172.

dum olim, etiam per illa Edicta, singulis saltem Provinciis Encæniorum dies diversus esse poterat. Cæterum si quibusdam ridicula aut supervacanea saltem visa hæc de Dedicationibus lex est, alii certè multi sunt, iidemque è cordatioribus prudentioribusque, quibus vehementissimè probetur. Et verò cui credamus potiùs, rudi ignaroque popello, aut lucro duntaxat suo intentis propolis ac mercatoribus, an Magistratui, Principi, Episcopis, Synodis? Atqui his omnibus judicatum est, experienciâ longâ edoctis, è re esse non Ecclesiæ tantum, verum etiam Reipublicæ, ut Dedicationum illa varietas, multitudoque, restringeretur. Si comessari omninò volunt nostri homines, faciant quandocunque id allubescet; modò ne id fiat Dedicationum ritu, conviviiis communibus, ludis, otio publico, supplicationibus. Quòd verò tempore jam parum opportuno, deficientibus penè ad agitando convivia rebus omnibus, haberi Dedictio iussà est, studio fortassis est factum, ut ne in communi penuria helluari allubeat, maneantque ultro extranei convivæ ad focos proprios, ac discant plerique cives, hominesque inprimis è vulgo, in epulas unas alterasque non insumere, quod per anni integri laborem & parcimoniam collegere.

Med. Quandò communia erunt Encænia, & ubique in eandem diem cadent, defuturi sunt hospites, atque adeò spontè erit, ut tot sumptus minimè fiant.

Theol. Fortassis & mens eadem fuit Tornacensi Synodo, quæ anno 1589. habita præcepit „ Pasto-
 „ ribus, ut Dedicationes omnium illius Diœcesis
 „ Ecclesiarum, quæ essent in pagis, vel etiam in
 „ suburbiis oppidorum, celebrarent uno eodemque
 „ die, *idque quartâ* Dominicâ post Pascha;” tunc
 scilicet quando non minùs atque Dominicâ secun-
 dâ hortensium omnium rerum inopia plerumque
 adest. Sed jam diximus, Dedicationum annuam
 diem non comissandi, sed religionis gratiâ cele-
 brari debere.

Med. Sed quæ rogo, etiam in religione solem-
 nitas est, quam non comitentur, sequanturve
 epulæ? hæc gentium omnis temporis, locorum-
 que omnium, constans consuetudo fuit.

Theol. Nec repudiandæ penitus, si modò in hac
 re reservetur ratio.

Med. Quod conqueritur Clerus læsam hoc
 Edicto suam potestatem, finè ratione facit: neque
 enim aliud fecit Princeps, quàm revocare in usum,
 quod pridem conspirantibus Episcopis unà cum
 Principe salubriter fuerat institutum. Et quis non
 fateatur prætereà, Magistratûs inprimis esse politici
 satagere, ut aboleantur ineptiæ illæ omnes, ac mala
 ingentia, multaque, quæ hucusque Encænia ubique
 comitata sunt. Quis non opifex ac mercenarius la-
 borator; ad dies sæpe multos vicina adibat encænia?
 cessante interim labore, cessabat & lucrum, mer-
 cesque

cesque domestica; & quos habebant nummos ubi abliguriendo consumpsissent, redibant denique ad dolam, rutrum, malleumve vacui penitus, capite adhucdum dolente.

Theol. Per encæniale Edictum non moribus solummodò, sed œconomix etiam optimè consultum est. Quod si in eodem de Officio divino, eo die ac per ejus festi Octavam in Templis peragendo, explicatum aliquid non fatis est, aut constitutum non omninò legitimè; suppletum id deinceps per Episcopos est, qui voluntati hac in re condescendentes, obsecundantesque Principis per Literas Encyclicas injunxerunt subjecto sibi Clero, ut in Ecclesiis quoque illud observarent ad amussim.

Med. Mosæ-Trajecti, inque vicis ac pagis ei urbi vicinis ad Fœderatas Batavorum Provincias pertinentibus par ante annos omninò paucos invec̃ta disciplina est: qualem & in Electoris Palatini ditioribus plerisque vigere asserunt. Quin & Episcopus Leodiensis ante unum ferè sæculum, *Johannes Ludovicus*, speciali Decreto præcepisse legitur anno 1692. 5. April., ut per totum quàm latè pateret, Decanatum Bastoniensem Stabulensemque dies anniversaria Dedicationis Ecclesiæ cujuslibet celebraretur insimul atque unâ eâdemque die, Dominicâ nimirum infra Octavam S. Lamberti, nec ultra illam diem quâcunque causâ sive prætextu protraheretur. Quoniam verò Bastoniensis Decanatûs pars aliqua

se extra dominium temporale Principis Leodiensis extenderet, essetque sub potestate tum Regis Galliae, ac propterea sine auctoritate Regis in iis locis publicari Decretum Episcopi non posset; Bastonienſis Decanus à Senatu Regio Luxemburgensi in eam rem *Placeti*, ut vocant, Literas rogavit, impetravitque; videndas apud Espenium: unde & discimus non heri & nudiustertius tantum de Dedicationibus cognovisse Principes, sed jam inde à plurimis sæculis; quippe certos ordinem civium politicum, seu bonum, seu malum, ab eadem re plurimum pendere.

Theol. At facile etiam animadvertisti, religiosos Principes, quando de Ecclesiarum Dedicationibus statuere aliquid vellent, nunquam prætermisſisse exquirere consilium, assensumque Episcoporum, quod à nostro quoque Principe par sanè fuerat observari: nisi ipsum excusaret, quod adhuc dicebam statim; encæniali illo Edicto non tam condi legem novam, quàm revocari in usum antiquam, eamque ab ipsismet Episcopis olim, vel conditam, vel confirmatam.

Med. Aliud quoddam memorat Espenius veterum illorum, peculiariumque, encæniorum incommodum; cui factis Dedicationibus jam communibus non erit deinceps ampliùs locus. Nempe in pluribus locis mos invaluerat, ut dum alicujus Parochialis Ecclesiæ anniversaria Dedicationis dies celebrabatur, Pastores vicinorum locorum Officia solemnia in suis Ecclesiis illo die omitterent, solitòque bre-

viùs citiùsque omnia peragerent, ut possent tempestivè ad Ecclesiam illam, cujus Dedicationis annua dies ageretur, adire, ibidemque Officio Divino interesse, Parochiarum propriarum damno non levi. Jam posthac Pastorum unicuique manendum per id tempus erit domi, ut festivitatem satagat propriam, nec discursandi ultra dabitur ansa.

Theol. Mos ille, quem dicis, forsan ex veteri illa, cæque non contemnendâ, disciplina originem habuit, quâ solebant vicini Episcopi, ut ex omni Historia Ecclesiastica liquet, si quando nova exstructa erat Basilica, ad ejus Dedicationem convenire: quin & ad mutuam inter Parochos vicinos concordiam, amicitiamque fovendam, servandamque unitatem, nec non ad augendam diei festi celebritatem mos idem conducebat non parùm. Sed ex alia parte noxius erat non uno titulo: nam præterquam quod in adjacentibus Ecclesiis Divina Officiâ hâc occasione peragerentur festinantiùs, leviùsque, ac omitterentur etiam partim; populus præterea excedente suâ Parochiâ Pastore invitabatur veluti atque excitabatur illius exemplo, ad encæniorum vicinos locos excurrere, spectare solemnitatem, tum, quod hinc erat consequens, solvi in petulantias, tripudiare, comessari, potare.... In Dedicationibus illis antiquis continebat in Officio populum, tum pietas ipsa innata, tum Episcoporum præsentia, raròque admodum ejusmodi novarum Basilicarum Dedicationes accidebant: nunc quando annuæ actæ sunt, erantque in singulis Ecclesiis singulæ,

atque diversæ, diverforumque temporum; incommodis id genus innumeris dabatur causa, occasioque amplissima.

Med. Agnoscamus proinde æquissimam esse legem, ac fore perutilem; quidquid vulgus ignarus, querulique quidam homines obstrepant.

Theol. Equidem vellem, ut de tabernis etiam aliquid statueretur, minuereturque earum numerus, oppidò magnus.

Med. Hodie non in urbibus solùm, sed vel in pagis præsertim ac ruri, excreverunt immensum, ut penè tot popinæ apud rusticos sint, quot caveæ; immò plures alicubi, quàm caveæ.

Theol. Exstant hac de re pulcherrimæ leges, saluberrimæque, à majoribus olim conditæ, sed parùm observatæ. Hæ si urgerentur, vindicarenturque, pauciores quidem caupones haberemus, sed honestiores; & qui poculenta divenderent saniora, melioraque. Nunc vel mendici ipsi vinum saltem adustum venale habent, & ruralia diverforia multa latronum diverticula ac receptacula sunt, seu antra promiscuæ voluptatis. Et encæniorum ipsorum pleraque incommoda à tabernis oriuntur.

Med. Quas dicis de tabernis leges à majoribus nostris quondam conditas, apud Anselmum, Verlounque, recensitas aliquando vidi ex ordine, ac deprehendi sapientissimas. Unum in omnibus legibus nostris, etiam optimis, communeque vitium est,

quòd non observentur; neque de iisdem curetur fatis. Non est opus de tabernis statuere aliquid novi; sufficit renovari, revocarique in usum, quod pridem negligentia iudicum fuit antiquatum.

Theol. Legibus nostris antiquis vetitum erat tabernas haberi extra vias & fora publica; in civitatibus verò iussæ sunt non semel ad minorem numerum redigi. Non licebat aperire erigereque tabernam sine expresso consensu Magistratûs, nec nisi iis, qui Fidei Catholicæ professionem facerent. Intra leucæ unius spatium à civitate nullæ permittebantur omnino; nec quoque in Civitatum suburbiis, five vicorum pagorumque appendicibus, &c. Qui ex uno in alium locum cum familia transmigraret, ad aperiendam tabernam non admittebatur sine testimonialibus literis Pastoris illius Parochiæ, unde discesserat. Injunctum erat Prætoribus, ut tabernas crebrò visitarent, hisque saltem in septimana, illas quæ utcunque haberentur suspectæ. Tabernarios leges nostræ volebant esse homines probos & honestos, atque adeò ut nullos unquam reciperent apud se, qui vagabundi essent, otiosi, rixosi, fures, seu de his vitiis suspecti; quos insuper, si ultrò se ingererent, jubebantur sine mora deferre ad Magistratum, ferinam in aliena venatione captam neque emere fas erat, neque vendere tabernariis. Quod si in eorum domo homicidium perpetrabatur, per tres annos continuos tabernarii esse five in eadem five in altera domo non poterant. Diebus autem Dominicis Festisque in tabernis morari tempore Summæ Missæ vel Vespera-

rum, seu promere poculenta, inhibitum erat tan-
severè, ut parentes ipsi hac in re pro filiis respon-
dere tenerentur. Signum quæque taberna appensum
habere debebat publicum ac procul aspectabile. Tum
claudi quoque & aperiri jubebantur tempestivè &
oportunè; neque ultra præscriptum à legibus tem-
pus versari ibidem licuit; vespere præsertim.

Med. Quid sunt leges, si non observantur?

Theol. Splendida nimirum imbecilli Imperii
monumenta.

Med. Ante hebdomades tres vel quatuor, quum
apud Lancfeldium essem, amicum nostrum commu-
nem, differeremusque de hac eadem re, ostendit
ille mihi, ut est homo curiosus, & variis sche-
diasmatis antiquis dives, Dissertationem per mo-
dum Theseos olim propositam, propugnatamque,
sub Eximio tum Viro Bartholomæo Pasmanno in
Universitate Lovaniensi S. Theologiæ Doctore ac
Professore, cujus argumentum erat, titulusque; *De
usu & abusu exercendi & frequentandi popinas.*
Quin & pro ea, quæ est, humanitate commodavit
eam mihi tantisper, ut legerem. Percurri semel
iterumque legendo raptim libellum, quantum mea
ferunt negotia; multaque eum eruditione atque op-
timis documentis, quæ moralibus, quæ politicis,
invêni refertum. Docet, ostenditque ejus Auctor
copiosè, plus peccatorum committi in popinis,
quàm alibi universim: neque ullum esse Decalogi
præceptum, quod non ibi violetur liberrimè, am-
plissimèque.

Theol. Scripsit Pafmannus Theses hujusmodi alias complures, ut ferè mos erat illius temporis; quas inter alteram *De Choreis & Tripudiis*, alteram *De 3to Præcepto Decalogi; sive de Dominicis & Festivis diebus sanctificandis*, in quarum utrâque ex occasione de tabernis Encæniisque sermonem adhuc habet.

Med. Non mihi visæ sunt eæ lucubrationculæ, neque à Lancfeldio ostensæ. Sed alius quidam Auctor nuperrimè adhuc de popinis disputavit, magnus illarum, ut nunc sunt, inimicus: modumque excogitavit, proposuitque, quem si legibus suis præscriberent Magistratus, curarentque servari, jam res illa ex sua institutione utilissima, tantis non scateret incommodis, neque morum perniciem inferret tantam.

Theol. Quis ille Auctor est?

Med. Nomen ejus non habeo cognitum. At Fellerus (*) de ea scriptiuncula cum laude meminit in suo, cujus lectionem nunquam omitto, Diario! Non dubitat asserere Auctor ille Anonymus infelici longâque experienciâ manifestum esse; quod tabernæ, popinæ, &c. locis, in quibus reperiuntur, tam sint perniciosæ, funestæque, seu moralia spectes, seu physica; ut meritiò haberi queant perturbationum omnium, scandalorum,

(*) Journal de Luxemb. 1786. 15. Février, Pag. 312. & seqq.

Casuumque ac opprobriorum, quibus turbantur Respublicæ, dedecoratur Religio, ad egestatem rediguntur cives, brutique adeo efficiuntur homines, horum, inquam, malorum omnium præcipuus fons & origo.

Theol. Acerrimus quoque in popinas est Espenius, qui & vetustas de iis patriæ leges recenset, dignus, qui legatur à Magistratu, cujusque sequatur monita.

Med. Non dubito, quin in tanto Edictorum numero, quæ adhuc exspectantur, statuendum hac quoque de re aliquid sit; ac publicus rumor jam modò fert, id futurum omninò: quamquàm quidnam illud erit, necdum scitur.

Theol. Nisi minuantur popinæ, vetenturque divinorum tempore Officiorum adiri; nisi quoque jubeantur vespertino tempore maturè occludi: quæ omnia decreta quidem sunt quondam, sed non observata; nihil fecerit Princeps.

Med. Factum non semel est, ut in caupona, quæ proximè, vel è regione sacræ sita esset ædis, dum in hac sermo haberetur ad populum de Passione Domini, aut aliis religionis mysteriis, in illa tripudiaretur ad fides: & clamor lascivientium juvenum, superaret voces psallentium. Prohibita quidem illa sunt politicis Ecclesiasticisque Sanctionibus severè, sed neglecta à multis Prætoribus, quorum non pauci in pagis ruralibus, utut hoc quoque vetitum illis est

conceptis verbis, popinas ipsi tenent fiventque, curantes non quæ sui sunt officii, sed quæ proprii commodi atque compendii. Dum enim ipsi peccant in leges, quomodò eas in aliis vindicent? Cui accedit, quod Prætores sæpe in locis, quorum cura demandata illis est, domicilium non habeant, absentesque adedò ab iisdem passim, & quidem ad leucas non rarò plurimas, munere suo, ut par est, fungi neutiquam valeant.

Theol. Tinnunt mihi aures, Theophraste, à vociferatione illa incondita, quam hic propter in taberna bibones edunt. Quàm turpis clamor est, quàm immodestus! si saltem parcerent diebus sanctis; jam festus dies est, quando orandum esset, non pergræcandum. Si mei me non fallunt oculi, accedunt huc inde duo homines bene poti, vacillantibus tibiis; scipionibus, quoque, seu potiùs clavis, validis nodosisque instructi. Si hæc transitori sunt, ut videntur, meliùs fecerimus, si consurgamus ab grata hac umbra, secedamusque paulisper à via. Ebriis hominibus, maximè quos non noveris, nunquam est fidendum. Potus ultra petulantiam audaciam insuper addit, & mitissimos quosque rixosos efficit.

Med. Distringam acinacem, si nos invadant.

Theol. Malim me credere fugæ, quàm tuo ensi. Ego me recipio: tu si lubet periculum adi, & experire obtusissimo gladio ac præter hoc rubiginoso, quid valeas. Rustici feriunt Andabatarum more, oculis clausis, toto conatu: nec desistunt nisi hoste confecto.

Med. Haud dabimus offensionis causam : & te saltem, quem videbunt Sacerdotem, revereantur; mihiq; adeò parcent causâ tui.

Theol. Eccur nos committamus discrimini?

Med. Ergò quoniam vis; adest hic proximè ad latus in medio agro capella, seu ædícula Divo Antonio sacra. Divertamus eò oremusque parumper ibi, donec præterierint.

Theol. Faciamus. Nam & videre aveo, quinam ornatus ibidem adsint, quæ statuæ seu imagines. Sed timeo, ne porta per seram sit impedita.

Med. Nihil refert. Fores habet cancellatas cum patente semper atrio: adeò ut nunquam non in delubrum pateat prospectus.

Theol. Adhæret muro ejus anteriori scamnum: ubi lustraverimus, poterimus rursùm confidère.

Med. Tu, si voles, sedebis, non ego: timeo à pulicibus, pediculisque: nam rarò hæc transeas quin mendicabulorum globus ibidem otians, suos venetur vermiculos.

Theol. Animalcula hæc penè plùs quàm diabolus odi. Irrequieta sunt ac mirè fœcunda: tum & aculeos habent subtilissimos, acutissimosque, quibus dum assiduò, quos insident, fodicant, morsitantque, nullam illis pacem relinquunt. Ego, si vel unum in lecto meo habeo, dormire non possum.

Med. Æstatem ergò totam infomnis es? Nam vel abditissima cubilia impudens infectum penetrat, nitidissimaque. Quid si Medicus esses aut Pastor animarum, qui invisere ægros, sæpe pauperrimos, familiariter cum iis agere, tangere venam, audire confessiones arcanas, ministrare Sacramenta deberes? Et numquid non legisti de Labræo & Francisco?

Theol. O te hominem garrulum!

Med. O te delicatulum!

Theol. Ego autumo sanctum hominem esse posse, quin sordidus sit. Quod verè vos Medici & animarum curatores non aded hæc exhorrescitis, pertimescitisve, ab munere vestro venit & assuetudine. Cæterùm, perinde ut ego, mavultis adire loca munda, quàm contaminata; ægros invisere bene curatos, quàm sordidos atque neglectos. Si mei muneris forete jussimodi officia præstare, facerem fanè, quod deberem, & plus quàm deberem: nam & modò, cùm ex officio minimè teneor, miseros afflictosque visere non negligo. Sed age intremus facellum; pendentem togam paulisper attollo, ne humum verram,

Med. Vide ut attritum vestibulum est ab affluente indies turba, & peregrinis, quos religio hùc advocat.

Theol. Stat in media ara Sancti effigies, sculpta non admodum peritè. Sub ipsâ imago adest cruci-

fixi JESU; sed modica illa, atque inter præalta candelabra, cæteraque ornamenta vix conspicabilis.

Med. Præstaret, meo judicio, collocare Sanctorum imagines, non in altaris medio ac præcipuo loco, sed sive in ejus latere, sive in alio quopiam oportuno loco, ab aris remoto. Jam est quasi si Sanctus, qui repræsentatur, præcipuum foret religiosi cultûs objectum, adorareturque à fidelibus, neglecto Christo: quod, falsò licèt ac per meram calumniam, dictitant de nobis, ac plenis buccis divulgant Acatholici.

Theol. Sanctorum imagines in id præcipuè adhibentur in templis nostris, ut illarum conspectus virtuti stimulos addat, rerum per ipsos pro fide ac religione egregiè gestarum recordationem in animis fidelium excitet, exstimuletque adeò homines ad eorum imitationem: sive ut in imaginibus aut coram ipsis invocetur Sancti patrocinium pro hominibus apud Deum: Sancti enim [multòque minùs eorum reliquiæ aut imagines] seipsis conferre nobis nihil valent; nisi orare pro nobis & intercedere per merita Christi, qui eos coronavit: quæ omnia satis nòrunt, quotquot in Catholicorum doctrina ac Dogmatibus ritè sunt instituti. Attamen quoniam aræ Deo uni exstruuntur, ut cui soli licet sacrificia offerre, in supremi videlicet Dominii in res omnes creatas agnitionem, testificationemque publicam, præstaret, quod rectè observâsti, vel Sanctorum imagines non collocare in aris omninò, vel saltem

non ponere in loco earum præcipuo : quod , ut modò ferè fit, non laudo penitus. Tametsi & illi, qui sic illas statuunt, non faciunt adorationis gratiâ, [*] sed vel ornatûs memoriæve, vel venerationis, quæ Sanctos ipsos respiciat, ejusdemque præ Divina infinitum minoris, inferiorisque. Candelabra humilia esse oportet, aut saltem non immodicè elata vel curiosa, ne in se oculos attrahant intuentium : Crucem verò altiore atque conspicabiliorè; imaginem videlicet passî pro nobis Hominis Dei, cui unî cum Patre & Spiritu S. divinam Hostiam litamus.

Med. Ego aras simplicissimas esse vellem : ac tales, quas nunc vulgari nomine *Romanas* vocamus; tabulam videlicet seu mensam oblongam, lapideamque, quatuor aut pluribus insistentem columellis; in cujus medio inter candelabra quatuor aut sex emineat Salvatoris è cruce pendentis imago, sculpta à perito artifice.

(*) " Nos Martyres nostros.... Pro diis non habemus, non tamquam deos colimus. Non eis Tempia, non eis Altaria, non eis Sacrificia exhibemus. Non eis Sacerdotes offerunt : absit. Deo præstantur. Immò Deo ista offeruntur, à quo nobis cuncta præstantur. Etiam apud memorias Sanctorum Martyrum cum offerimus nonne Deo offerimus? Habent honorabilem locum Martyres Sancti. Advertite : in recitatione ad Altare Christi loco meliore recitantur ; non tamen pro Christo adorantur. " S. August. Serm. 273. novæ edit. tom. 5. col. 773. Num. 7.

Theol. Nostri diebus excitantur aræ immensæ molis, structuræ variæ atque magnificæ : quod quidem non est vituperandum, si ad rem adeò sublimem & sanctam, quæ super iis peragitur, attendimus : modò cum iudicio ac ratione substructiones illæ fiant. Sed accidit frequenter, ut ambitioni magis quàm religioni in his rebus studeatur; dumque aut artifices pro arbitrio eas ordinant, aut privatus è Clero aliquis, gustûs non undiquaque boni; admisceantur ineptiæ, atque in Ecclesiasticos ritus, ac rectam disciplinam peccetur multipliciter.

Med. En divi Antonii statuat in Altaris medio collocatam, quàm sit sculpta rusticè. Adstat ad pedes ejus sculpta itidem sus bene pasta; Symbolum quidem rei gestæ aut mystica significatio : sed qualem tamen imaginem in aris ipsis constituere non decuerat. Alibi videas D. Martinum enormi insidentem equo, chlamydemque dissecantem per medium ac partientem cum egeno; vel D. Hubertum, ad cuius latus adstet equus, cui insederit, canesque venatici, ac cervus prætereà ramosis salutarique signo illustribus cornibus, in aris itidem ipsis mediis Sculptoris manu repræsentatos. Non vacant, scio, saluberrimis monitis documentisque hæc Symbola, vocantque in memoriam res gestas Sanctorum illorum Virorum : at ægrè fero, in Altaribus ipsis eadem statui, quando Crucis imago, quæ ibidem adest, tam est mediocris, humilisque, ut vix conspiciatur.

Theol. Hoc est quod dixi; dum Sacerdotum

quisque, aut curatorum, vel artificum, ignarorum sæpe hominum, ararum substructiones concipiunt, faciuntque pro suo sensu, multiplicem in ea re committi abusum, non apertè quidem graviterque noxium, sed tamen qui rectum ordinem & decorem; tum verò maximè sagaces pauldque acutiùs cernentes oculos intuentium lædat, offendatque. Crucem verò inprimis quæ in altari nunquam non posita esse debet, grandiore esse oportet, ac omnibus conspicuam; [*] ut quæ in mentem revocet, quid ibidem rei, in cujusque memoriam & cultum peragatur: adeò ut ne exposito quidem venerabili Sacramento omittere hoc liceat. Et quid rogo apertius excitandæ pietati, attentionique animi, tum in

(*) " Illud permittere nullatenus possumus, quod
 " Missæ Sacrificium in his Altaribus celebretur, quæ
 " careant imagine Crucifixi, vel ipsa incommode
 " statuatur ante Presbyterum celebrantem, vel ita
 " tenuis & exigua sit, ut ipsius Sacerdotis & populi
 " assistentis oculos penè effugiat: id enim alienum
 " est à legibus & institutis Ecclesiæ, quæ in Rubricis,
 " aliisque Ecclesiasticis Sanctionibus continentur: id
 " etiam maximè contrarium est sacræ antiquitati, &
 " Ecclesiarum, etiam Orientalium consuetudini; ita
 " ut certissimum sit violari leges Ecclesiæ, si exigua
 " solum imago Crucifixi præfigatur minori tabulæ
 " vel statuæ Sancti, qui superadditur, ut illum fi-
 " des deles venerentur." Benedict. XIV. in Bulla *Ac-*
cepimus anni 1746. 16 Julii; & in Opere *de Sacrif-*
Missæ, edit. Lov. tom. I. pag. 28. & tom. II. pag.
 331. & seqq.

sacrificante, tum in fidelibus ipsis, qui rei tam sanctæ interfunt? ut adeò Iconomachi ipsimet dum sacris imaginibus indixere olim bellum, ei saltem plerumque pepercerint.

Med. Quid sibi volunt cortinæ illæ duæ ad utrumque altaris latus pendentes hinc inde, atque reductæ?

Theol. Apud majores nostros cortinarum ad aras usus erat communissimus, variarum quoque Synodorum sanctionibus præceptus. Adhibebantur autem, tum ut Sacerdos ad aram faciens ab utroque latere illis expansis non turbaretur in sacro ministerio ab adstantibus; tum ut aræ ipsæ extra ministerium velatæ essent absconsæ tectæque penitus; nec nisi certo spatio temporis determinatoque patèrent oculis fidelium. Legere hac de re poteris, quando vacabit, librum, cui titulus: *Pratiques de piété pour honorer le S. Sacrement* (*), Bruxellis, ni fallor, impressum anno hujus sæculi 1712. in cujus Operis pientissimi profectò doctissimique fronte iconem etiam reperies altare ad eum quem dixi, modum cortinis instructum repræsentantem; nec non Henrici Swaenii *Theses Apologetico-Præcticas de Adoratione, veneratione ac usu venerabilis Eucharistiæ*, (†) ubi eadem ipsa ferè repetuntur. De Cortinis hujusmodi Brunus quoque agit in præclaro Opere de Cæremoniis Missæ variis locis. Reor au-

(*) Pag. 162 & seqq. (†) Lovan. 1690. P. 27 &c.

tem quoniam Sacellum hoc arctum est, atque ab affluente populo sæpe ita opplerum, ut Sacerdotem Sacra facientem proximè circumstent, cortinarum antiquum usum hic loci adhuc custoditum commodo Sacrificantis. Sed quid aiunt de Sacellis? fert fama futurum ut brevi aboleantur nullo discrimine.

Med. Nullo discrimine? non credo. Abolenda autem plurima vix dubito. Sed aboleantur quædam; quid tum? Sunt pleræque Capellæ Parochialibus Ecclesiis perquam noxiæ: dum populus illarum occasione ab his avocatus, atque unâ alterâve quam in illis audit, Missâ contentus, conciones, Catecheses, cæteraque Officia divina adire negligit; quæ ex re fit, ut neque Pastores vultum sui pecoris agnoscant pro debito, neque oves audiant vocem sui Pastoris: ut eum hæc neque ament ut oportet, neque vereantur, ut cuius ministeriò vix videantur uti: ut denique, tam è vulgo, quàm ex ingenuis, adeò multi in fidei ac religionis principiis ignari omninò sint, maneantque; & quod hinc consequens est, mores foveant, aut brutos planè stupidosque aut certè parum Christianos. Jam de Oblatis quid dicemus? Hæc quæ fierent alioquin in Ecclesiis ipsis Parochialibus, cessuraque fuissent in usum templi, seu egenorum aut Parochorum saltem, quibus non adeò pingue salarium est; oblata, inquam, hæc vel in inutilis Sacelli adhibentur, ridiculum sæpe ornatum, ineptumque; vel in alimentationem Sacerdotis supervacanei, seu in res magis adhuc inutiles. At tamen Sacella quædam sunt &

utilia & necessaria. Illa nimirum, quæ in Parochiis quibusdam habentur nimium amplis atque extensis, in earum scilicet finibus aut vicis ad commodum fidelium abs sua Ecclesia paullo remotius morantium; quæ & suos Sacerdotes habeant, homines minimè indoctos, altosque honestè, qui subsidiaria Parochis opera rem ibi sacram curent, populum instruant, eidem invigilent ac doceant cum religione etiam mores meliores.

Theol. Quis hanc Sancti Antonii ædiculam curat?

Med. Rem sacram in ea facit Sacerdos quidam, vir bonus ac senex, habetque non procul hinc domum luteam ac penè rusticanam, quam inhabitat. Cæterum venari olim solebat aut piscari, fallendi temporis causâ, lucrique: tametsi modò ab ætate ac discursatione multa plumbeos ac tardos trahens pedes vix ampliùs nisi ad hortum suum, Sacellumque egreditur. Vivit autem partim ex pecuniis, quas vicini homines annuè conferunt, partim ex oblatis, quæ in Divi honorem hic fiunt in pecunia, carnibus, frumento, &c. ab adventantibus peregrinis.

Theol. Habetne quandoque concionem ad populum.?

Med. Minimè verò. Bis tantum per annum è suggestu hic dicitur: semel in festo die Sancti, iterum in anniversario Dedicationis ædiculæ, utrâque vice ab religioso Patre ex Ordine mendicantium, cui ob hanc rationem oblatarum carniū, pernarum imprimis, pars quædam cedit, honorarii loco.

Sacelli autem rector Sacerdos Catechismum explicat familiariter, sed perfunctoriè admodum ac segniter, homo scilicet annosus jam ac valetudinarius.

Theol. Docet-ne pueros legere ac scribere?

Med. Nequaquam. Deberet quidem ex stipulatione hoc facere, sed substituit è rusticis quemdam qui id faciat suo nomine, cui ob hoc obsequium præter tyronum minervalia, quæ sunt permodica, nummorum quoque aliquid concedit in annos singulos.

Theol. Sic est utrique de necessariis provisum parùm liberaliter, & plebi pessimè servitum.

Med. Sunt in nostra patria Capellæ ferè ubique magno numero, in quarum plerisque dum populi instructio aut omittitur penitus, aut languidè fit flaccidèque, vix credas, quanta in multis plebibus à parochiali templo aliquousque distitis rerum ad salutem pertinentium sit inscitia. Facerem periculum te coram, si puer occurreret: sed jam fortè, fortuna nullus adest.

Theol. Ingenuè fateor, nunquam non animo me sensitse, Capellas illas promiscuas abolendas, parochiarum ubi opus est, numerum augendum; Capellas, quæ relinquantur, subsidiarias esse debere matricis Ecclesiæ, præficiendos illis Sacerdotes & pios & doctos, qui confessiones audiant adhabitantium, eosdemque in fide ac bonis moribus sedulò instituunt, superstitiones è vulgi animis eradicant

quaslibet; verbo, qui veri animarum Pastores sint, sed subsidiarii: in illis videlicet locis, quæ à præcipua Ecclesia aliquantùm sunt remotiora.

Med. Amat plebs vulgaris Capellas, vetere, nescio quo, præjudicio.

Theol. Et tamen Tridentinæ Synodi monitum est Sess. 24. de Reform. „ teneri unumquemque „ parochiæ suæ interesse, ubi commodè id fieri „ potest ad audiendum verbum Dei “. Ac Synodus ultima Leodiensis, ut alias multas præteream, vult ut contra eos „ qui ad tres continuas septimanas „ diebus Dominicis & festivis absque legitima causa, „ vel sui Pastoris licentiâ abfuerint, ad poenas canonicas & statutarias antiquas illius Dioecesis „ procedatur nec refractariis testimoniales pro Matrimonio literæ priùs concedantur, quàm debitè „ pro negligentia satisfecerint “. Quâ ex re liquet non consilii, sed officii esse fidelium, parochiales Ecclesias frequentare, merumque esse abusum, si finè ratione aliorum se recipiant.

Med. Hæc si ita se habent, peccatur in hoc præceptum frequentissimè, tum ab illis, qui neglectis parochialibus Ecclesiis, prædicationeque Pastorum, Capellas ferè adire amant etiam diebus festis; tum qui nobiles cùm sint, paullòquè supra vulgum locupletiores castrensi missulâ contenti sunt; tum quoque ab iis, quibus est usus ac consuetudo, Monachorum adire templa, spretis propriis. Sed est opinandum; non crudè eam legem debere intelligi;

maximè cùm ipsamet Tridentina Synodus se explicet, dicens, teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, [*ubi commodè id fieri possit.*] Verumtamen cum omnibus his fatendum est ingenuè, noxias passim magis, quàm utiles Capellas esse: eas præsertim in quibus Missæ ferè tantùm dicuntur finè Concionibus aut Catechesi. Nulla penè est quæ suas Reliquias non habeat, Indulgentias, statuumve alicujus Sancti miraculosam: plebs autem credula, atque ultra modum sæpe religiosa, occasionem arripit, excurritque; dumque Sanctos aut Deum peculiariter honorare se autumat, in Ecclesiasticas ipsas leges interim peccat.

Theol. Aiunt, in ditionibus quibusdam exteris, dissitisque, sed Principi nostro subjectis, id consilii jam modò captum ut ædicularum illarum pleræque aboleantur: nec dubitat nemo, quin apud nos pariter capiendum sit brevi, mandandumque executioni, non refragaturis, nec laturis, hoc gravatè indignè-que Antistitibus.

Med. Nescio an passurus sit hoc fieri apud se Herendaliensium popellus: Nuper enim cùm ex assensu Episcopi sui id facere attentâisset loci illius Parochus vir cordatus providusque cum parte Magistratûs, non tulerunt novos ut illi vocabant, Iconomachos: ut adeò operariis, qui demoliri fana superflua jam modò occœperant, præ lapidum metu verberumque desistendum ab complenda ruina propitius fuerit, capeßendaque fuga, quò se reciperent

in tutum. Quapropter ut obvietur tumultibus ac seditioni, utendum multâ prudentia erit docendusque ac persuadendus vulgus, è re ipsius-met religionis esse, ut ædicularum harumce quædam dejiciantur.

Theol. Quod de Herendalio narras vix crederem, nisi audirem referri abs te, quem scio mentiri nunquam vel gratiâ joci. Adeòne bellicosi isti cives sunt? adeò religiosi? Mirum si Pastori saltem suo, Episcopoque non obtemperârunt, viris utique prudentissimis, doctissimisque.

Med. Opinati sunt facilè stultuli, eos in hac re Principi velle adulari, cùm sint homines integerrimi, qui assentari nemini queant; sed cæcum est vulgus, & nunquam non ineptum. Memores quid olim apud se fecissent Iconoclastæ tumultuarii, impiique, timuerunt videlicet de horum spiritu jam aliquid redire, foreque actum de religione quoque ipsa, sua in civitate, si vel Capellam unam apud se permitterent dejici.

Theol. Quid ergò fecêre, dum jussu à Supremo Principe est, ut nova extra civitates Cœmeteria designentur eriganturque, in quibus tumulanda sint mortuorum civium corpora; sepulturâ quâlibet urbanâ posthàc severè prohibitâ, nullo statuum conditionumque discrimine?

Med. Deliberatum ab illis est hac de re diu: sed quoniam municipio quàm oppido similior est locus;

nec domibus incolisque affluit, sed multum habet in suo sinu patentis agri, rusticatione etiam gnaviter ab civibus exercita, facile ab hoc onere legeque exempti sunt, magno illorum gaudio, aliorum joco plurimo. Cæterum legis parte altera, quâ vetantur generatim mortuorum quorumcunque cadavera inhumari in ipsis-met templis locisque sacris, obligantur ut reliqui.

Theol. Quoniam de Cœmeteriis sermo nunc incidit: credisne ab sepultis intra oppidorum mœnia corporibus tantum esse periculi, ut meritò ob hoc faceßere juberentur extra illa, præter morem tamdiu jam, apud nostros saltem homines servatum? Tuam, mi Theophraste, de hac re sententiam expeto, audiamque tantò lubentiùs, quòd Medicus es, & ea quæ ad valetudinem quomodòcunque pertinent, notissima habes multo studio, longâque experientiâ.

Med. In Ecclesiis aliisque, dicatis Deo ædibus, tectoque conclusis, sepelire cadavera, præterquam quod indecorum videtur & loci sanctitati nitorique minimè conveniens, est etiam corrumpendo, qui in iis est, aëri, jam aliunde ab locorum occlusione affluenteque turba plerumque non puro, mirè conducens: præsertim si frequenter promiscuèque hoc fiat, nullo habito inter morbos, quibus occubuerint humandi, discrimine. Mortuorum enim corpora vicinum quemque suis effluviis inficiunt, nec fœto-

rem tantum , sed malignitatem quoque suam illi communicant. Neque dicant , aggesta plurima humo solere insterni , ac demum pavimento seu grandiori lapide solerter occludi. Nam sæpius est factum , ut vix ad pedem unum effossâ terrâ festinantissimè , neglectissimèque conderentur , deinde lapides sic reponerentur super tumulum , ut non modò non cohærent , sed desiderent quoque & hiarent spiraculis rimisque prælatis , præter cavitatem inæqualitatemque foli turpem & incommodam. Deinde etiamsi omnî sedulitate quod aiunt , fieret : nonne aperiri identidem pavementum debet , & moveri loco humus , quotiescunque rursùm sepeliuntur alii ? fac autem tres quatuorve aut plures ex una eademque tribu intra spatium temporis mediocri ac breve fati concedere , cùm plerumque sepulchretum unum atque adeò ad humandos mortuos suos modicum passim locum integra familia seu domus coëmtum sibi destinatumque in templis haberet , fiebat non rarò , ut fumantibus adhuc & pessimè olentibus à putredine cadaveribus sepulchra aperirentur , conclususque adeò aliquandiu & acervatus in unum corruptissimus aër ac penè pestilens , erumperet pariter seseque per totam latè ædem sacram dispergeret , eo ipso ferè tempore , quo ad exequias conveniebat populus : ex quo deinde fieri necessum fuit aliquando , ut sepultum diu morbum attraherent sibi , futuri deinceps victima illorum ipsi-met , quibus parentâssent.

Theol. Optimè ratiocinarius & ad sententiam quoque meam appositissimè. Testatur namque Pauwe-

lius [*] in *Theologia* sua *practica*, ubi de sepul-
 turis agit, quod vesperi aliquando vocatus ad
 administranda extrema Sacramenta ægroto, intrans
 Ecclesiam, dum fores occlusæ fuissent, senserit
 nescio quid fœtoris turpis ab exhalationibus, quas
 sepulta ibidem corpora ex se emittebant. Prætereà
 profanum est, ac penè sacrilegum collocare in ip-
 sis-met Ecclesiis ac sepelire cadavera illorum, qui
 dum viverent dæmonis fuerunt mancipia, quorum-
 que animæ jam defunctorum habitant in inferno.
 Ubi autem in templis sepulturæ permittuntur, pro-
 nissimum est, hujusmodi indignissimam rem, profa-
 nationemque loci sacri, accidere. Priscis tempori-
 bus in Ecclesiis sepeliebatur nemo; tunc quoque
 quàm sepeliri non vetarentur omninò mortui in
 Civitate vel prope templa. Sola ferè corpora Mar-
 tyrum ac deinde aliorum etiam Sanctorum in iis
 tumulabantur; immò super iis erigebantur altaria,
 seu memoriæ, in quibus sacrificaretur.

Med. Est igitur, cur indignemur Præsulibus
 quoque ipsis, qui eò usque modò processere, ut
 vel sub ipsis-met aris sanctis, vel in medio templi
 sanctuario, sepulturam habent consuetam, vel vi-
 ventes adhuc sibi eligunt: religiosè quidem, ut illi
 autumant, sed parùm decorè.

(*) Nicolaus Pauwels, insignis Ecclesiæ Colle-
 giatæ S. Petri Lovanii Plebanus & Canonicus, nec
 non Districtus Lovan. Archipresbyter ac Lectionis
 Catecheseos Professor regius, vir magni usûs atque
 consilii. Obiit 1713. 22 April. Ætatis 57. Vide Pa-
 quot Mem. Litter. des Pays-Bas tom. 10. pag. 75.
 & seqq. edit. in 8°.

Theol. Habebantur veteribus, eodem animadvertente Pauwelio, Ecclesiæ ut loca Sanctorum, & qui in illis sepeliebantur, eo ipso quasi referebantur in eorum album. Atque adeo apud Eusebium legimus Constantinum Magnum, Imperatorem, tam de religione Christiana optimè meritum non in Ecclesia, sed in ejus atrio, specialis causâ honoris fuisse conditum. Secutis deinde temporibus cœperunt Episcopos, Abbates, Sacerdotes quoque in templis tumulare; postmodum etiam Laïcis ipsis honorationibus id fuit concessum, non admodum invitis Parochis, qui è nobilioribus illis exequiis lucrum compendiumque inveniebant minimè spernendum. Donec denique quisquisolvere potuit in Ecclesia sepeliri voluit, tanquàm dedecus jam esset jacere sepultum in communi Cœmeterio.

Med. Duo præcipuè pessimam eam consuetudinem tenuerunt, foveruntque; cupiditas in Clero, & ambitio in populo.

Theol. A Steyartio, laconicissimo Scriptore, eam sententiam hausisti; siquidem ille iisdem penè verbis eam effert in suis Aphorismis Theologicis. Non dubito tamen, quin in ipso consuetudinis initio partem quoque habuerit, & fortè præcipuam religio, dum pro affectu quem habuissent fideles erga Sanctum quempiam, ejusve reliquias, aut loca ipsa sacra, desideraverunt ibi adsepeliri, futuri quoque hac ratione, ut illi fortassis crediderunt, eorum tutelæ ac patrocinio viciniore; vel opinati sunt sepulcorum in templis hominum mortuorum ani-

mas fundendarum in iis precum liberaliorem in modum fore participes : donec denique , ut ais , duo illa vitia , Cleri cupiditas , populi que ambitio , ei rei se etiam immiscuere.

Med. Res denique eò devenerat , ut permultæ Ecclesiæ sepulchretis essent & catacumbis , quàm templis similiores. Heverlæanum Cœlestinorum Patrum templum aliquando vidisti ?

Theol. Vidi olim & lustravi sedulò. Monachi qui ibidem incoluere à tribus ferè sæculis , facessere non ita pridem jussi sunt è suo monasterio ; ita ut vacet modò ab habitatoribus , passerisque in eo ac bubones : [proh piaculum !] nidulentur liberrimè. Statis nihilominus diebus Sacerdos adhuc quidam rem ibi sacram facit ad aram , Arembergico Principe , Catholico imprimis pro more illius domûs & pio , curante. Hujus olim majores pro sua in Deum pietate Cœnobium istud fundaverant proximè ad suam arcem , ut essent qui pro se orarent continuò atque ubi orationi subinde incumberent ipsi. In hujus Asceterii sacra æde sepulturam ferè habuere usque ad nostros hos dies.

Med. Tot in illo templo gentis istius nobilissimæ mausolæa erecta sunt tumbæque mortuales , tot reperiuntur statuæ , equestres , pedestres , loricae , galeatae ; figuræ heroum hominumque aliorum , stantes , flectentes , jacentes , sedentes ; tropæa omne genus armorum , bellicorumque instrumentorum complectentia ; lapides vegrandes sepulchrales ; Epitaphia ; inscriptiones obituariæ , genealogicæ , historicæ , aliæ ; ut penè dubites fanum intrans ,

Deo-ne sacrata domus sit, an marti seu Libitinæ, funerum scilicet deæ. [*] Quæ ipsa in aliis quoque Ecclesiis videre est valde multis, quamquàm non tanto numero.

Theol. Jam de armis seu insignibus gentilitiis quid dicemus, quæ longa serie pendere in illis solent è parietibus?

Med. Hæc omnia sacras ædes turpissimè defigurant. Illud maximè mirandum, dignumque vituperio, quod Episcopi sæpe ipsi, Abbatesque, in templorum principe loco, Sanctuario inquam, sive ejus lateribus, mausolæa sibi destinant, tam sæpe splendida ac magnifica, ut cum ipsis-met aris pretio arteque decertent, aut saltem locum adeò sanctum, qui Dei solius esse deberet, sua amplitudine angustent, occupent, ac luridum tristemque reddant, ad vanitatis ambitionisque eorum ostentationem perennem atque perpetuam etiam post mortem.

Theol. Ingemui sæpe numerò hæc videns. Cessabunt autem deinceps hujusmodi abusus, ex quo Edicto publico est inhibitum in Templis quemquam sepelire, quiscunque ille fuerit. S. Carolus Borromæus Ecclesiæ fulgentissimum illud sydus, quum restaurandæ in Ecclesia Mediolanensi meliori dis-

(*) Habes hæc omnia amplè descripta in R. P. *Nicolai de la Ville Atrebatensis*, *HEVERLEA CELESTINA*. Impr. Lovan. apud Cœnestenium 1661. in-12º.

ciplinæ adiecisset animum, inter cætera reformationis capita hoc quoque non neglexit, sublatis è templo principe monumentis funerariis omnibus, quæ ibidem exstarent, tropæis quoque profanis multis variisque, quæ magnificentissimam pulcherrimamque alioqui ædem profanæ basilicæ, quàm Sacræ reddebant similiorem. Quò autem omnibus suo præiret exemplo nobilibusque adeò familiis murmurandi præriperet omnem ansam, initium duxit Cardinalis Sanctissimus à gente propria, transposito in locum alium Avunculi sui tumulo substitutisque in ejus vicem artificiosissimè sculptis figuris D. Ambrosii vitam, ac res gestas, repræsentantibus, ut hæc narrantur in Bercastelli, Historia Ecclesiastica (*). Quam etiam in rem multa præclarè constituta ab illo sunt, in Synodis variis abs se habitis (†).

Med. Fuit S. Carolus subactissimi Antistes judicii, pietatis eximiæ, ac Ecclesiasticæ disciplinæ assertor vindexque acerrimus: ut adeò tanti viri auctoritatem in rem præsentem laudatam abs te adire vehementer me delectet.

Theol. Ergò sepulturas in Ecclesiis quod attinet perspicua legis honestas est: sed de Cœmiteriis non

(*) Tom. XIX. Lib. 66. Pag. 173.

(†) Vide *Acta Ecclesiæ Mediolan.* in Indice, verbo: *Sepulchrum*. Item *Mareschal Traité des droits honorifiques des Seigneurs* Chap. 5., nec non *Pratique de piété pour honorer le S. Sacrement*, Pag. 101. & seqq.

est eadem opinionum uniformitas. Quid, ajunt multi, opus est extra oppida eadem amandare? an sic mortem quoque à civibus arcebimus? Tu modò effer, quæ tua de hac re sententia sit.

Med. Ut legis partem priorem, sic hanc etiam laudo. Sunt in civitatibus, præsertim populosis, angusta plerumque pro incolarum numero atque ædibus proximè cincta Cœmeteria, estque quotidiana ferè in iis sepelitio acervatioque cadaverum alio atque alio morbi genere peremtorum. Quid hoc faciat nisi contaminare solum, pestilentem efficere vicinum aërem, afflare morbos omnigenos transeuntibus, turbare, incommodare cives adhabitantes? Haud repugnarem equidem, si morbi communes semper essent, quibus occumberetur; at verò modò malignæ regnant febres; nunc grassatur dysenteria; aliàs epidemia, aliivē nocentiores etiam & communicabiles morbi: tunc autem quantam afferre perniciem nata sint in mediis locata urbibus, proximèque, ut ferè fit, ad templum princeps, ad quod scilicet undique à civibus concurritur, Cœmeteria æstimare non difficile est. Mihi crede: longe pluribus exitialem afflant auram cadavera mortuorum, quàm vulgò existimetur. Et ut non afflarent: vel fœtor ipse ac fœtoris opinio sufficerent mihi ut mortuos civitate pellerem. Morbos multi ægrotationesque contrahunt, non tam à morbis ipsis, quàm ab eorundem metu atque existimatione. Romani olim hac in re nobis sapientiores inter cæteras leges duodecim tabulis contentas sic quoque decreverant: *Hominem*

mortuum in urbe ne sepelito. Auctor est Servius, apud Romanos antiquissimis temporibus etiam in civitatibus sive oppidis sepeliri consuevisse mortuos pro arbitrio : deinde verò Consule Duillio circiter annum urbis 490. Senatus consulto peculiari fuisse hoc prohibitum, cautumque lege, ut ne quis deinceps in urbe sepeliretur. Hadrianum, Antoninum Pium, Diocletianum & Maximianum Imperatores eadem statuissè legi adhuc nuper apud Pitiscum. Neque est dubium, Christianos olim, ipsos hisce legibus se conformâsse ; indeque reor exorta celeberrima illa apud Romanam Cœmeteria, seu Catacumbas, quæ cum tempore ad tantam denique capacitatem evaserant, ut persecutionibus in Christianos ingruentibus, conventus illic haberentur, seu fidelium ad conciones & Sacramenta, seu Cleri ad Concilia.

Theol. De Catacumbis curiosa multa tradunt Aringhius & Bosius in *Roma subterranea*, nec non Boldettus in *Observationibus Cœmeterialibus*, qui & harum rerum icones exhibent. Cæterùm si Christiani illi veteres conventus illic tam frequentes habuere, oportet profectò, à cadaveribus illos, aut periculum nullum agnovissè, aut certè non curâsse.

Med. Illi hoc faciebant duntaxat, cùm persecutionum vi ad id adigerentur, nec alibi locus suppeteret tutus, commodusve, conventuum habendorum. Sed & Hebræos extra civitates, homi-

numque societatem, tumulos suos habuisse, adeo ut à cadaveris cujuspiam viciniâ atque contactu, immundus quis haberetur, Veteris Novique Instrumenti literæ multis in locis prodidère.

Theol. Habuerunt Judæi, populus scilicet rudis atque carnalis, multos id genus ritus alios, sed quos Novi Fœderis institutor Christus unâ cum ipsorum Lege antiquavit.

Med. Non tamen finè ratione legalem illam immunditiam constituerit Deus : & fortassis hâc viâ mortalitatis propagationi obviam iri voluit

Theol. Haud defuerunt Deo in ea re constituenda causæ aliæ, eâdemque graves, & quæ non mores tantùm præsentis, sed futura quoque respicerent. Deinde in regionibus illis calidis plus aliquid periculi est pertimescendum ab cadaveribus, quàm in nostris his temperatis, frigidisve.

Med. Sed in æstate apud nos quoque satis urens est sol. Sed in mentem de Romanis adhuc venit aliquid, quod humandi extra oppida consuetudinem vetustissimam esse apud exterarum quoque nationes etiam atque etiam confirmet. Recordor enim legisse aliquando apud Dionysium Halicarnassæum [*] Servium Tullium Romanorum Regem ordine Sextum, extra Urbem post fata elatum fuisse, sepultumque : id quod dudum ante ipsum & cum Numâ Pompilio, Romuli successore est factum, quem

(*) Lib. IV.

non in Urbe, sed in janiculo tumulatum præter Livium, Plutarchum, aliosque testatur etiam Plinius, Lib. XIII. 13.

Theol. UT quid probare pergis, quod Literati omnes concederent ultro?

Med. Liquet igitur humandi extra Urbem defunctorum corpora consuetudinem Urbi penè ipsi fuisse coævam, quodque eam aliquoties neglectam apud Romanos Leges deinde reduxerint; adeo quidem severè, ut Hadrianus Imperator speciali Rescripto pœnam statuerit 40. aureorum, tam in eos qui in Civitate mortuum sepelirent, quàm in ipsos Magistratus, qui id passi fuissent fieri; eamque pecuniam inferri fisco voluerit, & locum publicari, ac corpus effossum transferri aliò. Et tamen illi mortuorum exuvias aut cremabant igne, aut opobalsamis condiebant, ut infectionis non adeò magnum videri tunc potuerit subesse periculum.

Theol. Ethnici quoniam de futura vita, corporumque resurrectione nihil scirent, non est mirum tanto in despectu eadem habuisse. Nos & Dei creaturam esse credimus, & resurrectione speramus aliquandò, nunquàm ampliùs moritura.

Med. Liceat utrumque conjungere, & cum humanorum corporum reverentiâ spem resurrectionis, & cum eorundem sequestratione evitationem contagii.

Theol. Minimè ibo inficias, tempore morborum contagiosorum periculum ab oppidanis Cœmeteriis, præsertim illis, quæ Ecclesiis proximè ad-

jacent, sic ut transire per eadem oporteat, aliquod esse; quapropter tunc quoque non rarò à Magistratu sepulturæ fieri ibi vetantur: sed dum morbi nulli tales regnant, illud aut nullum est, aut mediocre, neque à majoribus nostris per secula plurima curatum.

Med. Si pro regula tenendus majorum usus foret per omnia, jam neque sepulturæ in templis ipsis ad hæc usque tempora tam communiter fieri solitæ prohiberi debuerant, contra tui ipsius propriam sententiam. Dicamus igitur, piaculum non esse habendum, si recedamus ab iis quæ proavi nostri minùs cautè egère. Anne nepotes progenitorum suorum servos esse oportet, etiam postquam hi fatis functi jam sunt? Quam multa alia non mutantur, aut emendantur, seu etiam abjiciuntur omnino ab seculi nostri hominibus, quæ præcedentis ævi mortales, rebantur alia esse nec posse, nec debere? Ad hæc erraret, qui diceret illos defunctorum corpora finè ullo discrimine in oppidanis communibusque sepulchretis condere consuevisse. Liquet enim ex superiorum temporum historia, nec non ad hanc usque diem extantibus veteribus ædificiis ac monumentis, leprosos aliosque id genus contaminatissimos homines, lue exitiali, atque ad alios facili negotio serpente morbo affectos, vivos separatam habitationem, mortuos diversam sepulturam habuisse ab aliis! Nunc autem eò ventum postremò fuerat, ut mortuos quoslibet, quacunque demum infirmitate interiissent passim, nulloq. delec-

tu, in Cœmeteria communia inferrent, aut in ipsi-
etiam templis, ad quæ nimirum à fidelibus precatio-
nis instructionisque gratia omni tempore concurre-
tur, disjuncto turpiter pavimento deindeque vix
reducto, terræ mandarent. Nonne accidit postremis
hisce annis, quum dysenteria dirè adeò grassaretur,
abriperetque tam multos, ut aliis quidem vix terrâ
festinanter conditis, eodem ipso loco post paucos
deinde dies rursus sepelirentur alii, cadaveraque
adeò acervarentur cadaveribus, sex sæpe septemve
in eodem tumulo? Quare, ut obviam eatur com-
muni pernicipi in eventus omnes, consultissimum,
meo quidem iudicio, fuit, quod & decretum est,
Cœmeteria esse, non in urbium meditullio, neque
proximè ad ædes in eis sacras, sed extra oppida,
patente loco, aëre libero. Atque hæc, Valentine,
mea opinio est, prolata candidè, ut postulasti.

Theol. Vos Medici ubique morbos suspicamini,
eorundemque pericula: quippe vestra interest mor-
borum opiniones augere.

Med. Non hæ morborum meræ opiniones sunt,
aut vanus timor, sed vera pericula. Et quid à Cœ-
meteriorum mutatione nobis adveniat utilitatis? hoc
præsidio non augebuntur, sed minuentur infirmitates.

Theol. Hæc si ita se habent, cur non æquè in
pagis vicisque disjungantur ab templis societateque
hominum Cœmeteria, quàm in civitatibus? Preser-
tim cum in istis hæc non contigua duntaxat esse
soleant sacris ædibus, sed eas quoque omnino
cingere. An fortè rusticani hominis vita minoris

haberi debeat, quàm oppidani? Mihi utriusque æquè pretiosa est.

Med. Næ! tu nîmiùm quàm cæsim disputas, punctimque: sed tu vicissim condonare affoles siquid mihi excidit paullo falsiùs.

Theol. Amicorum sermo, ingenuus scilicet ac familiaris, hos sales patitur; qui plerumque ab opinionum diversitate procedunt. Verùm tuum est modò, discriminis inter oppida pagosque hac in re facti rationem proferre.

Med. In pagis, mi Valentine, non tantum ab Cœmeteriis periculum est, quoniam aperta ibi plerumque sunt amplèque patentia, neque adeò vicinîs ædibus cincta atque conclusa. Deinde neque in pagis tam numerosus esse populus solet, ut in urbibus, in quibus una sæpè Parochia octies mille animas complectitur. Verumtamen & paganis ipsis communitatibus auctor essem ego, ut dum contagiosi regnant morbi, Cœmeteria sua non nîmiùm oppleant extinctorum hominum corporibus, sed eos qui ex illis occubuerint, sepeliant separatim, in loco ab hominum frequentia nonnihil remoto, inque aliis atque aliis fossis, non iisdem, neque adeò ad invicem propinquis, ut eadem sint habendæ. Quando & hoc magno studio erit ab illis observandum, ut fossæ profundæ sint, multâque humo injectâ cadavera operiantur.

Theol. Tu Imperatorium Decretum non probas

modò, sed etiam extenderes, si posses. Ita ferè sit, quod alii rejiciunt, alii laudant tenentque, quod hi nefas ducunt noxiumve, illis bonum videtur ac Reipublicæ maximè profuturum.

Med. Credendum unicuique in sua arte.

Theol. Ergò quoniam hujusmodi hæc quæstio est, quam dirimere Medicorum potius, quam Theologorum sit, credam denique tibi, ac tuæ sententiæ accedam utut minimè lubenter.

Med. Existimandus profectò Princeps est eam Cæmeteriorum commutationem non sinè magna ratione præcepisse atque consilio, quam sciret futuram civibus pergravem, neque faciendam sinè maximis sumptibus.

Theol. Unum adhuc in memoriam jam nunc venit, quod faciat ad ea, quæ diximus aliquantò superius de Christianis, quòd antiquis ævis in Ecclesiis neminem sepelirent, quod generalem nimis, hanc nostram pronuntiationem quadantenus corrigat.

Med. Dum de antiquis rebus, atque à nostro ævo nimiùm quàm remotis diversisque sermo habetur sinè libris, quos liceat inspicere, facilis, ædepol! ac pronissimus lapsus est.

Theol. Duas nempe Dissertationes olim à me recordor lectas, quas scripsit, hoc adhuc ævo necdum valde maturo, Doctissimus Vir Lud. Ant. Murratorius: alteram ad Clarissimum Ciampinum, ad

Justum Fontaninum alteram, utramque *de antiquis Christianorum sepulchris*; in quibus multa eruditione multisque Veterum testimoniis, Paulini, Augustini, Maximi Taurinensis, Ambrosii, Anastasii Bibliothecarii, Hincmari, Gregorii Nazianzeni, Hilarii, Gregorii Magni, Ephremi, aliorumque, ostendere conatur, atque ostendit reipsa, etiam antiquis illis ævis, saltem post Imperium Constantini, sepulta fuisse non rarò fidelium corpora in templis, non solùm Episcoporum ac Sacerdotum, sed etiam hominum laïcorum: licèt nobiscum hoc insuetius tunc fuisse fateatur, ultròque addat, se illum non esse, qui tot tumulos in domo Dei commendat, quot modò in illa fiunt, ut non templa, sed Cœmeteria ingredi nonnumquam videamur: se non continuò rem ipsam improbare, sed modum in eadem optare constitui. Quibus paria serè tradidit eruditus Scriptor Henricus Spondanus in præclaro Opere *De Cœmeteriis Sacris*.

Med. Modum in ea re præscribere ac tenere difficillimum fuisset: expeditius erat amputare abusum lege generali, atque uno velut ictu, post quem cavillationi, superstitioni, ambitionique nullus foret locus reliquus: quod & factum.

Theol. Sic videlicet ego sanarem ægrotum, caput illi amputans à cervice, nunquam postea doliturum.

Med. Quid mortuis Cœmeteriisque cum joco? Linquamus ista: sat diu in his morati sumus. Loquamur jucundiora.

Theol. Hoc ego dico, plus curari de corporibus, quàm de moribus.

Med. Verum forsitan hoc fit, ac plus quàm verum nulloque non ævo de hac re conquestum est. Attamen quorsum impræsentiarum hoc addas non intelligo. Tu te explica.

Theol. De *Liberis* quos vocant, *Muratoribus* incidit cogitatio, quos ubique damnatos, exososque, aut saltem de tenebricosis, nescio quibus, consiliis factisque vehementissimè suspectos, atque ab summis Pontificibus devotos anathemati, ac speciali Bullâ excommunicatos & tolerare, & lege publica protegere nuper visus est Imperator

Med. Novisti, quid rei agitent inter se illi homines?

Theol. Minimè verò: ac semetipsum non scire palam in Edicto suo agnovit Princeps. Et quis scire possit, cùm habeant inter mysteria sua atque arcana illi hoc maximè Sacrum, ut nemo unus, qui suæ societatis non sit, de institutis suis aliquid unquam cognoscat. Conventus habent statos, ac ferè vespertinos aut nocturnos, ad quos nullus admittitur, nisi qui sectæ occultis rationibus fuerit initiatus. Fiunt autem, ut ferunt, hæc tam clanculùm, ut sæpe hospites ipsi, in quorum ædibus conventicula habentur, hoc ipsum ignorent.

Med. Non ergò asseri certò potest, mali quidpiam ibi factitari. Immò illorum hæc societas in id fortè unum collimat, ut fratres succurrant fratri-

bus, exerceaturque inter eos mutua humanitas : nam, aiunt singulos eorum, dum in collegium primò admittuntur, hoc se fideliter facturos promittere sub religione juramenti.

Theol. Si tam pia aut certè non mala eorum institutio est, cur tam solerter sua omnia celant? *Honestas semper publico gaudent, scelera secreta sunt*, inquit apud Minucium Felicem Cæcilius. Et Salvator in Evangelio. (*) *Qui malè agit, inquit, odit lucem & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.* Suspicionem auget quod discrimen illi nullum dicuntur facere cujusnam religionis aliquis sit, modò instituti sui regulas admittat, servaturumque polliceatur sanctè, etiam priusquam easdem noverit. Qua ex re satis liquere arbitror, religionem ab illis hominibus insuper haberi, periculumque esse manifestum, immò certissimum ne rectæ fidei homines avitum cultum spernere paulatim discant ac denique à sociis parum religiosis impiisque corrupti abjiciant penitùs, saltem ab animo: quod quantam perniciem Religioni, immo Reipublicæ ipsi, Statuique politico, allaturum denique sit, non est difficile æstimare. Quid verò de jurejurando dicemus, quo se omnes, singulique, ut certissima fama fert, servando inviolabiliter arcano adstringunt? Quasi liceat alicui cujuslibet promissionis aut Sacramenti, id est, juramenti obtentu se tueri, quominùs à legitima potestate interrogatus

(*) Joan. 3. v. 20.

fateri omnino debeat, quæcunque exquiruntur ab ipso, ad dignoscendum an non aliquid in conventibus fiat, quod sit contra Religionis aut Reipublicæ statum ac leges. Itane ludere juramentis licebit, ut privata quælibet societas eadem liberè ritèque exigat? Jam si vera sunt quæ leguntur in Libello, Gallico idiomate typis evulgato anno 1744, cui titulus est; *Le Secret des Francs-Maçons*, non illegitima duntaxat ac temeraria, sed ridicula quoque, absurda atque impia dicenda erit illorum associatio. Quid si ad eum præcipuè finem spectet, ut Religionis cujuslibet indifferentiam invehat atque despectum?

Med. Si tanta apud illos regnaret impietas, nunquam fuisset eorum societatem toleraturus, & quidem lege publica, Princeps. Verumtamen quoniam instituti sui rationes studiosè obtegunt, hinc est, quod tam multi malè de illis finistrèque suspicentur; fortè sinè causa: nam & apud Christianos ipsos veteres, quod non ignoras, tempore præsertim trium priorum seculorum, *disciplina* viguit *arcani*, ob quam rationem tam apud infideles plerosque pessimè audierunt, accusatique fuerunt, tanquam qui infanda quælibet ac nefanda perpetrarent inter sese, nulloque non spurcitiarum genere mutuo commacularent: quæ tamen pura fuit calumnia, ac falsissima accusatio.

Theol. Viguit apud Christianos veteres *disciplina arcani*; sed, ne mitterentur margaritæ ante por-

cos, ut monuit Salvator, neve profanarentur sacra religionis mysteria, exponerenturve impiorum derisui. Non reor autem *Liberos Muratores* nova de cœlo dogmata accepisse, quæ timeant profanari. An tu ex eorum numero fortassis es, quod eorum causam tam studiose agis.

Med. Ego liber *Murator*? Ridiculum!

Theol. Sic pugnas pro iisdem, acsi ex illis unus fores. Tamen te nihil minus esse, quàm *Muratorem*, judicavi semper.

Med. Nequaquàm *Murator* sum, neque ut fierem vel cogitavi semel: quid enim Medico, eidemque assiduo discursatori ac semper negotioso qualis sum ego, cum tam otiosis conventibus? Quomodocunque autem illi habeant sese, non possum faciliè in animum inducere, institutum tam per totam latè Europam, inque præcipuis civitatibus vicens, immò in Asiam ipsam, Americamque se extendens, tam impium esse; ac certissimum habeo, quæ in libello mox abs te laudato de *Muratoribus* narrantur, puras putas, ridendasque, fabulas esse.

Theol. Sed nec ego fidem per omnia huic libro adhibeo. Hoc solum volo significare, perniciosam, periculosam minimùm atque ancipitem societatem esse debere, quæ post tanti temporis investigationem in tanto sæculi lumine apud omnes tam malè audiat. In plerisque regnis leges publicæ adversus hanc gentem conscriptæ sunt, non ab Ecclesiastica tantùm potestate, verùm etiam politica. Legisti

procul dubiò in libellis ephemeridialibus, quid acciderit pridem *Muratoribus* Neapoli, Venetiis, Lovanii: ubique ridiculi, suspectique cùm habeantur, nullibi illis satis fidentur.

Med. Legi illa omnia, & risi Lovaniensis Academiae illam juventutem levem atque vanam; utùm *Æsculapii* Themidisque studiosam, quæ & ipsa *Muratoria* esse decreverat, suosque conventus in eam rem fuerat habitura, si non Magistratus temerariis coitionibus ivisset obviam opportunè, atque efficaciter. At verò discrimen facere oportet inter juvenes adhucdum sub disciplina magistrorum degentes in scholis, ac viros jam maturos: illos juvat, totos incumbere studiis literarum, bonarumque artium; hos par est libertate uti pro ætate majori: illi ad levitatem quamlibet sponte proni sunt ac lubrici, his ab annis ipsis gravitas accessit. Quapropter *Muratores* non facilè in album suum recipiunt imbarbes utpote loquaculos, leves, garrulos, & quos timeant sua secreta aliquando propalatu-
ros.

Theol. Juventus secreti vix capax est: sed tamen & senectus loquaces homines facit; & senes nihilo minus decrepitosque *Muratores* sic mutus obsidet dæmon ut nunquam aliquid de pristinis nugis aperiant. Mihi *Muratores* omnes exosi sunt, sive juvenes illi fuerint, sive cani. Habeo eosdem pro certissimis peccatoribus, quos fugere oporteat.

Med. Nescio, quâ de causâ. Certè Politica potestas apud nos iis non obsistit, tanquam si homi-

nes essent nequam; sed ad certum duntaxat modum redegit, compulitque intra cancellos. Cæterum conventus suos habere permittuntur, quandocunque voluerint.

Theol. Permittuntur habere impunè, sed non ideò licitè sanè sex in Theologia Doctores Sorbonici de hac re olim consulti judicârunt hujusmodi homines omnes, quamdiu tales esse persisterent, peccare graviter, indignosque esse, quibus Sanctissima nostræ religionis Sacramenta administrentur. Exstat eorum hæc consultatio ampla ac erudita in Appendice ad Colleti Dictionarium Casuum Conscientiæ, editionis in-4to anni 1764. tomo 2do.

Med. At hi judicârunt ex hypothefi, ut loquimur, præstituentes omninò sibi ac præsupponentes civilem potestatem illorum associationibus seriò repugnare. Nunc verò Princeps sub certis cautionibus consensit.

Theol. Ignoravit, opinor, quod tu quoque videris nescire; hos homines omnes, quicumque demùm illi sint, seu Laïci, seu Clerici; sive plebei, sive nobiles; Excommunicationis majoris sententiâ fuisse percussos, tum à Clemente XII., tum à Benedicto XIV., Romanis Pontificibus, eademque ipso facto incurrendâ, non à fociis duntaxat ipsis *Muratoribus*, sed ab aliis quoque omnibus, quotquot in ædibus suis eos vel alibi receptare, atque occultare, seu consilium, auxilium, favorem suum illis quomodocunque commodare præsumpserint, à qua insuper censura nemo, præterquam à Romano Pontifice, nisi in articulo mortis constitutus, abso-

lutionis beneficium valeat obtinere. Utramque rursus hanc pontificiam legem invenire est in Appendice mox dicta : nec non in *Bullario*, ut vocant, utriusque Pontificis. Et quidem postremi illius sententia tantò magis veneranda est, tantòque certior meretur haberi, quantò vir fuit non in Ecclesiasticis modò disciplinis litterisque probè versatus, verùm etiam profanis politicisque optimè excultus : Vir, uti pietatis eximiae, zeliqve verè Apostolici, ita excellentis doctrinae, animique ingenui, ac super omnia multae diuturnaeque experientiae ; tantaeque apud nationes omnes, etiam exteras, A catholicasque existimationis, ut repertus fuerit vel inter Anglos ipsos, ab religione nostra alienissimos, homo minimè vulgaris, qui statuum illi erigeret ; ut legere est apud Caracciolum in ejus Pontificis vita ; hos ergò homines, suspectos ubique ac legibus publicis proscriptos, de quibus minimè constet quid in secreto moliantur, qui religionis discrimen nullum faciant, qui ejus ruinam interitumque fortassis cogitent, quos indignos esse Sacramentorum participatione celeberrimi Theologi pronuntiârint, quos denique Summi ipsi Ecclesiae Praesules ferierint anathemate, hos, inquam, homines ultrò foveat, protegat, atque defendat Princeps religionis tutor ac vindex, & quidem lata, quod hucusque inauditum fuit, lege ? si tamen Principi tribuere legem oporteat, quam forsitan uni Consilarii ejus, *Muratores* fortè ipsi, in rem suam suggessere.

Med. Bene facis, quod dum legem vituperas,

Legislatores saltem ipsum absolvis, atque excusas, culpâ omni, si qua est, in alios rejectâ.

Theol. Ita agere semper soleo, atque, ut ita me geram, suadet, docetque illa, quâ ergâ Principem unusquisque tenetur, reverentia.

Med. Ego verò ne legem quidem ipsam vitio aliqua ex parte laborare autumo: quin potius summè fore utilem, atque extirpandæ sensim, minuendæve minimùm, Sectæ peropportunam ac conducibilem.

Theol. Quî hoc? Mira profers, & quæ necdum assequar. Ego fovendæ potius ac nutriendæ servitutam illam existimarem, & usque existimo. Cedo, daque lumen è tua lucerna homini myopi, ac non perinde ac tu acutùm videnti.

Med. Tu mihi aures vellicas plùs quàm utrâque manu, dum me rides tanta cum acrimonia. Tu myops, ego Lynx! Dispeream nisi mentiris, ac mihi illudis!

Theol. Cave dejerare inter *Muratorias* nugationes.

Med. Ceterum utcunque breve meum lumen est, ac penè nullum, hoc saltem video, aut videre mihi videor: quam tulit nuper de *Muratoribus* legem Imperator, non tam eorum rebus profuturam, quàm nocituram.

Theol. Explica uberiùs, ut ego quoque hoc videam.

Med. Non ignoras procul dubiò, quibus condi-

tionibus hos homines, eorumque institutum atque conventus se laturnm Princeps edixerit. Et quidem prior cautela est, ut nonnisi in civitatibus majoribus societates hujusmodi sint, conventusque fiant, ac ne in illis quidem Collegia sua multiplicent. Deinde ut quotiescunque conventuri sint, Principi seu Magistratui ritè hoc indicent; cõtionis locum significant; nomina quoque aperiant illorum, qui Conciliabulo sint præfuturi, & alia id genus multa: quæ quoniam gravia illis accident, incommoda, ingrata, atque invisa, immò in omnem eventum non admodum tuta, plerique ab illis secessionem facient, non sustinentes agnosci: id quod certò certius illorum numerum imminuet hisce in Provinciis aut fortassis cessare conciliabula eorum faciet, dissipabitque penitus. Ac reverà jam inde imminutos apud nos esse magnoperè, & porrò adhuc minui indies, didicimus certissimis nuntiis. [*] Quid si deinceps in Bruxella sola, totius nimirum Austriaci Belgii Capite, Muratoribus nostratibus conventus habere liceat? Quomodò multi Edictum Principis intelligunt, & jam declaratum ab hoc esse speciali Rescripto, audiivi nudiustertius. Ut adèò hanc legem ego habeam Muratorum in hisce oris destructricem potiùs, quam foetricem: nec dubitem, hanc Principi mentem fuisse, cum legem eam condidit, jussitque

(*) " Du reste cette association s'affoiblit tous les jours depuis le nouvel édit & le nombre de ces frères factices diminue à vue d'œil." Journal de Luxembourg. 1786. 1 Avril pp. 535. & 536.

tit singuli quotquot Societati illi è suis subditis nomen daturi essent, illud apud se profiterentur : aut saltem cavere voluisse, ut ne aliquid valerent in religionem aut rempublicam clanculariis machinamentis : si in vices singulas, quando conventuri essent, tempus locumque habendi cœtus tenerentur Magistratui politico designare.

Theol. Vereor, ut obtemperent; nam dudum spernere leges quasunque didicere. Sed fac obtemperent, numquid excommunicatos homines præstabat dissipare exterminareque penitus, quam qualibuscunque conditionibus tolerare aut tueri? Atqui audisti è vestigio, ab Clemente XII. & Benedicto Magno fuisse devotos anathemati.

Med. Jam dixi superius, censuras illas fuisse ab utroque illo Pontifice latas, quod supponerent, Muratorum associationem esse inhibitam à Potestate seculari; [*] uti reverà proscripam esse in variis Christiani Orbis Provinciis constat. Princeps autem noster hos homines in suis ditionibus ferendos cen-

(*) » Memoratæ Societates per seculi potestates,
 » tamquam regnorum securitati adversantes, pros-
 » criptæ ac providè eliminatæ jam pridem extite-
 » rint » » Ea tum Civilibus tum Canoni-
 » cis minimè cohærere Sanctionibus. » Clemens XII
 » apud Collet ubi supra pag. 1384. Edit. Paris. 1764.
 » Item Benedictus XIV. Ibidem pag. seq. » Quarta
 » (causa, inquit) est, quod hujusmodi societates
 » non minùs Civilibus, quam Canonicis Sanctioni-
 » bus adversari dignoscuntur; » &c.

fuit,

fuit, quanquàm non finè certis conditionibus, ïf-
demque, ùt vidimus, perquàm moleftis, ac focietati
eorum allaturis maximum vulnus ac detrimentum,
fi non interitum. Ad hæc probè nôfti Pontificias
Leges, feu Bullas, præfertim eas, quæ tempora-
lem politiam quomodòcunque, aut etiam Discipli-
nam Ecclefiafticam fpectant, multòque magis eas,
quæ graves cenfuras adnexas fibi habent, in hifce
regionibus non ligare, nifi ritè promulgatæ fuerint,
ab Epifcopis rati habitæ, placetataque, ùt vulgò
loquimur, à Senatu Principis; quemadmodum co-
pìofè demonftrârunt maximi Auctores Eſpenius,
Stockmannusque; docentque alii multi poſt ipſos,
atque ipſe præcipuè uſus ac confuetudo Patriæ,
quam & multi è noſtris inter Libertates Ecclefie
Belgicæ non poſtremam jure merito cenſent.

Theol. Nunquam, quod aſſeris, tam generaliter
Stockmannus docuit, quanquàm neque ipſe illorum
Virorum Doctrinam hac in re per omnia rejicio.

Med. Antoninus de Luca, Govartiusque ſuis
ſcriptis eam impetivère quidem, ſed irritò hucuf-
que conatu; ac poſtremus ille profectò, quantum
ex ejus lucubrationculis literariis poſſum intelligere,
tantæ molis certamini, quà eruditione, quà ſtylo,
quà judicio, impar erat penitùs: nanus ſcilicet ad-
verſus Gigantes.

Theol. Govartii ſtylus perinde ùt homo ipſe fuit,
loquaculus eſt, audax, turbulentus finè ordine,
finè methodo; plus verbòrum habens, quàm ma-
teriæ; plus corticis, quàm nuclei. De-Luca judi-

ciosior est, elegantiorque; quanquam nec suis ipse nævis omninò liber est; quippe qui dum adversarios urget immodicè, in extremum oppositum incurrit; sed de his Viris, deque hac re quid jam disputamus? Redeamus ad Muratores.

Med. Quomodòcunque illa se habeant, hoc constat, utrumque illud Pontificium Diploma hic gentium nunquam fuisse publicatum ritè propositumque; quod fieri tamen debuerat, ut ligaret.

Theol. Quid tum? vel sola de Muratoribus mala fama sufficere debuerat, ut fugarentur, neque admitterentur ullo modo. Dum naves exoticæ appellant ad litus seu portum, non admittuntur, nisi homines illi novi multorum dierum de certa incolumitate argumentum præbuerint; ne si in fora se ingerant ocyùs temerèque unà cum mercibus, seque aded ipsis pestem fortassis inferant, scabiemve. Nunc autem de nostris illis hominibus, quos Muratores liberos vocamus, minimè constat, quales sint, futuri scilicet fortassis aliquando non Reipublicæ minùs ac statui politico, quàm Religioni perniciosi.

Med. Sat perspicax Princeps noster est, ac providus, ut hujusce rei nullus sit timor. Si horum hominum Sodalitium tolerat, non est censendus hoc facere sinè causa. Sunt in eodem tot Viri insignes nobilesque, ut è re fortassis non fuerit illos percutere graviore ictu, aut traducere de ridiculo. Modò procedent omnia suaviùs atque decentiùs; parcitumque eorum societati tali ratione est atque cautela, ut neque nocere possint, neque immodicè

accreſſere. Ajunt de illis, quòd humanitatem profiteantur inprimis, ac mutuum in neceſſitate egeſtateque auxilium. Hoc ſi ità eſt, non deërit quoque Reipublicæ ab ipsis aliqua utilitas. Ut verò eam Principis moderationem, gratiamque, erga ſocietatem hominum hucusque nobis necdum ſatis cognitam, neque malam eſſe, neque inutilem omninò perſuadeat illud eſt : quòd cùm nuper publicandum de Muratoribus Ediçtum Imperatoris miſſum eſt ad Paſtorem quempiam, ut miſſum fuerat ceteris, illeque præ mentis anxietate & conſcientiæ teneritudine ſe hoc facere non poſſe declararet, Eminentiſſimus Cardinalis, Mechlinienſium Archiepiſcopus ab eodem conſultus de ea re ſecurum eſſe juſſerit, ſuaſeritque ac perſuaſerit, ut faceret ſinè hæſitatione, addens, Ediçtum datum fuiſſe à Principe, non ut faveretur Muratoribus, ſed ut continerentur in officio : non ut eorum aſſociatio comprobetur, ſed ut enervetur, comprimatur, necubi abire valeat in licentiam. Quo Præſulis monito inſtructus Parochus inquietudinem poſuit, publicavitque diploma extemplò.

Theol. Ignoravi hætenus, quod narras; ac ſi hæc ità ſe habent, ut dicis, conqueri & ipſe deſinam de Decreto, cujus mentem finemque ſecretum non fueram hucusque aſſecutus.

Med. Equidem Murator fui numquam, ſed nec ero deinceps. Eorum inſtitutum neque laudo, neque vitupero, utpote penitùs mihi incognitum. Tametsi fateor, non omni apud me ſuſpicionem va-

care. Quæ protuli, idè adduxi in medium, quodd me urgeres, utque legem Principis quadantenus defenderem, ostenderemque æquiores forsàn esse, conducibilioremque, quàm multis intuitu primo appareat. Certè Muratores nihil minùs quàm sibi gratulantur de eadem, maluntque plurimi à Sodalitio recedere, quàm se tales esse apud Principem Magistratumve profiteri.

Theol. Quoniam de publicandis per animarum Curatores Divinorum tempore Officiorum politicis Edictis sermo incidit, non possum dissimulare, quin dicam, videri hoc nimium profanum quàm ut fiat eo tempore ac loco, atque à ministris Verbi Dei ac religionis, quibus una Dei Ecclesia cultusque curæ esse debeant, quosque adèd dedeceat applicari negotiis secularibus. Est hoc, aut videri saltem sic possit, quod vulgò dicitur in proverbio : *Miscère sacra profanis.*

Med. Habet in ea re Princeps finem magnum, ut audivi, ac valde gravem.

Theol. Quem obsecro?

Med. Ut suæ leges hâc viâ tantò promptius certiusque ad notitiam populi perveniant : dum non sub dio tantùm aut in foro, ubi ob auram adversam, incommodamque, homines sæpe consistere non amant, sed etiam in loco ab aëris injuriis tuto, immò sacro, ubi incolarum pars major adesse consuevit, proponentur prælegenturque, & quidem à Pastoribus, quibus præ secularibus ministris

præsertim paganis, intelligentiæ plus, clariorisque enuntiationis insit. Sunt Leges res quædam, quas non ignorare omnium intersit; maximè si novæ sunt: jam verò non ruri tantùm, sed in Civitatibus quoquè promulgabantur vulgò ferè inintelligibiliter, patente aëre, fabulante transeunteque populo, & nihil ejus curante, aut auscultante.

Theol. Credo & aliam subesse rationem, eamque præcipuam, cur Imperator Clero hoc præceperit.

Med. Quæ illa?

Theol. Destinabat jam dudùm animo Imperator, inter ceteras leges suas condere quasdam, quas prævidebat facilè fore Clero non admodùm acceptas: quales & multæ his diebus emanârunt, emanaturæque sunt, si aptus divinator sum, adhuc. Ut itaque illæ vim omnem suam obtinerent, nec rejicerentur cum tempore ab Ecclesiasticis hominibus, neve non admitterentur: hanc viam iniit seu potiùs suggessere ei ejus ministri, ut illarum publicationem ipsis-met injungeret, vimque adeò adderent ac auctoritatem ingratissimæ sibi decretis ipsi, qui alioquin eadem aut habuissent insuper, aut non curassent multùm, vel etiam sprevisent, ut factum non semel.

Med. Vah! tu acutissimus speculator es; nec inverisimilis tamen planè tua hæc conjectura est.

Theol. Ego non verisimilem, sed certam habeo.

Med. Quod profana hujusmodi Ediçta publicentur in templis tam magnum piaculum non æstimo.

Pastorum vel imprimis est commendare subditis obedientiam reverentiamque erga leges principum, eosdemque si officio desint, redarguere. Leges res quædam sacræ sunt ac sanctæ, à quarum observatione reverentiaque salus publica pendeat : eas proinde aptè opportunèque Curatores animarum suis quisque subditis exponant, prælegant, explicent, commendent, hortenturque servare. Tali oculo, hacque ex parte, si rem hanc ut oportet, consideres, non erit publicatio hujusmodi à pastoribus etiam facienda, habenda profana sed sancta, sed pia, sed utilis; res inquam, quæ mentes ipsas afficiat, atque ad virtutis obedientiaque normam componat.

Theol. Sed gratis jubentur hæc facere, & impediuntur prælectione hujusmodi Officia divina.

Med. Modò murmurat Clerus, quia gratis jubetur hoc facere, non murmuraturus forsan, si ad singulam recitationem acciperet pingue salarium. Nam & antea Pastores multi proximè antè vel post habitam concionem, aut saltem sub initium finemve Divinorum Officiorum, modica retributione acceptâ paucorum sæpe assium, annuntiabant non ingratis, aspergillum lustrale non rarò manibus etiam tenentes, in media sacra æde seu ante gradus sanctuarii, quæ in vicinis locis habendæ essent publicæ venditiones arborum, lignorum, animalium, fœni, aut locationes agrorum, pratorum, vinearum, decimarum, &c. quod audiui, vidique fieri ipse centies. Atqui tamen hæc profanissima

funt si quod aliud (*). Nec omittebant satellites, præconesque ac tabellarii publici hanc ob rem adversus pastores plerosque murmurare, quod quæ sui non essent officii atque decoris abs se usurparent, suo damno atque jacturâ.

Theol. Quicumque hoc fecêre aut faciunt, suam ipsi cupiditatem avaritiamque hac ratione vel maxime prodiderunt. Neque oportet probare quæcunque Pastores faciunt. Verumtamen reor paucos esse aut fortè nullos in Belgio nostro Austriaco, qui id factitent : est enim illis pro honesta sustentatione plerumque satis provisum. Si faciunt Leodieneses, non mirabimur : nam apud eam gentem, quod dolendum est magnopere, tam arcti plerisque Pastoribus & angusti reditus sunt, ut si alere se suosque hospites honestè velint, aut villicos, aut mercatores esse oporteat : ut non sit mirum si lucelli qualemcumque occasionem lubenter arripiant.

Med. Illorum fortem multùm doleo. Ibi gentium Monasteria, Canonorumque Collegia Dominique ipsi temporales multis in locis absorbuerunt omnia, parochis tantùm non mendicare coac-

(*) " Proclamationes forenses & denuntiationes
 " quarumcumque venditionum seu rerum venalium,
 " seu citationes, & monitiones ad solvendum debi-
 " ta, vel similes actus judiciales, nequaquam dein-
 " ceptis permittantur fieri in templis, quæ sunt do-
 " mus orationis, sed extra templa in locis profanis
 " ac Officiis Divinis jam peractis. " Synod. Ruræ-
 " mund. sub Andr. Creusenio, Aº. 1652. Num. 27.

tis. Habent nostri, unde sibi gratulentur, quod pinguem fatis & amplam pro munere retributionem obtineant beneficio legum favoreque Principis, qui ferret gravatè, si Curatores animarum carerent subsidio corporum, necessario atque honesto.

Theol. Hac quidem ex parte sat benè provisum est Clero nostro, & siquidem ex ipso fortassis aliqui adhuc egeant, reor, providebitur intra breve tempus; laudandusque plurimùm Princeps noster est, quod in hanc rem tam sit sollicitus.

Med. Laxatæ apud Leodienses Ecclesiasticæ disciplinæ non minima causa est Parochorum egestas, Canonorum opulentia ac multitudo: anne Pastores multi tam liberales essent concedendis *rubris* ut vocant, *sigillis* procurandâque Bannorum matrimonialium dispensatione, si, egeni cùm sint, non ibi invenirent qualecumque suum compendium? & alia hujusmodi multa.

Theol. Espenio inprimis acceptum est ferendum, quod animarum Curatoribus multis apud nos melius esse cœperit hoc seculo ineunte faveaturque illis adhuc magis ac magis indies: ille Dissertatione non una ejus rei æquitatem palàm fecit omnibus, tamque manifestam, ut jam Senatus Supremus in id genus controversiis ejus doctrinam pro regula ferè teneat, ad quam sua judicia sententiasque conformet. Sed ut ad Edictorum à Clero faciendam in Ecclesiis promulgationem redeamus; quid facient; si quando publicandam à Principe legem accipient, quæ vel pugnet cum religione

aut ejus consueta probataque disciplina, aut quæ Ecclesiasticorum hominum jura ac privilegia, vel etiam patriæ consuetudines avitas atque à Principe juratas solemniter, subvertat aut lædat? Promulgare recusabunt? Non facient impunè. Promulgabunt? peccabunt in Deum, in religionem, in patriam, in Ecclesiam, in suum ordinem, in conscientiam. Vide in quas aliquando angustias sit conjiciendus ex una hac lege Clerus.

Med. Absit, ut statuatur aliquid Princeps, quod in religionem Remve publicam foret injurium. Si tamen, quod Deus avertat! legem crearet, juberetque à Clero promulgari apertè malam atque injustam, censendus esset hoc fecisse ex errore, ministrorumque consilio pravo: repræsentandumque adeò hoc esset illi humiliter ac tamen liberè & fortiter, ostendendaque ei ab subditis seu Patriæ Patribus Episcopisque sua aberratio: nec omitteret, credo, ut Princeps est æquitatis amantissimus, temerè conceptam propositamque Constitutionem, meliora edoctus, revocare. Quod si urgere ejus publicationem pergeret nihilominus, dare potius cervicem deberent Sacerdotes quàm id facere; qui se non minùs erga Principem ipsum, quàm erga Deum prævaricatores constituerent, si obtemperarent. Sed porrò absurda hæc nostra disputatio est atque inutilis; quippe tam odiosæ quæstionis causa & argumentum in Principe adeò pio, justo, æquo, religioso, nunquam locum sunt habitura. In dubio autem de præcepto superioris, sitne justum vel injustum, judicandum esse pro

ipso, obtemperandumque interim à subditis, certissima est apud Lovanienses Theologos sententia, proposita centies quod sciam ipse & ampliùs, ac propugnata in Thesibus publicis.

Theol. Non caret mi Theophraste, exceptione ea regula : ac præterea potestas Ecclesiastica distincta à Laïca est, inque rebus ad religionem pertinentibus independens planèque absoluta. Aliud est cùm de legibus præceptisque merè politicis agitur, aliud cùm de Ecclesiasticis, & quæ religionem spectent fidemque ac ejus disciplinam : has firmas esse oportet, ac dubio planè omni carentes : Si non certò bonæ sunt, malæ sunt. Et quis fidat Religioni habenti regulas ancipites?

Med. Varia sunt, de quibus statuere æquo ferè jure ad utramque potestatem pertinet, quod sanè non ignoras : ut qui ipse, quum de matrimoniorum Impedimentis disputaremus, hoc non semel asseruisti.

Theol. Idipsum modò non respuo : sed addo unà, hoc principium utcunque verum ac certum à Principibus secularibus hodie extendi immodicè in rem suam; ut adeò ejus obtentu in nulla non religionis negotia disciplinæque ejus, se ingerant, non jam protectores ejus, sed arbitri esse cupientes.

Med. Arbitri? absit piaculum! Jam enim eò usque non desipiunt fideles, ut quemadmodum Angli suos Reges, ita illi suos Principes fidei, religionisque capita, agnoscant.

Theol. Ad hanc usque diem cordatiores quique ex Anglis de hac re erubescunt. Sed puderet eos neque esset commodum jam retrocedere. Apud nos, verum est, meliùs instructi sunt nostri homines, quàm ut tale quid sustineant; meliùsque sapit Princeps ipse, quàm ut hoc conetur: sed invaduntur sæpè jura Cleri à Principibus, nihil minùs quàm hoc cogitantibus, & sua duntaxat, sibi que propria vindicare credentibus. Quid si jubeat à Clero publicari in Ecclesiis ipsis contentiosissimum illud de Matrimoniis Edictum; Edictum, inquam, illud tam anceps, tam sua novitate invisum, & Ecclesiæ juribus fortassis contrarium? Quid si alia quædam publicanda ab illis proponat, quibus de Parochiis, de Pastoribus, de Aris ac Templis, de Indulgentiis, de Jubilæis, de Confraternitatibus, de Seminariis, de Religiosorum Ordinum Statutis, de Theologia, denique ejusdemque tradendi ratione, methodo, atque examinibus statuatur? Scio equidem, in rebus illis omnibus Principi mentem fore bonam ac rectam; sed judicabit saltem pleraque ad se suumque tribunal minimè attinentia? Deinde quàm facilè non erratur, dum negotia tractamus aliena, ac de quibus parùm aut nihil novimus? Et quomodò de rebus ad Religionem pertinentibus rectè statuunt Principes, eorumque Consilarii, qui præter Justinianum, Puffendorffiumque, & qui de bello historiisque profanis tractant Auctores, sæpe vix aliquid legere?

Med. Non desunt Principi nostro Consilarii in nullo non scientiarum genere exercitatissimi, inter-

que eos Episcopi, Abbates, Ecclesiastici alii pii doctique : quorum luminibus, si velit, uti valeat; neque quin faciat, in plerisque saltem negotiis, ullus dubito.

Theol. Semper adsunt Principibus, è Clero quoque ipso, qui ipsis adblandiantur.

Med. Redeamus ad propositum. Homines Ecclesiastici, utut ad curanda illa, quæ animarum sunt, præcipuè destinantur, cives tamen esse ideò non desinunt; ut non videam, cur illis injungi non queat ab seculari Principe legum à se creatarum facienda etiam in templo, publico videlicet loco maximèque ab omnibus frequentato, promulgatio; si modò iniquæ minimè sint, neque pugnent cum vera Religione : quam si facere contemnant, aut negligant, inobedientes sint, ac plecti meritò valeant. Quod verò gratis præstare hoc jubentur, ideò est, quod, quemadmodum à te, meque, dictum est jamjam superius, de necessariis ad vitam honestè sustentandam subsidiis, sit illis plerumque non sufficienter modò, sed etiam largiter provisum, in hisce saltem oris, in quibus nos degimus.

Theol. Nempe peiores jam faciunt Clericos, vilioresque, quàm Laïcos ipsos vel pagorum Rectores, qui dum diplomata publicant, affiguntque sinè mercede bona minimè faciunt.

Med. His hæc aliaque id genus honoraria vitæ sustentacula sunt : Pastoribus prospectum aliunde est; & quod id operæ faciunt incompensati non tam dedecori quàm honori illis vertetur; alioqui fortè

habendi, ut è vulgo quisque, pro mercenariis, qui rebelliorum instar, præconumque publicorum vile aliquod stipendium reportent. Accedit, quod ex hujusmodi promulgatione nullum captantes lucrum, tantò erunt ad obstandum legibus novis, si fortè non omninò rectæ futuræ essent aut æquæ, alacriores liberioresque.

Theol. Miror quòd, neque baptizare, aut jun- gere matrimonio homines, tum & sepelire, jubentur, nullâ retributione acceptâ.

Med. Saltem Missas dicere gratis debuerant.

Theol. Nimirum ad diætam medicam tu Clericos redigeres; ut præter panem & aquam vix etiam sal illis suppeteret: refragante Scripturâ, quæ prohibuit obligare os bovi trituranti, mandavitque, ut qui altari inservit, de eodem, & vivat. Verum ut hoc etiam addam, tu ipse probè nôsti, si quid accipit Clerus occasione functionum sacrarum, rerumque spiritualium, non accipere ceu earumdem pretium, sed velut honorarium ac stipendium, unde vitam familiamque frugaliter alant, ac eleëmofynas quoque, si quid superest, largiantur. Gratis dispensant res sacras, quas gratis accepere: Operarii tamen, cum sint, digni utique sua sunt mercede. Vos Medici ac Chirurghi, circumforanei que agyrtæ, Helvetizantes, Cagliostrizantes, Mesmerizantesque si vel urinam inspiciatis perfunctoriè, aut secessum, vel venam tetigistis obiter, scripsistisve voculam unam aut alteram vix legibilem in papyraceo frusto non excedente volam manûs dimidiam;

immò si vel intrâstis ad ægrotos, muti licet & ad momentum; aut itineri, ut inviseretis, vos accinxistis, seu accingere cogitâstis; ut omittam his etiam minora ac leviora; finè argento, quandoque etiam auro multo, non disceditis, conjugibus graviores morte ipsa conjugum. Et nos Clerici, quorum munus, ut altius, sic difficilius est omnibus aliis, feramur indignè, si vel modicum, quid pro stipendio accipimus? Pastoribus animarum currendum est diu noctuque post oves, per frigus & æstum, pluviam, nivem, grandinem, ventum, pruinam; intrandum ad ægrotos omnis generis, divites, pauperes; mundos, immundos; nec intrandum tantum, sed manendum apud illos diutiùs ac sæpe, ut Confessiones eorum audiant, instruant, Sacramenta administrent, solentur, ad mortem præparent obeundam piè ac christianè, juvent atque animant in agone ipso: & tu illis Cleroque reliquo nihil pro his laboribus omnibus sudoribusque velis retribui, etiam in hoc mundo? Æquiores te credideram, Theophraste: tu nostros saltem ex tuis aestima.

Med. Mitesce, mansuetissime Valentine; mitesce: animum quippe gero erga Clerum liberaliorem, quàm ut egere illum velim. Et unde nobis Medicis optimè est, nisi à Clero & Nobilibus. Cucurri paullò ultra lineam, fateor; nec aliud tamen contendendi suadere, quàm quòd Curatores animarum, seu Parochi, non habeant, cur conquerantur, indignenturque, neque quare sibi putent fieri injuriam,

si aliunde ex sui beneficii redditibus lautè sat habiti, Edictorum Regiorum publicam prælectionem mandantur facere in templis, nullâ mercede acceptâ. Sed ecce dum sic fermocinantes, ambulantesque, ac penè altercantes ad vicinum templum propius accedimus non cogitantes, videor mihi videre ad ejus fores appensam ingentem, nescio quam, farra- ginem papyri.

Theol. Accedamus vicinius, inspiciamus quid rei hoc sit, ac legamus. Fors erit aliquid novi. Multus jam diu sermo fuit de Confraternitatibus, quòd propediem essent abolendæ.

Med. Certè Edictum Principis est nuperrimè appensum, atque illud ipsum, de quo ais.

Theol. Immò ipsissimum. Hui quot folia complectitur! Appendet illi ex latere alterum etiam, longè adhuc voluminosius ac grandius. Non Edicta esse diceres, sed codices: tam sunt crassa ac magna.

Med. Nimirum prolixius illud duplici idiomate conceptum est, Gallico & Flandrico; magnoque constat numero Articulorum.

Theol. Magno omninò; & sunt præterea articuli minimè breves.

Med. Jam agnosco quodnam illud Edictum sit, & quale.

Theol. Illud videlicet, quod publicatum est ante dies non adèd multos, quodque à commercii

foedere ab Imperatore cum Moscovitis inito, *Ruf-
sicum* jam vocant.

Med. A diebus duodecim, tredecimve vocatus ad Pastorem N. N. sum, uno hinc milliario cum dimidio adhabitantem, ac sanguinis subitaneo spuito penè extinctum suffocatumque. Ille ut est impensè addictus studio bonarum artium & libris, ac præter hæc pectore debili ac delicatulo, quum eo ipso die Dominico quò prolixissimum Edictum legit, manè auditis plurimorum confessionibus, cantasset prætereà sacrum, sermonemque promovere habuisset ad populum; tantoperè ex vario hoc protractoque labore, atque ex Edicti præsertim publica altaque prælectione fuerat defatigatus, ut penè animam cum sanguine evomuerit. Nunc habet multò meliùs; spesque adeò est, futurum ut convalescat intra mensem unum vel alterum.

Theol. Eccur lectionem non disparfiit in dies diversos, aut non distulit in diem alium?

Med. Postquàm à Prætorum manu Edicta nova accepere Pastores, in Dominicum, festumve diem sequentem facienda ab illis eorumdem publicatio est. Tametsi si ad dies aliquot subinde ex ratione differant eam, crimini non statim vertitur. Dividere certè eorum lectionem longiorem alioqui futuram impedituramque consueta in templo Officia, vel alteram partem manè, alteram à meridie prælegere, credo, minimè vetantur.

Theol. Vel ob hoc solùm, quod ea Edictorum
rum

rum faciendâ à Pastoribus publicatio incommodare illorum functionibus nata est, hanc Principis Sanctionem æqui bonique consulere, certè laudare, nequaquam valeo. Illi si quando promulganda Edicta habebunt, conciones omittent, aut facient solito breviores; peragentque, & reliqua quæ sui muneris sunt, tunc præcipitantiùs, Catechismos, Psalmodiam, Cantum in Missa, &c. &c.... Parum autem esset quidem fortassis, si rarò hoc accideret; sed quoniam hodie vix hebdomas dierum elabitur sinè Edictis novis, fieri hoc natum est, non semel atque iterùm, sed frequentissimè.

Med. Quod de Edictorum multitudine dicis, tam est verum, ut pridem, quùm rogaret quidam, quid novæ rei alter sciret, ille responderit, eâ septimanâ in suo municipio nullum Edictum novum fuisse promulgatum. Eam ob rationem Pastores multi id rei præstari jubent à suis Vicariis post matutinam, quam celebrant, Missam.

Theol. Est inter Pastores nonnemo, qui ad hanc usque diem nihil adhuc Edictorum publicavit.

Med. Non est in illum animadversum?

Theol. Dies ei dictus est non semel, seu potiùs minæ in eum jactæ multiplices à prætore à regiis ministris; ille eas nihil veritus pergit porrò non publicare, paratus si omninò velit Princeps in carcerem etiam conjici, paneque nutrirî & aquâ.

Med. Si non stultus est, inobediens est certè

ac refractarius. Hem martyrem novum, suoque-
met Episcopo religiosiorem!

Theol. Credit ille bonam tueri causam, & fortè
tuetur; nam sic sensim secularis potestas in Eccle-
siastica negotia se ingerit.

Med. Alios quosdam scio, qui cùm negligen-
tes in publicandis Edictis fuerint, non fecerunt
impunè; mulctatos egregiè eaque suæ crumenæ
evisceratione redditos promptiores.

Theol. Sunt inter eos alii multi, qui, dum
Rescripta longiora sunt, religioni minimè ducunt
Articulos quosdam aut transilire, aut enuntiare tan-
tùm per compendium; quorum ego methodum
probo, præsertim quando in iisdem decernitur de
rebus, quæ ad populi, cui præleguntur, usam in-
telligentiamque parùm aut nihil faciant. Quidam
& sic prælegunt, ut non intelligantur. Alii quid-
quid sibi displicuerit, omittunt. Verbô, tota ea res
ridicula hucusque est.

Med. Præcones ipsi potiùs ridiculos se præbent,
dum ridere homines faciunt. Et nunquid non
censentur prælegisse omnia, & si quædam nihil
monentes, omittant? ridiculum effugium! Et co-
ram Deo, si mala Edicta sunt [quod Numen aver-
tat;] nihil valiturum.

Theol. Si Edicta mala essent, promulganda non
forent neque ex toto, neque ex parte, neque ver-
botenus, neque per compendium; Cæterùm ipse
quoquè verba nonnihil mutarem, si in illis fortè

ea quæ ad religionem pertinent, enuntiarentur non satis pro re accuratè, graviter, ac modestè : ea-que ipsa de re subinde populum monere non omit-terem.

Med. Quod modò ais ad præsens de Confraternitatibus Edictum hîc quoquè appensum, applicari non inutiliter potuit : nam in eo, quùm decernitur veteres hujusmodi omnes consociationes, nullâ demptâ, posthâc cessaturas, erigendamque aliam novam, quæ pro fine habitura sit subsidium proximi, dicitur facilè sexies, destinato, ut videtur animo, vocabuloque spretim conquisito, ac Latine vix imitabili ; eas abrogari, abolerique penitus [*Vernietigt en afgeschafft*] quod quidem, reor, potuerat, atque imò debuerat, enuntiari aliquantò moderatiùs, circumspectiùs, honestiùsque.

Theol. Etsi fatendum est, Confraternitatum numerum postremis hisce temporibus immodicè fuisse auctum, in easdemque sensim varios eosque non dissimulandos irrepsisse abusus atque vitia ; fuere tamen pleræque earum instituto suo, principioque, summè utiles ac laudandæ. Nam scopus iisdem non alius fuit, quàm ut fideles complures invicem veluti fœderati Sanctiorique vinculo atque arctiori colligati mutuis exemplis sese, ac saluberrimis documentis, exercitationibusque, ad pietatis eximia quædam opera excitarent, alternisque adeò precibus, & operibus bonis, juvarent ; & in studio virtutis promoverent. Unaquæque enim religiosa Confraternitas hoc habet sibi peculiare, seu potius omni-

nes hoc habent commune, quod sociorum singulî proponant juxta confociationis instituta ac regulas actus quosdam bonos frequentare, ad quos alioquin peragendos sive omnino, sive ea ratione ac tempore illi minimè tenerentur : quomodò uterque Sodalitati inscripti sumus DOCTRINÆ CHRISTIANÆ, à Pio V. Pont. Max. olim institutæ, cujus finis scopusque utilissimus est Doctrinæ Christianæ in pueris indoctisque hominibus notitiam, propagare in fide ac pietate eos instruere, bonis morum præceptis imbuere, rectam probamque educationem eis procurare, &c... Aliisque quoquè ejus generis societatibus sua utilitas non defuit; ut feram admodum indignè atque gravatè vocabulum illud *afgeschacht*, tam plenum contemptûs ac vilipendii, in eo de Confraternitatibus publico Edicto toties repeti, ac veluti ad ostentationis, vituperiique augmentum produci. Sanè Edicti ipse - met confarcinator irreligiosus fatetur ultrò, eas societates bonas initio fuisse, nec prorsus inutiles; sed immò proximi & egenorum quoque subsidio & commodis non parum conducibiles; ut proinde pugnare videri possit in semetipsum verbo indecoro tam sæpè usus : *Vernietight en afgeschacht*.

Med. Instituta quælibet, utcunque utilia ac bona initio, cum tempore, quæ humana miseria est, à sua puritate degenerant. Atque idipsum Confraternitatibus etiam accidit. Sunt earum pleræque institutæ in honorem ac sub titulo Sancti alicu-

jus vel Sanctæ : habent & nonnulla sua symbola, chordulam, funem, cingulum, scapulare, Rosarium, coronam, numismata, icones; habent suas indulgentias ac privilegia; destinata quædam sibi suoque usui peculiariter altaria, ornamenta, tabulas, vestes sacras, lipsana, Missas, processiones, officia, vexilla, suppellectilem denique variam, auream, argenteam, &c..., habent tandem societatum directores alicubi, vel etiam focii ipsi omnes, dies suos quibus convenient, agitentque *Agapas*. In hæc autem omnia multiplicem irrepsisse abusum, piorum doctorumque virorum antiqua querimonia est : ut agnoscendum omninò sit castigatrice manu hîc fuisse dudum opus; nimùm dissimulantibus Episcopis, atque ea quæ Confraternitatum sunt non satis curantibus.

Theol. Utinam hi majore hucusque vigilantia fuissent usi super suis quisque gregibus! Utinam depurando cultui, eradicandæque superstitioni incubuissent sollicitiùs; non ad eas nunc redigeremur angustias ut sæcularis potestas in omnia invaderet, susque deque verteret pro arbitrio.

Med. Atqui inter hæc omnia Episcopus nonnemo inter nostros est, qui contendat vix aliquid esse quod emendatione opus habeat.....

Theol. Credo equidem, abusum, qui in Diocesibus nostratibus sint, numerum, magnitudinemque, ab incontinentibus obtrectatricibusque linguis immodicè amplificari, cùm Pastores nostros constet,

non indiligenter suis gregibus invigilare ; verùm quæ communitas est , quæ societas , in quam nulla vitia irrepant , quâcunque licet vigilantia , curâque adhibitâ.

Med. Demonstratum hoc egregiè est in libello , quem Auctor quidam Anonymus ante annos tres in Mechliniensis Archiepiscopi Epistolam Pastoralem edidit , paullò quidem audaciùs , liberiùsque , non minùs tamen accuratè ac verè. (*)

Theol. Jam pridem cautum fuit à variis Synodis , ut ne Confraternitas aliqua religiosa instituatur absque venia Episcopi , utque ille , priusquàm erigi permittat , ritè priùs ac maturè perpendat atque examinet , quæcunque ad illam pertineant ; statuta , privilegia , ritus ; curetque prætereà , ne earundem conventicula seu exercitia à parochialibus Ecclesiis , divinisque in iis Officiis ac Concionibus avocent focios , reliquosque fideles ; ne indulgentias multiplicent , atque extendant , Amulctorum vim exaggerent , &c. &c.... Notum est autem , quàm in hac sui muneris parte segnes se exhibuerint plerique Episcopi , quàm faciles atque indulgentes.

Med. Debuerant huic suo officio non defuisse. Confraternitates enim religiosæ , ut experientia docuit , quantumvis piè ac sanctè fuerint à majoribus ordinatæ , optimisque regulis ac legibus munitæ , nihilominùs ex illis rebus sunt , quæ cum tempore

(*) Voyez *Observations sur le Mandement de M. l'Archevêque de Malines , pour le Carême de 1783* ; per totum.

abusibus vitiisque multiplicibus vel maximè obnoxiae sunt, nisi Episcoporum vigil sollicitudo & prudentia continuò iisdem intendat.

Theol. Non satis debuerat fuisse illis, quòd antecessores fortassis sui de Confraternitatibus, quùm primò instituerentur, cognoverint, easdemque examinauerint; sed debuerant prætereà iisdem, jam dudum licèt institutis atque probatis intendere; visitare quoque illas earumque loca, ac lustrare suis ipsis oculis nonnunquam, quaecunque in iis factitantur: quam Episcopis curam Synodus etiam Tridentina demandavit providissimo consilio.

Med. Verùm quid illi agerent in locis, ut vocant, *exemptis*? Illorumque praesertim hominum domibus ac templis, quibus vel Abbates praesunt seu Praelati, cum jurisdictione, quam dicunt *Quasi-Episcopali*, vel in quibus Religiosi incolae degunt privilegiis utentes specialibus à Summis Pontificibus quondam obtentis, quibus Episcoporum suorum cognitionem recusent, atque obedire se illorum mandatis minimè debere dicant, utpote altiori potestate ab illorum obsequio substractos?

Theol. Hic nempe Exemptionum postremis hisce saeculis supra modum auctarum fructus est, seu potius abusus, manifestus; cui par esset apponi repagulum; sed de hac re sermo recurret aliàs. Nunc solùm addo, quantùm ad religiosas Confraternitates attinet, nullà exemptione quâlicunque seu Diplomate quolibet Pontificio impediri posse Episco-

pos, quominùs eas visitent, Tridentina Synodo [*] eam facultatem apertissimis verbis illis asserente: quomodò & sentiunt Canonistæ meliores, Espenius, aliique, quomodò item hanc Synodi sanctionem intelligit atque explicavit Barbosa in suis ad eandem collectaneis.

Med. Nunquam saltem hoc suo jure utuntur nostrates Episcopi, metu an reverentiâ seu oscitantiâ? nescio; dum vitia interim gliscunt atque augefcunt, permiffa sibi.

Theol. Sed tu eadem quoque parumper exaggeras.

Med. Loquor ex animi sententia, juxtaque ac res ipsæ reverà se habent. Sanè si seriò advertatur animus ad ea, quæ in variis Confraternitatibus actitantur, populoque per incautos Concionatores, rerumque ex instituto licèt piarum atque utilium immodicos amplificatores exaggeratoresque plenis buccis confidentissimè proponuntur ac promittuntur, non potest esse dubium cuiquam, variis nævis scatere earum plerasque: dum & harum occasione commensationibus anfa datur locusque, nec abest suspicio quæstûs atque lucri; & indulgentiarum pleni proponuntur cumuli.

Theol. Iterum dico, ac etiam etiamque affirmo: Episcoporum fuerat officium in hæc omnia sedulò indagare, resecare excessus, instruere imperitos, increpare temerarios, & castigare, docere usum,

(*) Seff. 22. de Reform. C. 8.

tollere abusum. Quod quoniam illi non fecêre ; aut fecêre segniùs quàm oportuit , *hinc illæ lacrymæ*. Confraternitatum imprimis libellos fas fuerat ad examen vocare , qui passim vulgi manibus teruntur : non defuissent ibi bene multa , quæ , ùt ab indiscretis , credulisque nimium , ac sæpe superstiosis indoctisque scribillatoribus sunt profecta , sic à regula quoque veritatis veræque pietatis aberrant , censoriâque adeò virgâ habentur digna ,

Med. Idipsum quod nunc mones , legi aliquando apud Espenium ; sed ea jam dudum mente exciderant , nisi illorum memoriam opportunè mihi refricâsses.

Theol. Libellorum id genus futilium , ac præter mendacia , quibus scatent , tantùm non ridiculorum , ingens est numerus ; iisdem scatent Provinciæ passim , nec est qui reprimat , Episcopis vix curantibus ; immò eorum disseminatione rem religionis probè agi ac promoveri fortean credentibus. Religio nostra sancta est ac pura , fucumque quemlibet abhorret : atque adeò Episcoporum munus est minimè postremum curare & invigilare , ut ne aliquid libellis præsertim religiosis prodeat in publicum , quod superstitionem sapiat alatve , sive veritati ac simplicitati christianæ , rectæque disciplinæ adversetur seu noceat quomodocunque , qualemcunque pietatis speciem præ se illud ferat.

Med. Sæpe indignatus sum , quùm viderem id genus libellos , sæpe etiam ab Pontificibus maximis

Episcopisve prohibitos, circumferri passim ac legi, atque ab imperitis Censoribus approbari ad novos typos.

Theol. Communissimus ille abusus est, & qui A catholicis præsertim scandali plurimum creët. Quanquàm & illis facilè est intelligere, non omnia quæ Catholicorum singuli faciunt, Ecclesiæ toti posse imputari, superstitionem scilicet quamlibet, stultamque credulitatem, suis Canonibus repudianti.

Med. Impossibile est Episcopis malo huic ex toto obviam ire, nihil jam non audentibus atque imprimantibus proprio marte Typographis; atque in simplicium hominum manus obtrudentibus. Quid non legimus de Confraternitate & usu Rosarii per Lalaingium, Coppensteinium, Henricium, Bouchontium, Meyerum, Leonardum, Alanum; de Simonis Stochii Bulla Sabbatina & Scapulari apud Stratium, Lezanam, Cyprianum à S. Maria, quorum aberrationes Launoyus, Papebrochiusque tam masculè exagitârunt; Quid non de Confraternitate Sfmæ. Trinitatis, ejusque privilegiis ac indulgentiis apud Jennynium, cujus libellum etsi vel à Roma ipsa confixum non legi tantùm à plerisque & porrò credi, verùm etiam in linguam translatum vulgarem, foliolisque longioribus amplioribusque impressum vel in templis nonnullis ipsis in tabula appensum aliquando conspexi! Quid denique de aliis multis apud alios? [*] Condemnat

[*] Vide hæc omnia in unum ferè congesta cumulum apud Bert. Loth *de Casibus Belgicis* Tractatu 22. *de Confraternitatibus*, & Tract. 20 *de Indulgentiis*.

ac rejicit falsitatem quamlibet Ecclesia, Indulgentias quoque falsas ac supervacaneas sub pœnis gravissimis, [*] immò sub comminatione Anathematis prohibet proponi ac publicari; Apocrypharum autem indulgentiarum nomine veniunt non eæ tantùm quæ manifestè falsæ sunt ac supposititiæ, sed incertæ quoque ac dubiæ. [†] Quid verò in Confraternitatibus plerarumque libellis communiùs, quam Indulgentias, privilegiaque venditare omnis generis, certa incerta, quæ adhuc vigeant, & quæ revocata pridem sint; vera, falsa? &c. [‡] Quo-

[*] Voyez Collet, *Traité Historique, Dogmatique & Pratique des Indulgences & du Jubilé*, édition d'Avignon 1759. in 12°. tom. I. Chap. 8 §. IV, *des Indulgences apocryphes...* "Religiosis in virtute Sanctæ obedientiæ & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibemus, ne.... indulgentias pronuntient indiscretas" *Clemens V. in Conc. Vienn. & habetur, Clementina I de Privilegiis.*

[†] "On appelle Indulgences apocryphes, celles-mêmes, qui sans avoir des preuves marquées de supposition, ne peuvent être prouvées, ni par les Lettres Apostoliques, ni par aucun témoignage, qui puisse faire foi." Collet ibid. Pag. 267. Idem pag. 301. "On appelle Indulgences Apocryphes celles qui, quoiqu'elles n'aient point des marques expressées de fausseté, ne peuvent se prouver, ni par des Lettres Apostoliques, ni par aucun témoignage authentique." Vide & Theodor. à Spiritu S. de Indulg. Part. 2 p. 237.

(‡) "Il faut que la manie de se tromper ou de

tus autem quisque Episcopus est, qui his omnibus intendat serid, & petulantem credulitatem religionemque impotentem satagat compescere, aut, si maximè velit, in tanta præli, licentia valeat?

Theol. Quæ de Confraternitatibus earumque libellis scripsit Espenius acria sunt admodum, sed tamen vera, potueruntque dedisse Principi ansam easdem abolendi. Quid aient modò facientque Monachi, quid Capellarum multarum Rectores, atque illi imprimis, in quorum Ecclesiis nullibi non associationum id genus spiritualium aliqua aderat?

Med. Ferent haud dubiè indignissimè; neque impostum tantus ad eorum Ecclesias concursus

„ tromper les autres, ait regné long temps; puisque
 „ la Sacrée Congrégation a été obligée de supprimer
 „ vingt fois des sommaires, qui donnoient comme
 „ certaines, des graces qui n'avoient ni été, ni pu
 „ être accordées. “ Collet *ibid.* p. 274.

„ L'abus de publier des Indulgences fausses, dou-
 „ teuses, indiscrettes, étoit si grand dans le qua-
 „ torzième siècle, qu'un Concile de Vienne fut
 „ obligé de le réprimer en 1311 & qu'il voulut que
 „ les Réguliers qui manqueroient en ce point, fus-
 „ sent soumis pendant deux mois aux peines les plus
 „ rigoureuses que puissent subir ceux, qui dans leurs
 „ Ordres seroient coupables des plus grands excès.
 „ Le Concile de Trente pour arrêter le mal plus
 „ efficacement, défendit dans la 21me session Ch.
 „ 9. qu'on publiât aucunes nouvelles indulgences,
 „ sans qu'elles eussent été examinées, par l'Evêque
 „ & deux personnes de son Chapitre. “ *Idem ibid.*
 pag. 267 & 268. &c.

erit populi, cujus bonam partem hoc fune sibi devinctos habent, non finè sua utilitate.

Theol. Hoc fatendum, Confraternitates, quæ in Regularium Ecclesiis Sacellisve essent, publicis ac necessariis parochialium Ecclesiarum Officiis passim nocere fuisset solitas; quippe quæ populum inde avocarent; quod tamen ne fieret, Mediolanensis, Tolosana, Avenionensis, Narbonensis, aliæque Synodi, etiam nostrates expressè adeò, severèque inhibuerant.

Med. Quidquid ejus rei est; quum Rectorum vitio qui hisce societatibus præfuerant, aliorumque, multoties acciderit, ut illæ de se licet atque ex instituto suo laudabiles, populo non inutiles tantum, sed non rarò quoque noxiæ essent, occasionemque præberent A catholicis calumniandi Ecclesiam, quasi salutem populi, totamque adeò pietatem in externis quibusdam signis ac religionis levissimis exercitiis positam crederet; quo tamen ab errore longissimè illa abest; conducibilis fortassis fuerit Ecclesiæ ipsi earumdem abrogatio. Quamquam è re magis fuisset, si ipsi hoc fecissent Episcopi, potestas nimirum Ecclesiastica, quam Princeps Magistratusve sæcularis. Sed in manifestis abusibus parum refert, quis emendet; modò emendantur.

Theol. Tu credis parum id referre, ego verò valdè multum referre arbitror: tum quia si Episcopi ipsi communibus consiliis hanc fecissent castigationem, minus exosa fuisset populo, utpote suis

à Pastoribus profecta; tum quia altera potestas in alterius jura ac regimen nunquam debet invadere. Et verò quid diceret Princeps, si Clerus, quia & in regimine politico vitia non desunt, suoapte Marte conscriberet exercitus, dissolveretve; deponeret Magistratus, inquireret in tribunalia, abrogaret leges veteres, crearet novas; verbò politicam reipublicæ administrationem usurparet sibi, quod emendare quosdam forsitan excessus, abususque Magistratus legitimus, Princepsque adeò ipse negligerent? *sacra sacris, profana profanis*: verbum vetus!

Med. Ecclesia in Republica est, non Respublica in Ecclesia, ac sunt Catholici Principes Ecclesiæ protectores ac vindices, quorum est proinde, gliscentibus in ea vitiis ire obviam, eademque si manifesta sint, Episcopique negligant, emendare, quantum est in ipsis.

Theol. Verùm nunquid idcirco aboleri debebant Confraternitates omnes? An non multæ sunt optimæ laudatissimæque, qualis illa est de invisendis juvandisque ægrotis, de comitandis cum face ardente Sacrosanctis Mysteriis, dum deferuntur publicè, sive in supplicationibus, sive ad morituros atque decumbentes? *Qui nimium emungit*, ut in Proverbio est, *sanguinem* denique *elicit*; ita dum Princeps Confraternitatum quosdam excessus reprimere cogitavit, violento nimis remedio usus optima etiam instituta unà evertit, utilissimaque.

Med. Ita est, Valentine; ita est: ut mirum sit Episcopos in promulgando acceptandoque hoc E-dicto tam promptos fuisse atque obedientes.

Theol. Hæc ratione illi Diploma hoc *suum* fecere, tametsi nonnulli in ejus publicatione cautelas adjici à Pastoribus curavere, planè ei contrarias.

Med. Utinam aliarum quoque Diœcesium Episcopi, ditioni nostri Principis minimè licet subjectarum, ut adimatur populo rudi, vel ultra modum religioso, superstitionis hæc quoque occasio, A catholicisque Ecclesiam calumniandi qualiscunque prætextus, munere tandem suo in hac parte fungantur.

Theol. Benè suades : nullibi enim non in hac re peccatur, quanquàm plerùmque non mala fide.

Med. Sed in religioso cultu ea quoque refecanda, quæ & si fiant animo minimè malo, immò recto atque sincero, veritati (*) tamen, Ecclesiasticisque regulis minimè consona sunt. Et quidem ut de hac re curarent Patres Tridentini rogârunt tum temporis ipsi-met Principes, quod legi adhuc nuperrimè

(*) "Quantùm in religione stabilienda atque augenda, laboris ponendum est; tantùm in superstitione ex hominum mentibus evellenda, curæ ac diligentiae est impendendum." Concil. Prov. Mediolan. IV. sub S. Carolo Borromæo, Cap. 4.

"Verax semper est Ecclesiæ pro veritate defensio, nec umquam fuit indiga falsitatis" facundus Hermian. pro defens. trium Capitulorum Lib. V. Cap. 1.

"Post Deum veritas colenda est, quæ sola homines Deo proximos facit." Martin. Dumienfis, aliàs Bracarenfis *Lib. de moribus*.

in libro (*), quem pridem accepi à carissimo mihi tibi-
que, ac literatissimo Viro Petro Deckerio; cu-
jus quidem lectione, quanquàm nonnisi excerpta
quædam complectitur, præterquàm quod mirè fui
delectatus, multum etiam luminis hausi & notitiæ
rerum, quibus ante carebam penitus, & fortè ca-
ruissem alioqui semper. Si bene memini, titulus
ejus incipit : *S. D. N. Papæ Innocentii XI. De-
creta; &c.*, impressusque est *juxta Exemplaria
Romana; ex Typographia Rev. Camera Apo-
stolicæ....*

Theol. Est sanè ille libellus, in quo exhibetur

(*) » Provideat Synodus (*Tridentina*) ut do-
» ceatur populus, quid de cultu Imaginum sit sen-
» tiendum, curetque ut si quæ in iis colendis irrep-
» serunt superstitiones & abusus tollantur. Quod
» ipsum quoque provideat in INDULGENTIIS,
» peregrinationibus, Reliquiis SS., & in Sodalitati-
» bus, quas vocant FRATERNITATES." *Peti-
tiones Caroli IX.* Galliarum Regis Christianiss. no-
mine factæ ab illustriss. Oratoribus in Concilio Tri-
dentino juxta exemplar excusum Ripæ an. M.D.
LXIII. art. 29... Habetur in Libello, cui titulus:
S. D. N. Papæ Innocentii XI. Decreta, quibus
interdicitur Officium Immaculatæ Conceptionis
SSmæ Virginis, & plurimæ Indulgentiæ abolen-
tur. 2da Editio, cui accessit tùm uberior excerp-
torum *Συναγωγή*, tùm etiam Decretum S. R. In-
quisitionis, quo damnantur & extinguuntur Con-
fraternitates Mancipiorum B. Virginis, & quid-
quid ad eas pertinet. 1778. in 8vo. Gallicè & Lat.

Decre-

Decretum sub nomine Innocentii Papæ XI. quo interdicitur Officium Immaculatæ Conceptionis; qui, nescio, an non sit prohibitus: quippe qui attribuat Innocentio Decretum, quod uni Capisfucco, Magistro tunc S. Palatii adscribi debuisset constet. [*]

Med. Utut est, non paucâ eo in Opusculo reperi, lectu jucunda pariter & utilia. In eo de Confraternitatibus etiam multus est sermo, earumdemque Symbolis atque exercitiis.

Theol. In Confraternitatum Symbolis ac exercitamentis nullam spem certam salutis esse positam constat, fatenturque Catholicorum quilibet paullo meliùs edocti: quanquàm aliunde, si quis rectè illis utatur, sua non carent utilitate.

Med. At exaggerant sæpe Concionatores illarum rerum vim, rudioresque è fidelibus præ simplicitate & ignorantia majorem passim efficaciam in eis esse autumant, quàm reverà habeant, aut iis tribuere oporteat: nonnullis inde certam salutem expectantibus: unde nascitur neglectus salutis, licentia peccandi, &c... de qua re multis Espenius, qui & Ægydii Carlerii Cameracensis olim Decani verba profert, qui in oratione coram Patribus Concilii Basileënsis habita postquam Con-

[*] Vide Collet ubi suprà P. 274. 275 & P. 300 & Seqq. & d'Avrigny *Mémoires Chronologiques & Dogmatiques tom. 3* P. 128; quod ipsum tamen opus quoquè prohibitum est, Decreto 1727. 2. 7bris.

fraternitatum institutum rectumque finem contra Bohemos vindicavit, laudavitque, abusus tamen in eas multiplices irrepfisse non dubitavit dicere apertè; addens „ non esse dubium, quin multa „ mala sub hac specie pietatis parentur; putà „ questus illiciti, deordinati favores, audacia pec- „ candi, & multa similia. “ Quod hodieque conspicere est in nonnullarum Confraternitatum libellis amplissimam salutem securitatemque pollicentibus illis, qui hoc illudve signum sive Symbolum sodalitii gestaverint, ac levissima quædam pietatis opera in honorem hujus illiusve Sancti frequentaverint : quam *abominandam vanitatem ac superstitionem* vocavit Synodus I. Prov. Camera-censis Tit. de Sanctis Cap. 6.

Theol. Jubet eadem Synodus, Tit. de Indulgent., ut Parochi populum suum „ diligenter ad- „ moneant, ne circumforaneis quibusdam, aut „ etiam impressis libellis temerè fidem adhibeant „ qui ex levibus, vanis & superstitiosis causis „ exorbitantes indulgentias pollicentur; cùm in- „ dulgentiæ non nisi ex piis & rationabilibus cau- „ sis concedi debeant. “ Quod ipsum monet & Synodus Prov. I. Mechliniensis de Indulg., etiam si hujusmodi libelli *etiam cum Privilegio* impressi fuerint, additque. „ Potissimùm si promif- „ siones contineant certorum effectuum, pericu- „ lorum scilicet evitationem, à gladiis, à tormen- „ tis, ab aquis, à peste; aut liberationem certam „ à purgatorio : quemadmodùm & Missis quibus- „ dam, & precibus certo numero recitandis “

redarguitque eos, „ qui certo numero & præ-
 „ scriptâ formâ Missarum vel precum affirmant
 „ certas designatasque animas è purgatorio sem-
 „ per liberari. “ Quod & iisdem verbis expref-
 fit, planèque reprobandum declaravit laudata mox
 à te Synodus Cameracensis. Liqueat igitur hujus-
 modi excessus nec defuisse olim, nec fortè deesse
 hodieque ; sed numquam non ab Ecclesia fuisse
 damnatos.

Med. An non sæculo præterito exeunte Namur-
 ci inventus nonnemo est, qui assereret, inque The-
 sibis publicis propugnandum proponeret; quodd
Gestatio Scapularis, Chordæve Sancti Fran-
cisci, &c. etiam in iis qui gentiliter vivunt
sit signum prædestinationis? []*

Theol. Non fuit audax, seu potius blasphemus,
 impunè, homò temerarius, confixaque anathemate
 ejus propositio est. Equidem hodie neminem scio,
 qui tale aliquid asserat aut teneat : & si assereret,
 sibilaretur ab omnibus, quotquot in nostræ reli-
 gionis principiis vel leviter sunt instituti. Episco-
 porum est inconditos harum rerum amplificatores
 redarguere, punire; simplices, idiotas atque ho-
 mines ultra modum religiosos instruere, erudire,
 nimiamque confidentiam dedocere, sive per seip-
 sos, dum pro suo munere Dioceses suas circum-
 eunt, Confraternitates earundemque regulas, li-
 bellos, privilegia, loca, lustrant; inquiruntque de

(*) *Pentalogus Diaphoricus* Pag. 127 & 128.

Indulgentiis, &c. five per Decanos saltem Parochosve, aut Religiosos quosdam homines eruditosque, ac talium rerum æquos æstimatores, ad id operis specialiter deputandos. Neque inutile foret, si Episcopi Pastoralibus encyclicisque Literis, quid in hac re sentiendum sit; quid repudiandum, quid tenendum, aperirent. [*] Hæc si facerent, fieret profectò ut & populus de Confraternitatibus notionem veriore acciperet, & non tam ingens farrago indulgentiarum, etiam plenissimarum, idque frequenter cum pollicitatione liberationis animarum è purgatorio ex levissimis causis vendicaretur in libellis tot futilissimis; ac denique irridendi nos, fugillandique exercitationes aliunde conducibiles piasque ansa omnis A Catholicis eriperetur. Nunc autem dum aberrare nonnullos, ac præpostera credulitate pletateque teneri, parumque rectos id genus rerum æstimatores adhibitoresque conspiciunt; hæc omnia Ecclesiæ ipsi imputant; quasi singulorum errata superstitionemque illa probaret: cùm tamen nihil minùs quàm hoc faciat; nihilque optet ampliùs, quàm ut superstitio omnis evellatur ex animis, exercitiisque fidelium; immò hominum quorumcunque; suusque rebus singulis adscribatur valor, qui inest; non major, ampliorve. Verùm enim verò quamdiu durabit mundus, erunt abusus in rebus etiam, institutisque sanctissimis utilimisque; idèd vigilan-

[*] Quemadmodum fecere Episcopi Salisburgensis, Neostadiensis, Pistoriensisque.

dum continuò pastoribus est, Episcopis in primis, ut gliscenti nunquam non malo eatur obviam tempestivè, efficaciter atque opportunè.

Med. Habent Dominicani Societatem Rosarii, Franciscani Portiunculam & Chordulam S. Francisci, Eremitæ Augustiniani Collegium Corrigiatorum seu Zonæ S. Augustini, Carmelitani Bullæ Sabbatinæ seu Scapularis, Ordo SSmæ Trinitatis Scapulare alterum, aliæ Sodalitates Symbola alia: mirum autem quantam in hujusmodi signis exercitiisque spem è rudi popello multi reponere consueverint, dictitentque ignari nonnulli inesse reverà & conentur suadere; ut indignatus fuerim non semel, ac riserim quoque nonnunquam.

Theol. Harum rerum rectum usum perpulchrè docet Rdssimus Dnus Joes Neercasselius, Episcopus quondam Castoriensis, & Vicarius dum viveret Apostolicus in Partibus Hollandiæ, Vir miræ ac masculæ pietatis, antiquique ævi ac zeli, in nunquam fatis laudato Opere *de Sanctorum cultu ac præcipue Beatissimæ Virginis Mariæ*, ubi quoque ostendit variis Paragraphis, in iisdem multiplicem passim errorem committi, non ab ima tantùm plebecula, hominibusque laïcis, sed à Clericis quoque ipsis, ac Monachis. Tesseræ hujusmodi nihil aliud sunt quàm virtutis *Mnemozyna* ac incitamenta; indicia signaque Societatis cujus aliquis fit; ut adeò oporteat ponere pietatem non in Symbolis ipsis, sed in rebus operibusque bonis, in virtute ac charitate Dei proximique, ad quæ scilicet nos ex-

stimulant. Nec Deiparæ, nec Divi alii Divæve nudis mendacibusque signis delectantur aut honorantur; nec quærunt aut amant Gestatores, Pictores, Pronuntiatoresve signorum suorum; sed Factores, sed Imitatores, vel saltem sinceros Desideratores illarum virtutum, quarum exempla se præbuere, quibusque Deum coluerunt, dum essent in vivis, & in quorum memoriam illiciumque Symbola ista sunt instituta: non tanquam Phylacteria essent egregiâ per se vi ad tuendum prædita. „ Qui aliter sentiunt, [*] ait Castoriensis; non sentiunt ex re, „ gula veritatis, sed ex stultitia vanitatis; nec erga „ Divos devoti, sed in colendis Divis sunt superstitiosi. Talis ne sis, addit, portans in ore, aut „ pectore, aut lumbis signa virtutis Sanctorum, „ tesseras sacræ Societatis, porta & in pectore imitationem virtutis eorum.” Optima honorandorum Sanctorum ratio est imitatio illorum.

Med. Vix ulla Confraternitas celebrior est, communiorque quàm sit illa Rosarii. Nescio tamen, an vel centesimus Confraternitatis Socius Rosarium legat, ut oportet, necessariumque est Indulgentiis lucrandis.

(*) *De cultu Sanctorum*, Tract. I. §. LXIII. Vide & ibid. §§. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. item §. 18. Necnon Van Elpen. *Jur. Eccl. Univ.* Part II. Tit. 37. Cap. 6. per totum, Fleury, *Dist. 8. in Hist. Eccl.* §. XV., *Excerptorum Collectionem ad Innocentii XI. Decreta*, de quibus superius, variis locis; &c.

Theol. Plerique rudes autumant sufficere, si pre-
cationum certum numerum ad globulos recitent,
ad singulas Salutationum Angelicarum decades ora-
tione una dominica interposita, quin de mysteriis
aliquid cogitent.

Med. Atqui tamen cum precum illarum recita-
tione mysteriorum vitæ Christi, humanæque Re-
demptionis conjungenda omninò meditatio est.

Theol. De hac re nemo eruditus dubitat, cùm
vel ipsæ Breviarii nostri Lectiones apertè hoc ha-
beant. Aperio : prælegam.

Med. Ausculto.

Theol. Sic in iis habetur ad Dominicam I. intra
Calendas Octobris, quando ejus celebramus So-
lemnitatem : „ Est autem Rosarium certa precandi
„ formula, quâ quindecim Angelicarum Saluta-
„ tionum decades, Oratione Dominica interjecta,
„ distinguimus, & ad earum singulas totidem no-
„ stræ reparationis mysteria pia meditatione reco-
limus ; ” eodemque modo Marianum Rosarium
diffiniunt omnes ; nemine de Mysteriorum recogi-
tatione veluti parte Rosarii præcipua mentionem
non faciente. [*]

Med. Ergò quoniam tali modo fieri debet Ro-
sarii recitatio, & tamen passim sic minimè fit, etiam

(*) Malvenda in Annalibus Ord. Præd. ad annum
Christi 1215. Cap. 10. Bolland. ad diem 4. Aug. p.
423. Alii, qui de Rosario tractant, Scriptores omnes.

quàm publicè in Ecclesia aut alibi recitatur ab hujus Sodalitatis sociis, consequens est profectò illos Indulgentias sodalitis huic proprias minimè lucrari. (*)

(*) Ut hoc clariùs constet certiùsque, en tibi R. P. Udalrici Reiffii resolutionem in Appendice ejus secunda ad R. P. Vincentii Patuzzi Instructionem circa doctrinam de Indulgentiis edit. Aug. Vin-
del. 1784. Cap. I Casu II. pp. 262. & 263.

„ Bertha Rosarium sæpiùs recitat, omiſſa medi-
„ tatione Myſteriorum humanæ Redemptionis; eò
„ quòd haud rarò audiat in una, alterave Ecclesia
„ Rosarium publicè hoc modo recitari.”

„ Q. An Bertha Indulgentias pro recitatione Ro-
„ ſarii concessas obtineat?”

„ Resp. Negativè ex ſequenti Decreto : *Cùm S.*
„ *Congregationi, Indulgentiis, ſacrisque Reli-*
„ *quiis præpoſitæ P. Procurator generalis Ordi-*
„ *nis Prædicatorum ſupplices preces porrexerit*
„ *pro declaratione dubii : An qui Sanctiſſimum*
„ *Rosarium B. V. M. recitant omiſſa meditatione*
„ *Myſteriorum humanæ Reparationis, & illorum*
„ *vice mortem ac cætera noviſſima, vel alia*
„ *pia, ac religioſa meditantur, Indulgentias à*
„ *Summis Pontificibus concessas pro recitatione*
„ *Rosarii lucrentur ? S. Congregatio die 6 Au-*
„ *guſti anno 1726. reſpondit : Non lucrari. Quam*
„ *S. Congregationis declarationem per me Secre-*
„ *tarium SSmo Dno noſtro relatam Sanctitas Sua*
„ *benignè approbavit. Datum die 13. Aug. anno*
„ *1726. L. Card. Pīcus Præſectus. Raphaël Coſ-*
„ *mus de Hieronimys Secretarius. Conſule novum*
„ *Gazophilacium Roſarianum, Auguſtæ apud Riege-*
„ *ros editum.”*

Parum enim est Orationum Dominicarum, Angelicarumque Salutationum illam seriem ad globulos numerumque servare, nisi altior quædam, nobiliorque, consideratio accesserit.

Theol. Non desunt tamen, qui recitationi meditationem adjungant, extantque ad juvandam eam praxim conscripti impressique libelli; tametsi recitantium maxima pars omittit, ac precationum consueto penso decussio suam rem egregiè fecisse autumant.

Med. Pium interim opus fecêre, etiam mysteriorum illâ cogitatione minimè adjunctâ; modò ne in certo illo precationum numero fiduciam suam reponant, neque Corollæ ipsi, seu globulis, vim aliquam inesse autument. [*]

Theol. Rectissimè hæc mones. Nescio autem, unde fit, quod Rosariorum usus rarius fiat indies; nisi fortè hoc evenit, quia, multiplicatis jam undique scholis, propagataque legendi arte, nemo non mavult è libris dicere preces alias atque alias, quàm ad nodosum filum reciprocare orationes easdem, non sinè tædio, ac divagatione mentis certissima penèque assidua. Quanquàm si mysteriorum adjungeretur meditatio, tantùm fastidii minimè adesset.

Med. Solent & plerarumque Confraternitatum

(*) Abelly *Prat. de dévot.* p. 123. ap. Baillet *Vies des Saints*, édit. in fol. tom. 2. part. 2. p. 226. ad 15. Aug.

Socii in Processionibus statis diebus habendis statuas Imaginesque Sanctorum illorum, quibus sua Collegia speciatim se addixere, circumgestare, passim unà cum Corpore ipso Dni. Quod vulgò fit solemniissimè, magnâ pompâ, sumptuoso ornatu, cum cereis multis : statuuntur & in mediis templis, vel in aris ipsis, ad certos dies. Imaginum illam unà cum SS. Mysteriis solemnem in supplicationibus circumgestionem nunquàm lubenter vidi; tametsi non ignoro Christianum Lupum ex Eremitarum Ordine S. Augustini, Scriptorem eruditum ac percelebrem, editis etiam libris hunc usum contra plerosque alios vindicasse. [*]

Theol. Sunt Episcopi non pauci, qui eam imaginum Reliquiarumque SS. in eadem ipsa cum Ssimo Domini Corpore circumlationem in suis Ecclesiis inhibuere. [†] Qua in re, meo quidem

(*) Vulgata à P. Wynantio inter cætera ejus Opuscula posthuma *Dissertatio est de SSmi Sacramenti publica expositione & de sacris Processionibus, in quibus circumfertur cum sacris Sanctorum Reliquiis & Imaginibus Venerabile Altaris Sacramentum.* Brux. 1690. in 4to.

[†] „ In solempni illa Processione, in qua Ss. Dni.
 „ Corpus per urbem religioso cultu defertur, *ne Reliquiæ illæ sed illud solum*, ut *veteris instituti*,
 „ *Ecclesiæque Romanæ Matris consuetudinis est*,
 „ pio religiosoque apparatu, solempnique celebritate
 „ feratur.” S. Carolus in Conc. Mediol. IV. Parte
 2. Cap. 4.

judicio, optimè illi fecère : vellemque ut reliqui etiam Episcopi omnes id ipsum lege caverent. Quid enim statuis cum tanto mysterio commune? Ut jam non dicam, imagines earumve ornamenta thecasque Reliquiarum sæpe sæpiùs multò pretiosiora esse, quàm ipsa sint Venerabilis Sacramenti repositoria; ut adeò illa, curiosi sæpè magis quàm pii, populi oculos in se convertant, atque unà cum oculis animos ab eo quod præcipuum est abstrahant : quæ rerum inversio est minimè ferenda.

Med. Fit sæpe è contrario, ut Sanctorum imagines deformes omninò sint, & non tantùm non secundùm regulas artis, sed nec veritatis aut decoris factæ, aut à vetustate situque sint exesæ : quò fit prætereà, ut risum aliquando potiùs ac vilipendium, quàm bonos religiososque sensus pariant in animis intuentium. Sed & sæpe sic eas ornant, comuntque, ut profanis, quàm sacris statuis, videantur similiore.

Theol. Cùm tamen & hoc ab Synodis, rationeque ipsa sit vetitum [*].

Similiter Anno 1639. Synodus Namurc. statuit :
 „ Quando continget Venerabile Sacramentum de-
 „ ferri, nullæ aliæ Reliquiæ vel Imagines Sancto-
 „ rum deferantur.... In die verò Patroni sola ejus
 „ imago vel Reliquiæ deferantur.” Videtis plura in
 hanc rem apud clarissimum Espenium *Jur. Eccl. Univ.* Part. 1. Tit. XVI. *de Cura Episcopali*,
 Cap. 12.

(*) „ Imagines sacras, sæculariter comptas, nec

Med. Sed hæc aut ignorant, aut parùm curant Sodalitiorum plerique Socii.

Theol. Atqui non ignorare debebant, aut negligere, Pastores ipsi, populi videlicet lumen ac duces : animadvertereque eos decebat prætereà, inhibitum abs Tridentina esse Synodo, ut ne novæ Sanctorum Imagines in Templis collocentur, nisi ab Episcopis visæ primùm ac probatæ. [*] Verùm & hoc malè hucusque est observatum.

Med. Nunc fieri jubent illas Parochi, Ecclesiarumve ac Capellarum Œconomi pro arbitrio, homines nimirum rudes plerumque, ac sacrarum rerum rituumque non admodùm periti : statuuntque in Templis, ubi, & quomodò volunt, non adorationis quidem causâ (tam enim dementes ac stupidi nemo unus apud nos est) sed tamen Religionis, illiusque crebrò præposteræ, aut supervacaneæ.

Theol. Sed modò curare hæc ipsa paullò amplius Episcopi incipiunt; spesque adeò est, futurum, ut cum tempore hac in parte accuratior ordinatioque disciplina teneatur.

“ in Templis, nec in Processionibus tolerant Episcopi.” Synodus Provinc. II. Mechlin. Tit. 14, Cap. 2.

(*) Concil. Trident. Sess. 25. *De Invocatione, Veneratione, & Reliquiis Sanctorum, & sacris Imaginibus.* & Concilium Provinc. Mechlin. an. 1570. de Imaginibus, Cap. 1. “ Neque posthæc
“ ulla Imago, aut Statua in Ecclesiam vel locum
“ sacrum recipiatur, nisi ab Episcopo admissa fuerit.”

Med. Crede mihi : nimia laborantium, ægro-
rantiumque hominum in Statuis, Imaginibusque
Sanctorum eorumque Reliquiis fiducia, Medicis
quoque ipsis Chirurgis, ac Pharmacopolis non pa-
rum nocet; pluribus è vulgò præsertim, à Sanc-
tis potius eorumque signis, maximi si Thaumaturga
sunt, valetudinem suam expectantibus, quam à
medicina.

Theol. Nunc denique prodis apertè, quæ populi
magnam illam ergà Sanctos eorumque Statuas Reli-
gionem non plurimum probes, quòd adversaria
nempe est tuis compendiis.

Med. Sic meam curo utilitatem, ut litem inte-
rim veritati. Quid vetat studere utrique? Quin &
ea ægrotantium in Statuis Sanctorum, Imaginibusve
aut Reliquiis, quæ miraculosos etiam aliquando
patrârint sanationes confidentia ipsis sæpè malè ha-
bentibus noxia est, ac lethalis : fit enim ut suâ hâc
fiduciâ securi occupatique penitus remedia humana
negligant interim, maturescenteque malo suæ ipsius
negligentiæ ac securitatis victima fiant denique.

Theol. Accidit, fateor, hoc aliquando.

Med. Unum addam, quod, an tibi probabitur,
nescio.

Theol. Scilicet.

Med. Sæpè numero vidi, ac fit ferè hebdomada-
tim in locis passim multis, tum & in mea quoque Pa-
rochia : ut circumlato expositove ad populi Vene-

rationem Corpore Dni, cantetur seu numeris musicis, seu tono graviore ac protracto recitetur coram illo D. Virginis Litaniam, quam vocant Laurentiana, seu preces quædam aliæ cum Divino illo Myſterio parum aut nihil analogæ. Cogitavi autem crebrò apud me, ſed nunquàm aperui cuiquam, nunc verò aperio tibi alteri ſcilicet mihi; non quadrare hæc admodum inter ſe, rectiusque fore & ad excitandam nutriendamque erga tantum Sacramentum fidem atque pietatem opportunius, ſi Canticis huiusmodi omiſſis penitus, contractisve, talia interim adhiberentur, quæ de propoſito Myſterio tractent apertius, aptiusque. [*] Non ego reformatorem agere volo quidem, ſed tamen cogitationem tecum de hac re meam communico, probandam abs te, rejiciendamve, ut videbitur.

Theol. Rectè cogitaſti, mi Theophraste, nec eſt quòd ad tuas rationes aliquid adjiciam, niſi quòd ea ipſa conſuetudo, quæ tibi mihiſque diſplicet, ab aliis quoque nonnullis eruditis, piisque Viris improbatur; [†] quanquàm non ſic improbent quaſi

(*) » Libenter adverto, quod in feſtivitatribus
 » Sanctorum parum convenit expoſitio Sacramenti,
 » quia diverſus eſt cultus exhibendus S. Eucharistiæ
 » à cultu exhibendo Sanctis, & præſente Domino omnium Summo debet ceſſare Cultus Sanctorum." Franciscus Biſſus in *Expoſit. Sacram.* Num. 232. §. 5.

(†) Vide Doctiſſimi Viri Joſephi Lauberi *Inſtitutiones Theologiæ Paſtoralis*, edit. Vienn. 1782. T. II.

mala sit, sed ceu minùs aptam ac convenientem. Quin ausim asserere plerarumque Synodorum Sanctionibus eam praxim non undiquaque congruere, atque aded reprobari ex obliquo. Multæ enim statuerunt, ut vel in Missa ipsa tempore Canonis seu Consecrationis, conticescant (*) organa ac penitùs (†) canatur nihil dando altissimæ contemplationi

(*) Synod. Colon. an. 1651. Part. 2. Cap. 10. Num. 10.

Part. 4. Sect. 2. Cap. 2. Num. 263. *de expositione ssimi Altaris Sacramenti*, ubi eam cantandarum coram exposito Venerabili Litaniarum Marianarum consuetudinem pluribus exagitat.

(†) " Les Conciles ont ordonné que durant le
 " temps de la Consécration on adoreroit le S. Sa-
 " crement le corps prosterné contre terre conservant
 " un silence fort grand afin de donner lieu à la foy
 " de penser mieux à un si grand Mystère. Celui
 " de Cologne en 1536. *Prostratis humi corporibus*
 " Celui d'Ausbourg en 1548. *In altissimo silentio*
 " *prostratos*.... Ce n'est que depuis Louis XII.
 " que l'on chante à l'élévation du S. Sacrement.
 " Ce Prince ayant des ennemis à combattre de tous
 " côtez pria les Evêques de son Royaume de faire
 " chanter l'Antienne : *O salutaris hostia* après la
 " consécration du S. Sacrement afin d'obtenir par
 " les prières de tous ses sujets un puissant secours
 " pour la defense de son Royaume.... Avant Louis
 " XII on ne chantoit rien depuis le commencement
 " du Canon de la Messe jusqu'au *Pater*. Tout le
 " monde estoit dans un silence de foy ; c'est-à-dire

orio, significandæque causâ profundissimæ adorationis ac reverentiæ; dum verò aliæ quædam concedunt, ut interim hymnorum aliquid cani valeat, hoc saltem cavent, monentque serid, ut quæ canentur Mysterio convenient, quod peragitur. (*) Idipsum statuunt ut fiat, quando populi Venerationi expositum hoc Sacramentum est; tamen, quod fateor, de Lauretana Litania disertæ pleræque non loquantur, quod mirum non est; ut quæ tum temporis in Ecclesiis necdum usurparetur adeò communiter.

„ dans un étonnement de voir que Jésus-Christ se
 „ rendoit présent sur l'Autel pour nôtre Sanctifica-
 „ tion.” *Pratiques de Piété* §. X. Pag. 16. Quam-
 „ vis permittat (Synodus Augustana) Antiphonas
 „ *AD SACRIFICIUM PERTINENTES* sub
 „ elevatione decantari; rectè tamen subdit melius fore
 „ & veteri Ecclesiæ convenientius, præsentiam Do-
 „ minici Corporis in altissimo silentio prostratos ve-
 „ nerari.” Card. Bona Rev. Liturg. Lib. II. Cap. 13.
 N. 3. Vide & Paquot Mém. Litter. des Pays-Bas
 Tom. 12 edit. in 8°. Pag. 404. Note (c). Grimaud
 & Duranti apud. eund. Item *Directorium Ecclesi-*
asticæ disciplinæ, Colon. 1597. in 4to pag. 400.
 &c.

(*) „ Hymnos verò circa expositionem (sibi
 „ Sacramenti) seu Processiones... *præcisè* ad Dei
 „ gloriam vel sibi Sacramenti exaltationem intonari
 „ mandamus.” Synod. Varmiensis A°. 1726. Cap.
 XI apud Neissenum in *Concil. German.* Tom. X.
 P. 499.

Med.

Med. Id fortassis natum, aut valdè promotum, à Marianis Confraternitatibus, postremis hisce seculis magno numero ubique in honorem D. Virginis erectis; quando & pomeridianæ illæ, quas vocamus, Laudes, originem suam accepère; Vesperarum psalmodiâ, in pagis saltem, diebus etiam ipsis Dominicis, abolitâ.

Theol. Non parùm quoque eum ritum promoverè Monachi ac Moniales Maricolæ, quos & deinde imitati sunt Parochi plerique, vix aliqua, quod equidem sciam, Synodo ita ordinante. Laudum, quas vocant, ritum jam quisque statuit pro arbitrio, aliis alias in iis preces recitantibus, cantantibusque; adeò ut Rosarium quoque alicubi in iis recitetur coram Venerabili, parùm certè pro Mysterio aptè.

Med. Optarent multi, (*) ut pro LAUDIBUS illis omnibus pomeridianis haberetur potiùs Concio seu Instructio familiaris, priscusque ille Vesperarum cantandarum usus reduceretur postliminiò : nam Venerabile Sacramentum nostris hisce diebus cre-

(*) „ Cette dévotion, si commune aujourd'hui,
 „ n'a guères qu'un siècle & demi d'ancienneté.
 „ On ne souffroit pas auparavant que le S. Sacre-
 „ ment demeurât exposé en évidence sur l'Autel ni
 „ ailleurs. Il seroit à souhaiter dans bien des en-
 „ droits que les fondations de saluts fussent chan-
 „ gées en fondations de catéchismes, ou de ser-
 „ mons.” Paquot ubi suprâ Tom. 14. Pag. 424 Note
 (2).

brius quàm oporteat, deceatque exponi conquesti jam dudum sunt eruditi piique homines, ac rerum sanctarum supra vulgum devotulosque æqui æstimatores. (*)

Theol. In Gallia & Italia, ad quas Regionēs iter aliquando institui juvenis, rarissimus expositionis usus est; [†] rara item Divinorum Mysteriorum in supplicationibus circumgestatio. Hodie rei frequentia induxit vilipendium.

Med. Curabitur de hac etiam re, eruntque imposterum id genus Processiones infrequentiores. Brugensis sanè, Gandensisque Episcopi jam inde in suis Diœcesibus modum illis posuere, ut nonnisi ter quaterve quot annis ullæ sint habendæ, atque unica tantum cum divino Sacramento, in festo nimirum die SSmi Corporis Dni. [§]

(*) Vide Thiers *Traité de l'exposition du Saint Sacrement de l'Autel*, per totum: quem librum videlicet optimum esse & pium & ab omnibus viris doctis atque eruditis approbatum testatus est Card. Bona in Literis ad eum Auctorem datis 29 Aug. 1673.

(†) Prosper Lambertinus *Institutionum Eccl.* Cap. 30. Thiersius item, Merbesius, Juvenius, Espeniusque apud illum laudati.

(§) „ Sanctissimum utique Eucharistiæ Sacramen-
 „ tum piè & utiliter ad populi pietatem interdum
 „ in publicis Processionibus ac Supplicationibus,
 „ potissimum verò in Festo sacro Christi Corpori
 „ propriè consecrato & per ejus Octavam defertur

Theol. Hæc si tempestivè imitentur Episcopi reliqui, non erit metus, ne Princeps ipse de ea re

„ sed ne nimia frequentia debitam tanto Sacramento
 „ minuat reverentiam, rariùs extra prædicta tempora
 „ id fiat, & nonnisi in arduis causis pacis, aut
 „ publicæ necessitatis, vel utilitatis, seu aliàs de
 „ licentia & consensu nostro, nostrive Vicarii in
 „ spiritualibus Generalis, sicut disertè constitutum
 „ est à Concilio Provinciali Colonienfi sub *Nicolao*
 „ *Cusano*, S. R. Eccl. Card. ac de latere Legato,
 „ *Theodorico* Archi-episcopo Colonienfi, Decessore
 „ nostro his verbis id comprobante : *Ad majorem*,
 „ inquit, *honorem SSmi Sacramenti statuimus*,
 „ *quòd deinceps ipsum SSimum Sacramentum nul-*
 „ *latenus visibiliter in quibuscunque Monstrantiis*
 „ *ponatur aut deferatur, nisi in Ssmo Festo Cor-*
 „ *poris Christi cum sua Octava, & extra hujus-*
 „ *modi Festum cum sua Octava semel in anno*
 „ *in qualibet civitate aut oppido seu parochia,*
 „ *vel ex singulari indulto ordinarii, aut aliàs*
 „ *pro pace, vel aliâ necessitate eminente, ex in-*
 „ *dispositione Rempublicam prægravante, & tunc*
 „ *cum summa reverentia atque devotione.*”

Synodus Colon. 1651. Part. I. Cap. 4., ubi & statuit, ut ne ullæ Sanctorum Imagines vel Reliquiæ unà cum Corpore Dni in supplicationibus circumferantur.... Adi & Episcoporum Gand. & Brug. novissimas de hac re Constitutiones, ac denique Synodos passim; nec non & Lambertinum ubi supra; quo loco & docet, Eucharistiæ expositionem publicè haberi non posse etiam in Ecclesiis Regularium, utcunque exemptorum, finè facultate Episcopi & causa publica.

statuat: quod alioquin ipsum certò certiùs facturum fama tulit diù. Et est porrò fatendum, Supplicationes hucusque frequentiores fuisse quàm oporteat, ac vitio laborâsse non uno.

Med. Attamen non desunt multi, qui illorum hoc consilium vituperantes, insuper dictitent cum Cæsare illos facere, parumque esse religiosos. Quin & inter Episcopos nostros sunt quidam [ac minimum, quod sciam, unus] primique ille nominis, qui exemplum illorum neque laudent, neque imitari sustineant, rati nimirum religioni hâc ratione, ac publico cultui, liberoque, se incommodaturos.

Theol. Quodd è vulgo, exque ipso adeò Clero, multi in murmura querelasque eruperint ob mutatam in hac parte disciplinam adversùs optimos pietissimosque Antistites non equidem valdè miror: homines nempe plerique ex usu vivunt eumque tenent pro regula sacrosancta, religionem præsertim quod attinet; à qua discedere ne latum quidem unguem liceat, multòque minùs mutare; nullo videlicet discrimine factò fidem inter ac disciplinam, inter usum atque abusum: & quasi temporibus omnibus omnia congruant, zelum habent equidem, sed qui non sit secundùm scientiam, ut loquitur Apostolus.

Med. Abolitis Confraternitatibus Processionum numerus diminuetur spontè: illæ enim eas multiplicabant oppidò.

Theol. Scire aveo, quid sit futurum de argen-

tea aureaque Confraternitatum , quæ sacra , quæ profana , supellectile , de fundis earum redditibusque : sunt enim inter eas multæ prædivites ac opulentæ.

Med. Pergamus legere Edictum ; fors hac quoque de re reperietur in illo præscriptum aliquid ab Augusto Principe. Si fisco suo ea omnia addicat , non evadet linguarum aculeos , neve existimationem animi ad proprium quæstum inhiantis omniaque convertentis.

Theol. Jam dudum hoc sibi nomen vulgò acquisivit Imperator , tum à pace cum Hollandis inita , tum à vindicatis arcæ religiosæ , seu potius crumenæ , ut aiunt , suæ Monasteriorum plerorumque bonis. Sed hæc vulgaris calumnia est ; cum illa omnia non in suum sed religionis ac pauperum usum pridem destinârit ; secùs atque Moscovitarum Imperatricem fecisse fama est.

Med. Omnia , ut lego , quæ ad Confraternitates spectârunt , cessura decernuntur in usum pauperum atque orphanorum , non distribuenda quidem statim per singulos , sed applicanda mensæ , ut vocant , Spiritûs Sancti ; ut in futurum quoque tempus extendatur beneficium , nec emoriatur unquam.

Theol. Pauperes erunt semper : sapientissimique aded consilii est præsidium subsidiumque illis quærere ac destinare , quod non expiret cum tempore , sed crescat imò ac augeatur productu continuo.

Med. Unam igitur massam deinceps constituent, & quæ jam olim ad pauperum mensam attinebant, & quæ pertinuerè aliquando ad Confraternitates abolitas, & quæ adjiciet adhuc postmodum fidelium pietas.

Theol. Unam hæc omnia massam constituent?

Med. Omnino unam.

Theol. Et quis eam curabit, dispensabitque?

Med. Homines scilicet sæculares ad hoc nominati, Pastoribus interim minimè neglectis. Nova scilicet Confraternitas instituta à Principe est in vicem abrogatarum, eaque nomen habitura suum ab amore proximi operante, sub invocatione ac patrocinio Salvatoris Nostri *Jesu* : in qua quidem quotquot inscribentur stipes, quas velint, largituri sint effusurique in manus directorum, distribuendas deinde summa fide iis, qui verè egeant, non desidiosus illis hominibus mendicabulis, otio torpentibus atque ignaviâ, molestisque insuper ac morosis; sed pauperibus, qui laborem minimè fugiant, seu ad illum non apti aliena ope comperti fuerint reipsâ indigere.

Theol. Ohe inventum salutare! si modò eventus responsurus est conatui, & dum curatur de egenis possessionibus civium nulla fiat injuria.

Med. Quælibet Parochia suam habebit Confraternitatem peculiarem, directoresque ad hoc muneri speciatim delectos; qui ne fraudare quidquam è pauperum bonis eleëmofynisque valeant

exactum singulos in annos dabunt computum, aliis quoque cautelis nonnullis adjectis, ut dolo cuicunque locus esse nullus queat.

Theol. Haud prorsus displicet mihi nova illa societas, ad miserorum, ut quidem apparet, sublevamen excogitata. At vereor, ne futuri sint paucissimi, qui dare nomina illi volent. Nunc dat unusquisque stipem pro arbitrio, quomodò, quando, quantò, cui, vult; distribuitque ut visum est; dum contrà qui fundent in æraria novæ Confraternitatis hanc abs se libertatem abdicaturi sunt, nec scient, cui quandove sint quæ contulère, inservitura. Deinde anne credis perpetua ac sibi semper constante integritate æraria hæc administranda? Per quas, quæso, rimas pecuniosa fraus non intrat? Et quid facient indigentes aliena ope homines honesti apud publicum nominis, qui suam olim egestatem atque inediam uni suo Pastori manifestabant, à quo & juvabantur, nemine conscio? Postremò amant nostri homines Confraternitatibus inscribi, quibus adnexa privilegia sint, indulgentiæ, relaxationes pœnarum pœnitentialium, &c... Sodalitium verò hoc novum nihil habiturum est istiusmodi; & si maximè vellet, non posset largiri Princeps.

Med. Statuitur in Edicto, Confraternitatem illam recentem, quantum ad spiritualia attinet, subfore Episcopis, qui proinde decernere eatenus poterunt, quod sibi fuerit visum expedire. Quanquam minimè suaderem, indulgentias ejus multi-

plicarent, nimia sua multitudine noxias magis quam utiles, ac jam hodie apud alios quidem parientes confidentiam securitatemque immoderatam, apud alios ipsâ suâ copiâ venientes adductasque in vilipendium. Nec dubitem, quin hæc quoquæ ratio inter cæteras una sit, quur Sodalitiorum ingentem illum numerum pugno, ut sic dicam, uno abrogaverit Imperator, nullo discrimine facto.

Theol. Nempe ille pro principio sibi præstituit illud : *Non profit potius, si quid obesse potest.* Quo eodem principio quum aliquando usus esset Steyartius, ut S. Scripturæ lectionem in lingua vulgari non faciliè permittendam assereret, ab immortalis memoriæ Antonio Arnaldo strenuè validdèque depexus est. (*) Cæterum perquam durum profectò erit Confraternitates omnes antiquas uno veluti ictu videre excisas, eam præsertim Ssini Sacramenti, cui promovendæ stabiliendæque tanto-pere adlaboravit pientissimus olim ac Beatæ memoriæ Hubenus: videre item tot pientissima exercitia abrogata, tot aras vacantes, Sacramenta neglecta, &c...

Med. Oportet revocare in memoriam auream illam sententiam Apostoli Pauli ad Romanos Cap. XIII. v. 8! *Qui diligit proximum legem implevit*: hæc una virtus reliquas omnes complectitur, neque utilior alia Confraternitas esse potest, quàm quæ amorem spectet subsidiumque proximi.

(*) Voyez *Difficultez proposées à Mr. Steyaert*, Part. IV. Diff. 4°. pag. 95 & seqq.

Theol. At verò nunquid idcirco reliquas oportebat abolere omnes? & si abolendæ erant, abolere eas debuit Princeps auctoritate propria, nemineque agnito Episcoporum seu consulto?

Med. Jam dixi non semel, non deesse Augusto Principi inter Consiliarios, quorum luminibus utitur, Theologos pereruditos ac pios, Abbates quoque, quin & Episcopos ipsos: tametsi fateor cum his omnibus errare illum posse, ac fortassis errare reipsa: hac saltem in parte, quod præteritis singularum Diœcesium Episcopis, omnia præscribit atque ordinat pro arbitrio: verumtamen arbitror, quando Imperator religiosa illa Sodalitia abrogata fore decrevit de externa eorum pompa, signisque publicis, de eorum redditibus, ærariis,... &c. potissimum intelligi: atque adeò idcirco non vetantur homines privatim eadem ipsa opera exercitiaque pia frequentare, qui volent: modò ne ad ritum pristinum conventus habeant, Collegiave constituent; neu aras habeant sibi proprias, indulgentias schematismis aut campanarum pulsu publicent, nec Missas supplicationesve publicè ac seorsim habeant tanquam pro Confratribus Sodalitii; verbò, modò abstineant ab solemni exercitatione, rituque publico. Hæc si omiserint, perinde, reor, habebit Princeps, quid exercitiorum privatim agitent, adhibeantque fideles.

Theol. Nimirum ea libertate utemur in terra Catholica, quâ apud Anglos, Batavos, Suecos, Danos, fruuntur Orthodoxi; apud quas pariter,

gentes continere intra privatos parietes se fideles debent.

Med. Parùm abest, ut sub Tyrannide nos degere pronunties; adeò ceremoniarum nostrarum coarctationem, exercitiumque liberum extenuas. At scio in hyperbolicis enuntiationibus, ut teneatur veritas, sufficere si centesima pars veniat, recipiaturque, in computum.

Theol. An etiam *Gildæ*, quas vocant, censendæ sunt unà abolitæ? Sodalitia enim & illa sunt, ut priora.

Med. Nequaquàm : Sodalitia sunt quidem, sed minimè sacra. Quanquam spondere minimè velim, eandem sortem cum prioribus non subitura.

Theol. Habent tamen & illa passim suos fundos ac redditus, unde sodales statis diebus ludant ac potitent. Habent & suas aras, atque imagines sanctorum, à quibus nomina gerunt sua.

Med. Et quidem nonne fateri mecum ipse debes; quoniam ante hæc in Civitatibus præsertim, in una eademque Ecclesia Confraternitates sæpe plurimæ aderant, quarum singula habebat aram sibi propriam, adeò oppleri soluisse altaribus templa, columnis sæpe ipsis tumultuario opere inficetè applicita, ut totam sacræ domûs symmetriam turbarent? Hæc ubi fuerint locis suis mota, sublataque, ordo erit in templis concinnior, ædificii facies augustior, locus continendæ multitudini inimpeditior, mysteriorum ab ararum raritate veneratio major, plebis ad irruendum obru-

endumque in medio sui consistentem, ut fiebat quotidie, facientemque sacerdotem ardor ac petulantia repressior. Et quo non ridiculo ornatu Confraternitatum focii aras suas onerabant, locupletabantque, superbientes si vel ipsam summam principemque, in qua recondideretur divinum Sacramentum, suæ illæ opibus superarent; quæ intoleranda erat æmulatio. [*]

Theol. Quis religionis ardorem justos intra terminos semper compescat, præsertim in communi fidelium vulgo? Indulgendum aliquid religiosi mentibus est, donec sapere melius pertempus ipsum didicerint. Cæterum dum pretiosam illam omnem supellectilem abripiet Imperator, ut in pauperum usum, quod ait, convertendam, quæ non

[*] Vide eruditissimum piissimumque Opus *Pratiques de Piété* Cap. 40. ubi demonstrat; " que
 " c'est un grand déreglement dans le service de
 " Dieu de parer mieux une Eglise, le jour du Pa-
 " tron, &c.. que le jour de Pâques, ou en la foi du
 " S. Sacrement, où il démontre encore les desor-
 " dres, qui arrivent au sujet de ces parures ma-
 " gnifiques, & l'injure qui est faite à Jésus-Christ
 " en ces jours à cause de cette pompe extérieure,
 " non réglée selon que les Canons l'ont ordonnée."
 Vide & Cap. 38., quo loco docet " Que c'est éta-
 " blir un culte Juif, que de charger un Autel de
 " tant de vases d'argent & de bijoux, & faire éga-
 " rer la foi du S. Sacrement que de faire une bou-
 " tique d'orfèverie de l'Autel lorsque le S. Sacre-
 " ment est exposé. " Pagg. 214.... 121. & seqq.

murmura, quas non querimonias, edent sodales, vulgus, cives, Clerus?

Med. Querentur; sed incassum.

Theol. Gratias illas spirituales Confraternitatibus penè omnibus olim ab Antistitibus adnexas auferre saltem non valuit sæcularis potestas.

Med. At Confraternitatum illarum pristinarum abolitis impeditivæ publicis exercitiis, sponte quod cessabunt istæ: eæ nimirum saltem, quas nemo nisi hæc ipsa publicè agitans lucrabatur.

Theol. Intelligo tua cogitata. Erant indulgentiæ quædam, aliæque gratiæ istiusmodi, quas, ut quis lucraretur oportebat illum interesse seu Missæ specialiter cantatæ, seu Concioni in eum usum habitæ, seu Supplicationi cuidam peculiari, &c.... Hæc quoniam vetantur deinceps factitare sodales, omit-tique jubentur mandato Principis, cessabunt quoque ex ea parte & quidem consecutione manifesta, pristina illa privilegia.

Med. Totus ille Confraternitatum apparatus, tam splendidus ac sumptuosus, cereorum ille maximus numerus, & alia hujusmodi, vix credas quantum pecuniæ deglutirent, in subsidia pauperum alioquin impendi debitæ. Et erat inter varia Confraternitatum Collegia hac in re veluti concertatio, quæ quam sumptibus ac pretiositate supellectilis vinceret; non finè sodalium sæpè domesticis cæconomicisque incommodis.

Theol. Alii alios religioso apparatu conabantur superare.

Med. Sed qui eleëmofynas interim alioqui faciendas, ac proximi levamen, emunctis ad supervacaneam pompam ostentationemque crumænis, impediret.

Theol. Nova hæc Sodalitas an Catholicis tantum Sociis, constabit? Etenim in Edicto de hac re nihil difertè exprimitur, neque excluditur emo.

Med. Quantum capio, Catholicis constabit duntaxat; tum quia erigenda est in Catholicorum templis, tum quòd, quantum ad spiritualia ejus attinebit, jubentur decernere atque ordinare pro sua quisque Diœcesi Episcopi. Poterunt, si volent, Acatolici par aliquid inter suæ communionis homines factitare, religionis libertate pridem illis concessa. Quanquàm si ego Confraternitatis hujusmodi apud Catholicos rector essem, offerretque ad sublevamen Sodalium nostrorum opimam stipem homo licèt Acatolicus, non recusarem beneficium, mitteremque in corbonam haud ingratiis.

Theol. Lepidus homo es, ac cum multa benig-
nitate humanitateque sic facetus, ut cum nugis interim jocoque veritatem conjungas & candorem animi, quem in te laudavi, suspexique semper. Ego ipse, ut tu, ab errante fratre pro egenis nostris beneficium ultrò admitterem; ac si contrà rogaret, egeretve, ille, non negligerem juvare vicissim. Ju-
vandi fideles sunt præferendique ante omnes, quidem, sed non idcirco abjiciendi omninò qui à fide vera sunt alieni. *Operemur bonum ad omnes, in-*

quit Apostolus[*], *maximè autem ad domesticos fidei*. A catholici fratres nostri sunt, quanquàm errantes : cum quibus quidem communionem habere non licet Societatemque in sacris ; non vetamur tamen exercere humanitatem, immò jubemur potius. Utinam ut nos amare jam incipiunt, aut minùs odissè saltem, sic quoque veritatem incipiant agnoscere, redeantque ad fraternitatem illam suavissimam ac perfectam, quam pridem majores illorum deseruère, ut Confraternitas denique una sit, animi illi uni, fides una, una pro pauperibus communis corbona !

Med. Lacrymas mihi exprimis, Valentine, hoc tuo voto, tam candidè sincerèque enuntiato. Quis scit an in omni illa Decretorum suorum novorum ratione, id præcipuè animo non spectet Imperator ? Certè Heterodoxi modica illa licèt plerarumque Confraternitatum exercitia, nescio qua præjudicata opinione, mirè in nobis exosa habent. Sunt quædam, quæ sinè dispendio religionis fideique dimittere omninò possumus. Quidni hoc faciamus, ut illos hac veluti humanitate caritateque officiosissima lucremur ? Quid non fecère Apostoli, ut Judæos Gentilesque in unum illud ovile, Ecclesiam inquam, adducerent ? Paulus omnibus erat omnia : inter Judæos quùm esset, Judæorum frequentabat ritus, perinde atque si ipse Judæus adhucdum fuisset : inter Gentiles autem fervare eos prætermitte-

(*) Galat. C. 6. v. 10.

bat, cùm his ridiculi haberentur, immò exosi, ac præterea morte Servatoris jam pridem fuissent aboliti. Huc etiam spectat Apostolorum illud Decretum de Idolothytis, sanguine & suffocato, quod in Jerosolymitano Concilio abs se habito pro tempore tulêre. Quæ omnia supervacaneè profectò afferro, utpote tibi, si cui alteri, notissima.

Theol. Quid si his omnibus concessis, ne tunc quidem redire ad unitatem volent? De dogmatibus certè relaxare nihil possumus, ut quæ suprâ potestatem nostram sint, neque mutationem patiantur ullam. Atqui tamen in his est quod præcipuè distamus.

Med. Si ad nostram illam indulgentiam nihil movendi sunt, habeant sibi. Sufficiet nobis concordiam quæsisse, palamque adeò fiet omnibus, per Catholicos non stare quominus ineatur. Sed reor omninò, hâc viâ reddendos illos dociliores auscultantioresque, deposito vetere odio præjudiciisque animorum : mihi enim crede ; plerique illorum disciplinam magis nostram certaue exercitia averfantur, quàm dogmata : rati nimirum idololatriam superstitionemque in plerisque illarum rerum, aut multis saltem earum à nobis committi ; qua in re decipiuntur illi quidem & calumniantur nos enormiter : sed Paulus ipse dicebat, si scandalo futurum se sciret alicui comedendo carnes, se non manducaturum illas in æternum. Si scandalizantur errantes nostri fratres ex adiaphorarum quarundam rerum apud nos usu, quas ad religiois Catholicæ

substantiam minimè pertinere, atque in quas hinc inde nævos quosdam irrepfisse ipsi nos ultrò agnoscimus; concedamus hoc illis ut mutantur, emendentur, minuantur, aboleantur quoque, tanti boni, quantum illorum conversio est atque ad Ecclesiam veram reductio, probabilissima spe. Nunc hoc ad Confraternitates plerasque applica.

Theol. At illi cogitabunt, in his omnibus exercitiis fuisse à nobis hucusque turpiter erratum, probasseque aliquando [Ecclesiam Societates ritusque, qui probari debuerant nullo modo; credentque adeò illam errare certò certius posse propria nostra Confessione [sic enim concludent ex rebus hisce abolitis] excusationemque ex hac parte prætendent conflato olim abs se Schismati.

Med. Sint inter eos, qui sic judicabunt; errabunt certè. Cordatiores ex illis, doctioresque, sentient, quod sentimus & nos : res hujusmodi disciplinares seu rituales pro varietate temporum mutari rectè & quoque utiliter posse, finè fidei aut religionis dispendio, ut olim mutata & abolita fuere alia multa : Vigiliæ, Agapæ, Diaconissæ, Festa, mulctæ Pœnitentiales : sive emendata in Conciliis aut ab Episcopis : idque vel apud ipsos-met A catholicos usu venire. Quin potiùs intelligent hoc exemplo; quantopere desideremus unitatem finemque hæreseos ac schismatis, ut qui ultrò concedimus quidquid finè detrimento fidei ac necessariæ disciplinæ possumus lucrandis fratribus. Cæteri quoque errorem falsamque illam suam persuasionem
dedoceri

dedoceri poterunt editis super novæ disciplinæ hisce capitibus mutationeque libris atque Apologiis.

Theol. S. Franciscus Salesius, ut lego in ejus *Philothea* Parte 2. Cap. 15., nec non in Opere quod *Spiritus S. Francisci Salesii* inscribitur XI. Cap. 6., suadere solitus erat pietatis amatoribus, ut in quibuscunque possent, sacris Confraternitatibus inscribi se curarent, suadebat, inquam, veluti rem ad virtutem spiritualemque profectum summè conducibilem. Illene hoc suassisset, si dignæ fuissent eo, quo modo habentur, vilipendio? Atqui Sanctorum hominum exempla ac monita pro regulis habere debent cæteri. Deinde quis ignorat, à nulla penè nostrate, seu aliena Synodo non fuisse mandatum Parochis, ut in suis Ecclesiis, si quæ essent Confraternitates, sedulò eas conservarent; si non essent, erigerent? Non ignorabant nempe, optimum illas esse ad promovendam divinorum Sacramentorum frequentationem allecumentum, quod ipsa quoque experientia deinceps monstravit.

Med. Salesii tempore necdum erat tantus, tamque varius, Confraternitatum numerus, quantus postremis hisce temporibus exstitit: tum & in eas, quæ tunc fuere, tot vitia necdum irrepserant. Sed nec ego, ut facilè nôsti, earum utilitatem omninò inficias eo, suadereque id unum volo, Religionem Catholicam ab earundem abolitione non adeò magnum vulnus habituram: præsertim cùm fideles eadem ipsa Confraternitatum abolitarum exercitia frequentare non vetentur, ac prætereà altera quædam

non minùs utilis salutarisque societas in vicem illarum fit substituta; cujus institutum quicumque observaverit, *Legem*, ut Apostolus loquitur, *impleverit* [*].

Theol. Nescio tamen, an vel centesimus novæ huic Confraternitati inscribi volet. Ego saltem, ut eidem inscribar non adeò festinabo : quanquàm finem ejus optimum esse non diffiteor. Differam tantisper, donec quid de ea futurum sit, certè liqueat donec item facere id potero sinè meî contemptu atque derisu.

Med. Ego inscribi nomen meum faciam prope diem, idem ipsum curaturus deleri, ubi Confraternitatem non bene procedere fortè conspexero.

Theol. Hoc saltem habebimus commodi ab abrogatis Confraternitatibus, quòd quæstores, qui colligere in earum usum nummos per templa consueverant, suis arculis, crepitaculisque, ac vocis vario murmure [†] orantes in illis nos, cæterosque fideles non ampliùs molestabunt.

Med. Sæpè iis Collectoribus sum indignatus, septenis octonisque sæpè numero se sequentibus, alioque atque alio strepitu & rogatione animi at-

(*) Qui enim diligit proximum *Legem* implevit. Ad Roman. Cap. 13. vers. 8.

(†) A l'honneur de la Ste. Vierge; à l'honneur de Ste. Barbe; à l'honneur de St. Nicolas; à l'honneur de St. Antoine. &c, &c....

entionem precantium turbantibus. Sed & sensim discent homines in Confraternitatum modicis illis exercitiis symbolisque non nimiam fiduciam constituere, quod aliquando illos fecisse, atque etiamnum facere multos paulò superiùs ipse confitebare. Sanè accidit non rarò, quod ad Petrum Camuzium fertur aliquando dixisse mox laudatus abs te Salesius ut perquam devoti homines sint atque unà nequissimi : quod quomodò ipse explicaret, tu haud dubiè legeris in ejus *Spiritu* [*]; ego autem priscorum Sodalitiorum plerisque exercitamentis applico, non profectò extra propositum.

Theol. Numquid non prolixus hic de Confraternitatibus sermo, fastidium tibi generat ? alius quicumque jam penè moveret præ nausea.

Med. Fateor plusquam satis isthìc hæsimus ante fores sacrae ædis, appensumque ad eas de Sodalitiis Edictum ; pergamus ulteriùs, dum favet aura.

Theol. Pergamus. Nam pedes mei à multa hac statione penè plumbei effecti sunt ac finè vita.

(*) Voyez l'*Esprit de S. François de Sales*, édition d'Avignon 1775. Part. XI. Chap. 3., qui a pour titre : *On peut être dévot & fort méchant*, pag. 333. 334. & 335.

COLLOQUII TERTII

FINIS.

M E N D A T Y P O G R A P H I C A

quæ habentur in priore horum Colloquiorum Parte corrigenda.

IN Monito Typographi ad Lectorem lineâ 7. valeant,
Quod lege : valeant. Quod

Pag. IV.	Lin. 22.	statutus . . .	Corrige . . .	statuturus
V.	1.	impetu non		impetu, non
10	lin. ult.	Jeunir		Jeunin
13.	27.	accedit		accidit
16.	penult.	quæſitoribus		Quæſitoribus
17.	ult.	Gardeciensi		Gradicensi
20.	6.	errores, quâ unâ ex re		errores; quâ vel unâ ex re
ibid.	26.	controverſiis obeundis		controverſiis, obeundis
21.	11.	præſertim		præſertim
22.	1.	inquietis ſeditioſis		inquietis ac ſeditioſis
34.	23.	locataque		locataque
38.	3.	invitant, excitantque		invitent, excitentque
45.	11.	& ſemper		ſemper
46.	7.	turbant		turbent
47.	5.	facultate		facilitate
49.	ult.	illarum		illorum
51.	6.	quavis		quamvis.
53.	10.	negarat		negaret
59.	6.	Muſceltelam		Muſceſtulam
63.	17.	Theodotianum		Theodoſianum
ibid.	20.	velut ſanctiones		velut ad ſanctiones
67.	21.	primoribus Conciliis		Primoribus, Conciliis
69.	ult.	contraria		Contraria
73.	6.	d'oppoſer		d'appoſer
74.	4.	aux		aut
78.	16.	Muratori		Muratorii
80.	20.	morâ; poſſe		morâ, poſſe
81.	8.	id ſtudio		id facere ſtudio
ibid.	10.	recurarentque		recuperarentque
84.	3.	nimirum quæque		nimirum, quæque
88.	19.	ſe ſemper		ſemper
93.	28.	planæ		planè
96.	25.	deſiderabunt requiſiti matrimonii		deſidera- bunt, requiſiti, matrimonii
99.	26.	factum		factam
102.	10.	diſpenſatione obſenta		diſpenſatione non ob- ſenta
104.	20.	fidæ		fides
107.	4.	illi, reor		illi: reor
109	penult.	de pouvoir		du pouvoir
112	24.	Duorum		Durum
116.	penult.	antiquitatis.		antiquatis
119.	9.	quos contra		quod contra
ibid.	23.	Eccleſiaſtica		Eccleſiaſtica
120.	6.	AB		AD
122.	5.	quæſtione		quæſtione
124.	ult.	Joannes, Pius		Joannes Pius,

